

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
GÖÇ ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

**ÇALIŞAN KADINLARIN ANNELİK VE İŞ HAYATI
DENEYİMLERİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESENGÜL ÖZDEMİR

**GAZİANTEP
OCAK 2021**

ESENGÜL ÖZDEMİR YÜKSEK LİSANS TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ KADIN ÇALIŞMALARI ABD 2021

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
GÖÇ ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

**ÇALIŞAN KADINLARIN ANNELİK VE İŞ HAYATI DENEYİMLERİ:
GAZİANTEP ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESENGÜL ÖZDEMİR

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Şenay LEYLA KUZU

GAZİANTEP
OCAK 2021

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Esengül ÖZDEMİR

22.01.2021

ÖZET

ÇALIŞAN KADINLARIN ANNELİK VE İŞ HAYATI DENEYİMLERİ: GAZİANTEP ÖRNEĞİ

ÖZDEMİR, Esengül
Yüksek Lisans Tezi, Kadın Çalışmaları ABD
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Şenay LEYLA KUZU
Ocak 2021, 80 Sayfa

Erkeklerle kadınların toplum içindeki rolleri ve konumları biyolojik bir kaderin sonucu değil, toplumsal yaşamda yeniden üretilen ve eşitsizlikleri barındıran bir süreçtir. Geçmişten günümüze süregelen en temel konu, toplum içerisinde kadınların kendini kanıtlama çabasıdır. Bu durum kadınların eşitlikçi bir yaşam hakkına sahip olma isteklerinin bir uzantısıdır. Ataerkil toplumlarda çalışan kadınların temel sorumluluğunun ev ve ailesi olarak kabul edilmesi, kadınların iş ve aile hayatında ikilem yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu ikilem çalışma hayatında anne olan kadınlarda daha büyük bir sorunsala dönüşebilmektedir. Bu çalışmada toplumun bir parçası olan kadının, çalışma hayatı ve aile yaşamı içindeki annelik deneyimi toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında irdelenmiştir. Çalışma, günümüz koşullarında kadınların özel ve kamusal alanda anne olmayı deneyimlerken karşılaştıkları sorunlarla ne ölçüde baş edebildiklerini ve bu konuda ne tür stratejiler geliştirdiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında Gaziantep’te yaşayan farklı mesleklerden orta sınıf 20 anne ile yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma kadınların anne olmadan önceki ve annelik deneyimi yaşadığından sonraki özel - kamusal alan düzeninde bir takım değişikliklerin yaşandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Annelik, İş Yaşamı, Çalışan Kadın, Gaziantep.

ABSTRACT**MOTHERHOOD AND WORK LIFE EXPERIENCES OF WORKING
WOMEN: CASE OF GAZİANTEP**

ÖZDEMİR, Esengül

Master Thesis, Women's Studies Department

Thesis Advisor: Assist. Prof. Şenay LEYLA KUZU

January 2021, 80 Page

The roles and positions of men and women in society are not the result of a biological destiny, but a process that is reproduced in social life and includes inequalities. The most fundamental issue from the past to the present is women's efforts to prove themselves in the society. This situation is an extension of women's desire to have an equitable life. The main responsibility of women working in patriarchal societies is the home and family, causing them to have dilemmas in their work and family life. This dilemma can turn into a bigger problem for women who become mothers in working life. In this study, the motherhood experience of women, who are a part of the society, in working life and family life was examined by considering the concept of gender. The study aims to reveal the extent to which women are able to cope with the problems they encounter while trying to be mothers in the private and public sphere, and what kind of strategies they develop in this regard. Within the scope of the research, in-depth interviews were conducted with 20 middle-class mothers from different professions living in Gaziantep with semi-structured questions. The research shows that there are some changes in the private-public space order of women before they become mothers and after they experience motherhood.

Keywords: Gender, Motherhood, Work Life, Working Woman, Gaziantep.

ÖN SÖZ

Kadınların özel ve kamusal alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıkları bilinmektedir. Toplumsal ön kabullerden dolayı kadını dezavantajlı konuma düşüren ve ataerkil zihniyet tarafından normalleştirilmeye çalışılan deneyimler bu araştırmayla görünür kılınmıştır. Bu araştırmanın farkındalık yaratması ve sunulan önerilerin bir gün hayata geçtiğini görmek ümidiyle.

Tez sürecimde bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım başta değerli tez danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Şenay LEYLA KUZU'ya, kıymetli öneri ve katkıları için jüri üyelerim Dr.Öğr.Üyesi Sevra FIRINCIOĞULLARI ve Dr.Öğr.Üyesi Atik ASLAN'a ve yüksek lisans eğitimimde derslerime giren, yol gösteren tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Uzun ve stresli olan tez sürecimde anlayışını ve desteğini esirgemeyen sevgili aileme ve yol arkadaşım Erkan ÖZDEMİR'e sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
ARAŞTIRMANIN ALANI VE YÖNTEMİ	6
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ	6
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	7
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	7
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	9
İKİNCİ BÖLÜM	11
KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. ANNELİK KAVRAMI	11
2.1.1. Kadınlık ve Annelik Üzerine Yaklaşımlar	12
2.1.1.1. Liberal Feminist Kuramda Annelik Tartışmaları.....	13
2.1.1.2. Kültürel Feminist Kuramda Annelik Tartışmaları.....	17
2.1.1.3. Radikal Feminist Kuramda Annelik Tartışmaları.....	19
2.1.1.4. Sosyalist Feminist Kuramda Annelik Tartışmaları.....	22
2.2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	23
2.3. ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN	25
2.4. TÜRKİYE’DE SON DÖNEM ANNELİK TARTIŞMALARI.....	28
2.4.1. Kadınların Ötekileştirilmesi Tartışması	30
2.4.2. Taşıyıcı Annelik ve Namus Tartışmaları	31
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	33
ARAŞTIRMA BULGULARI	33
3.1. KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	33
3.2. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ	35
3.2.1. Deneyimlerle Kadınlık ve Annelik	35
3.2.2. Evlilik ve Kadın	42
3.2.3. Ev İçi Sorumluluklardaki Eşitsizlik	47
3.2.4. Çalışma Hayatında Kadın Olmak.....	52

3.2.4.1.	Modern Anne Sendromu.....	52
3.2.4.2.	Kariyer Engeli.....	55
3.2.4.3.	Suçluluk Duygusu.....	58
3.2.4.4.	Baskı ve Psikolojik Şiddet	60
3.2.4.5.	Motivasyon Eksikliği.....	62
3.2.5.	Bağımlı Kılan Annelik ve Özgürleştiren İş Yaşamı	63
KAYNAKÇA		71
EK 1: KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK BİLGİLERİ.....		77
EK 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI		78
ÖZGEÇMİŞ.....		80

GİRİŞ

Bireylerin rol ve sorumlulukları yaşa, cinsiyete, kültüre ve zamana göre değişen bir süreçtir. Özellikle de cinsiyet farklılıklarına göre belirlenen rol ve sorumluluklar, toplum tarafından oluşturulan ve kişiler tarafından uyulması beklenen kurallar bütünüdür. Cinsiyet farklılıklarının toplum gözünde bu kadar ön planda olması, yasal açıdan toplumsal cinsiyet eşitliği gerekliliğini doğurmaktadır. Toplumun erkeklere eve ekmek getiren, evi geçindiren kişi; kadınlara çocukların bakıcısı, ev işlerinden sorumlu kişi gibi roller yüklemesi, yasal açıdan cinsiyet eşitliğinin kadınlar için tek başına bir çözüm olamayacağını bir göstergesidir. Kadınlara toplumun işlediği ev hanımı rolü kadınların benlik saygılarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik bağımsızlığın oluşması kadınların benlik saygılarını kazanmaları açısından önemlidir.

Toplum tarafından kadına ve erkeğe yüklenen sorumlulukların eşit olmadığı bilinmektedir. Ataerkil toplumlarda kadının öncelikli kimliği eş ve anneliktir. Kadın erkeğin beslenme, temizlik, cinsel ihtiyaçlarını karşılarken çocuk bakımını da üstlenir. Kadının yalnızca biyolojik bir özelliği olan doğurganlık toplumsal baskı ile zorunlu görevlerden oluşan annelik kavramını oluşturmaktadır. Toplumsal ve kültürel olarak annelik üzerinden kadına tahakküm kurulduğu bilinmektedir. Annenin nasıl olması gerektiği konusunda toplumsal normlar oluşturulmuştur. Bu normlar baskı oluşturarak annelik kavramını kadını denetlemek onaylamak ve tahakküm kurmak konusunda önemli bir araç haline getirmektedir. Kadın, çalışan bir anne ise durum çifte sömürüye dönüşmektedir. Kadın, toplum tarafından büyük oranda anneliği üzerinden tanımlanmakta veya anneliği ile kadın olarak tamamlanmaktadır. Belli toplumsal standartlar üzerinden kadına roller biçilmektedir. Kadın bazen toplumsal baskıyla bazen farkında olmadan ifade ettiği söylemleriyle veya yaptıklarıyla bu bakış açılara destek vermektedir. Kadına, kadınlığı ya da anneliği üzerinden bir tahakküm uygulanmaktadır. Bu konuda Bourdieu kadın üzerindeki tahakkümü toplum düzeni içerisinde varlığını doğal bir biçimde kabul ettiren eril tahakküm olarak vurgulayarak, eril tahakkümün beden üzerinden inşa edildiğini belirtmektedir. Cinsiyet farklılığı üzerinden kadın ve erkek cinselliğine

anlamlar yüklendiğini belirten Bourdieu (2015) eril tahakküm düzenini şu şekilde ifade etmektedir:

“Eril düzenin gücü, kendi haklılığını ispat etmeye yeltenmemesinde görülür: erkek merkezli görüş kendini yansız gibi dayatır ve onu meşrulaştıracak söylemlerde dile getirilmeye ihtiyaç duymaz. Toplumsal düzen, amacı, üzerine temellendirdiği eril tahakkümü tasdik etmek olan devasa bir sembolik makine gibi işler: o, işgücünün cinsiyetçi bölümüdür” (s.22).

Bourdieu (2015)’ya göre; tahakkümün devamlılığını sağlayan kurumların mekanizmalarının analizi son derece önemlidir. Bu tahakkümün süreklilik ve doğallık kazanmasında aile son derece etkili bir rol oynamaktadır. Özellikle de aile içinde cinsiyete dayalı işbölümünün olağan kabul edilmesi erkek merkezli bakış açısına hizmet etmektedir (s.109). Toplumsal rol ve sorumlulukların kadın ve erkek tarafından kanıksanması noktasında aile son derece stratejik bir öneme sahiptir.

Aile devletin temel yapı taşı olmakla beraber devletin ve politikanın dışında bırakılan bir alan olarak da tanımlanmaktadır. Devlet için devlet baba ve ana vatan gibi benzetmeler, aile kavramını ön plana çıkarmakta ve evlilik kurumunu toplumsal cinsiyet bağlamında şekillendirmektedir (Göksel, 2014: 349). Toplumsal cinsiyet, erkek ile kadının arasındaki toplumsal bir fark olarak değil, cinsiyet ve biyolojik bir fark olarak düşünülmelidir (Yuval-Davis, 2016: 32). Ekonomik bakımdan evin reisi erkektir. Bu bağlamda toplum tarafından evi temsil etme hakkı da erkeğe verilmektedir. Kadın evliliği ile birlikte erkeğin soyadını alır ve onun dinine, ailesine girer. Erkek nerede yaşıyorsa kadında onunla birlikte hareket eder. Bu durum kadını ya birden bire ya da yavaş yavaş geçmişinden koparmaktadır (Beauvoir, 2010: 15). Aile yapısının sanayi toplumundan günümüze kadar bir değişim süreci içerisinde olduğuna vurgu yapan Young ve Willmott’a göre sanayi öncesi dönemde aileyi temsil eden eşler ve çocuklar bir üretim grubu olarak birlikte çalışmaktadırlar. Sanayi devrimiyle birlikte işçi ailesi kimliği kazanılmış ve akrabalık ilişkileri gelişmiş, güçlenmiştir. Zamanla orta gelirli ailelerin içinde bulunduğu akrabalık ilişkileri zayıflamış ve eşler arasındaki ilişki güçlenmiştir. Bu dönemde kadınların işgücüne katkısı artmıştır. Kadınların ve erkeklerin işi birbirinden ayrılmıştır. İşletme yöneticiliğinin yaygınlaşmasıyla kadınlar daha çok ev merkezli faaliyetlerle anılırken erkekler daha çok iş merkezli faaliyetlerle anılmaktadır. Kadınlara annelik ve ev kadınlığı rolü verilmektedir (Ecevit, 2012: 17). Değişen ve dönüşen toplumsal yapıda aile ve annelik yeni anlamlar kazanmaya başlamış, anne olan ile olmayan, çalışan ile

çalışmayan kadınları sınıflandıran bir hal almıştır. Bu durum kadınları kategorilere ayıran bir kültürü de beraberinde getirmektedir.

Geçmişten günümüze geniş aileden çekirdek aileye geçiş eğilimi söz konusu olmaktadır. Değişen sosyal ve kültürel faktörlerle birlikte geleneksel aile yapısından sıyrılma meydana gelmiştir. Ataerkil toplumlarda aile olmanın ilk şartı evliliktir ve kız çocukları küçük yaşlardan itibaren evlilik için gerekli donanıma sahip olmak üzere yetiştirilir. White (1999)'a göre, evliliğin en önemli getirisi çocuklardır. Erkek ve kadın evlendiklerinde “dünya evine girdiler” ifadesi kullanılır. Dünya “insan”, “yaşam” ve “yeryüzü” anlamlarına gelmektedir. Evlilik de yaşam ve insanların arasına karışmak olarak ifade edilir (s.74). Evlenmek, aile kurmak sadece iki bireyin hayatını birleştirmesi gibi gözükse de toplumsal anlamda mevcut düzene katkı sağlayan bir kurumdur. Aile kurmak yazılı bir zorunluluk olmasa da toplumsal ve kültürel anlamda bir yönlendirme kişinin dünyaya geldiği andan itibaren varlığını hissettirir. Bu nedenle ataerkil toplumlarda evlilik, aile olmak gibi kişi özelinde olması gereken konular aslında toplumsal bir kavram olarak kabul edilir. Evlilik içinde kadınlık ve annelik kavramları eşdeğer görünür.

Ataerkil toplumlarda annelik, kadının fiziksel ve duygusal bağlamda tamamlandığını, çocuk sahibi olmamanın veya çocuk sahibi olmayı reddetmenin ise bir eksiklik olduğunu işaret etmektedir (Dudu Karaman ve Doğan, 2018: 1479). Bu durum, toplumun kadını annelikle özdeşleştirmesinin bir çıktısıdır. Evlilik bir aile olmak için çıkılan yol değil, çocuk sahibi olmak için bir araya gelinen anlaşma noktası olarak görülmektedir. Toplumsal roller kadını annelikle özdeşleştirerek kadına cinsiyetçi işbölümünü dayatsa da geçmişten günümüze kadınların hak mücadelesi devam etmektedir.

Birinci Dünya Savaşı esnasında erkekler savaştayken erkeklerin üstlendiği işleri kadınlar ve/veya anneler yürütmüşlerdir. Bu durum üzerine feministler kadın emeğini yücelterek annelikle iş yaşamının örtüştüğü uygun koşulların oluşmasını talep etmişlerdir. Bu hizmetlerinin karşılığı olarak savaşın sonunda kadınlara oy hakkının verilmesi beklentisindedirler. Fakat Almanya dışındaki hiçbir ülkede bu durum gerçekleşmez ve kadınlar evlerine dönerler (Hırata ve diğ., 2015: 41). 1970 yılından itibaren Avrupa ülkelerinde kadınların işgücü piyasasına katılım oranları önemli ölçüde artmış ve doğurganlık oranları azalmıştır. İşgücü piyasasında yerini

alan kadınların (özellikle çocuklu ve evli kadınlar) üniversiteye devam etme ve mezuniyet oranları erkeklere göre büyük ölçüde artmıştır. Bu değişiklikler, kadınların mesleklerini bulmalarında ve kazançlarının da artmasında doğrudan etkilidir. Kadınların eğitimi daha ciddiye alması, iş ilişkilerini oluşturma noktasında kariyerlerine daha fazla zaman ayırması evliliği ve çocuk doğurmayı ertelemelerine sebep olmuştur (Del Boca and Locatelli, 2008: 155). Kadınlar, günümüz koşullarında hem ekonomik sıkıntılardan kurtulmak, daha iyi bir yaşantıya sahip olmak ve yaşam standartlarını yükseltmek için hem de erkeklere ve/veya ev ahalisine karşı bağımlılıktan kurtularak yaşamlarında kariyer oluşturmak için çalışma hayatına yönelmektedir. Kadınlar her ne şekilde olursa olsun çalışmak zorunda kaldığı durumlarda bile annelik vasıflarını da yerine getirmekte ve bu sorumlulukla çalışma hayatlarına devam etmektedir. Kadınlar iş yaşantılarıyla birlikte ev işlerini de yürütmekte ve çocuklarına bakmaktadır. Toplum tarafından kadının yüklendiği bu sorumluluklar doğal olarak kabul edilmekte ve kadının ev içi sorumluluğuyla anneliği bütünleştirilmektedir.

Ev işi, her ne şekilde yapılırsa yapılsın kadın işi olarak nitelendirilmektedir. Bu işler hizmetli kadın tarafından yapılmıyorsa yani ev kadınları ve/veya anneler tarafından yapılıyorsa ücretsiz olarak yapılmaktadır. Ev işinin statüsü düşüktür ve kadınları somut bir sonuca ulaştırmaz. Bu nedenle de bu işlere *sevgi emeği* nitelendirmesi yapılmaktadır. Bu durum kadınlar tarafından kabullenilmiş olup toplum tarafından görmezden gelinerek değersizleştirilmiştir. Bu nedenle de kadınlar ev ve iş yaşamı arasında ikilem yaşamaktadır (Bora, 2010: 10). Marksist ve radikal feministler, evde harcanan emeğin ve anneliğin kadınları toplumsal bir sınıfın içerisine attığını savunmaktadır. Sosyalist feministler de cinsiyet ile sınıf ilişkileri üzerine benzer bir yaklaşım içerisindedir. Sosyalistlere göre üretim ilişkileri bireylerde sınıfsal sömürüye yol açarken yeniden üretim ilişkileri de cinsel ezilmeye yol açmaktadır. Sonuç olarak kadınların tümü cinsiyetleri sebebiyle, proleter (alt sosyal sınıf) kadınlar ise ayrıca sınıfları sebebiyle ezilmektedir (Bora, 2010: 51). Kadınların temizlik işleriyle anılıyor olması alt sınıf kadınların saygınlıklarının önündeki bir engeldir. Temizlik işlerinde çalışan kadınların buldukları statüyü yüceltmek için sıklıkla ifade ettikleri bir strateji de kendine bakıp evini ihmal eden orta sınıf kadın imgesi üzerinden gerçekleştirilmektedir (Bora, 2010: 76). Bu söylem orta sınıf kadınların ev işlerinden uzaklaştığını yani özel alan dışında kamusal alanda

daha fazla yer aldığını vurgulamaktadır. Çalışma hayatına giren bu sınıf, toplum tarafından üzerlerine yüklenen sorumlulukları ücretli çalışan ev kadınlarına ve çocuk bakıcılarına devretmektedir. Beauvoir (2010)'e göre; kadının ev işlerindeki uğraşı ona bir özerklik kazandırmaz. Bu işlerin topluma doğrudan bir yararı dokunmaz. Ev işleri kadınları bir üst sınıfa yükseltmek yerine onları eşine ve çocuklarına bağlayan bir uğraştır. Bu durum ise eşlerin isteğinden çok toplumsal aile yapısının bir getirisi (s.64). Bu nedenle kadınların toplumsal üretim sağlayacak uğraşlara girmesi ve bu sayede benliklerini kazanması gerekmektedir. Kadınların kamusal alandaki varoluşu hem benlik kazanımını hem de öz saygı oluşumunu olanaklı kılmaktadır.

Kadınların çalışma hayatına katılması ve hamilelik süreçleriyle beraber annelik deneyimini yaşamalarının çalışma yaşantıları üzerindeki etkileri araştırılmış olup bu süreçteki deneyimleri kendi ifadeleriyle ele alınarak değerlendirilmiştir. Araştırma konusu kapsamında Gaziantep ilinde en az beş yıldır bilfiil çalışmakta olan orta sınıf çocuk sahibi kadınların gündelik yaşam pratikleri ve bu süreçte yaşadıkları değişimler gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın ilk bölümü araştırmanın alanı ve yöntemi başlığı altında: Konu, problem, amaç, önem, yöntem ve sınırlılıkları içermektedir. Araştırmanın ikinci bölümünü kuramsal ve kavramsal çerçeve oluşturmaktadır. Bu çerçevede annelik kavramı, toplumsal cinsiyet ve Türkiye'deki son dönem annelik tartışmaları ele alınmaktadır. Son olarak araştırmanın üçüncü bölümünü bulgular oluşturmaktadır. Bu bölümde araştırmaya katkı sağlayan görüşmecilerden elde edilen bilgiler ışığında veriler analiz edilerek bulgular oluşturulan temalara uygun olarak aktarılmaktadır. Araştırmanın sonuç bölümünde ise analiz edilen veriler feminist perspektif çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN ALANI VE YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

Geçmişten günümüze değin sorgulanmakta ve tartışılmakta olan kadının toplum içerisindeki konumu, kadının kamusal alan deneyimleri ile şekillenerek farklı bir boyut kazanmıştır. Araştırma çalışan kadınların annelik deneyimleriyle birlikte yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarını ve özel ile kamusal alan içerisinde anneliği nasıl deneyimlediklerini ele almaktadır. Araştırma en az beş yıl¹ iş hayatında bilfiil çalışmakta olan orta sınıf annelerin çalışma hayatına katılımlarını, kamusal alanda varoluşlarını ve özel-kamusal alan içerisindeki konumlarını anlamlandırmaya çalışmıştır.

Toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınan çocuk sahibi kadınların kamusal alandaki konumu, ekonomik koşulların üzerlerinde oluşturduğu baskı, toplumsal cinsiyet kalıp yargıları nedeniyle ev-iş hayatında oluşan toplumsal denetim araştırmanın temel problemlerini oluşturmaktadır. Ayrıca ev işi, çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bakımına ilişkin konular gibi aile içi sorumlulukların kadınlar ve erkekler üzerinde farklı sonuçlar doğurduğu su götürmez bir gerçektir. Evlilik ve çocuk sahibi olmak çalışma hayatı içerisinde erkeklerin kariyerleri önünde bir engel teşkil etmezken kadınların önündeki en büyük engellerden bir tanesidir. Kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyete dayalı güç ilişkisi, etkisini hem ev içi iş bölümünde hem de çalışma hayatında göstermektedir. Bu bakımdan çocuk sahibi kadınların çalışma hayatında karşılarına çıkan avantaj ve dezavantajları kişisel bağlamda nasıl ele aldıkları, toplumsal unsurun çalışma hayatındaki etkileri araştırmanın anlaşılabilirliği açısından önem arz etmektedir.

Türkiye’de çocuk bakımı ve bununla ilişkili işler genel anlamda kadınların sorumluluğunda bir alan olarak görülmektedir. Çocuk bakımının anneye ait olması durumu, sosyal ve kültürel bir ön kabul olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte kurumsal hizmetlerin ve alternatif bakım sisteminin gelişmemiş olması profesyonel mesleklerde çalışan kadınların da üstesinden gelmeleri gereken bir durumdur. Her ne kadar istihdam içinde yer alsalar da toplumsal cinsiyet eşitsizliği çeşitli biçimlerde

---

¹ Katılımcıların mesleklerinde profesyonelleşmeleri açısından ve iş yaşamı içerisinde farklı deneyimlere sahip olmaları açısından en az beş yıl aktif bir şekilde iş yaşamında yer almalarının teze daha fazla katkıda bulunacağı düşünülmüştür.

özel ve kamusal alanlara yayılmış görünmektedir. Araştırma bir yandan profesyonel meslek sahibi çocuk sahibi kadınların hem aile içi dinamikleri, annelik algı ve inşa süreçleri hem de mesleklerine devam ederken geliştirdikleri stratejilere odaklanmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın temel amacı, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle birlikte kadınların aile hayatlarında anne olarak ve çalışma hayatlarında meslek sahibi kadınlar olarak kendilerini nasıl algıladıklarını ortaya çıkarmak olarak belirlenmiştir. Orta sınıftan kadınlar bir yandan annelik inşa süreçleriyle farklılaşırken diğer yandan meslekleriyle ilgili sorumluluk ve dengeyle karşı karşıya gelirler. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınların veya annelerin çalışma hayatına katılımları ve bu süreçte kadınların annelik algısının açığa çıkarılmasında oluşan ve oluşacak sorunlara dikkat çekerek öneriler sunmaktadır.

Kadının hamileliğini öğrenmesiyle başlayan ve anneliği hissetmesiyle devam eden değişim süreci, kadınlar için hem kişisel bir deneyim hem de kamusal bir olaydır (Miller, 2010: 84). Anneliğe geçiş süreci sadece fiziksel bir değişimi değil aynı zamanda kadının algısındaki değişimi de içerir. Bu durum kadının kendisini nasıl algıladığı ve toplum tarafından ne tür tepkilerle karşılaştığının etkileşimsel bir deneyimdir. Bu nedenle anneliğe geçiş kamusal alanda düzenlense bile kişinin kendini gözlemlemesi ve benlik oluşumunu tamamlamasıyla şekillenir ve deneyimlenir (Miller, 2010: 138). Bu sebeplerdendir ki çocuk sahibi kadınların kendilerini nasıl algıladıkları ve bu süreç içerisinde yaşadıkları deneyimleri toplumsal ön yargıların kırılmasında kilit bir rol üstlenecektir.

Çocuk sahibi kadınların iş ve yaşam dengesini sağlamada karşılaştıkları güçlükler ve bu güçlüklerle baş etmek için belirlediği stratejiler, yaşam kalitesinin artmasına, kariyer hedeflerine ulaşılmasına ve cinsiyetçi yaklaşımlarının en aza indirilmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenlerle araştırmanın konusunu da içerisine alan annelik deneyimleri konunun ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada profesyonel meslek sahibi olan orta sınıf kadınların annelik ve iş yaşamı içindeki kendi deneyimleri, kendi sorun ve stratejilerine bizzat kendi

anlatımlarıyla yer verilmesi gerektiğinden araştırma verileri nitel araştırma tekniği ile toplanmıştır. Temel noktası kadın olan çalışma feminist yöntemle oluşturulmuştur.

Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Nitel araştırma tekniğinde en çok kullanılan veri toplama tekniği görüşmedir. Bu teknikle görüşme yapılan kişilerin duygu ve düşüncelerine, yaşamışlıkları kapsamında deneyimlerine ve konulara bakış açılarına ulaşılabilir. Bu sayede araştırmanın güvenilirliği ve gerçekliği artmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40). Bu nedenle görüşmecilere yöneltilecek araştırma sorularının onlar tarafından daha kolay anlaşılmasını, araştırmacıya güvenin artmasını ve daha geniş zamanda daha etkin bir görüşme olanağının oluşturulmasını sağlamak için nitel araştırma tekniği olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesinde kullanılan derinlemesine görüşme tekniğine katılım sağlayan kadınlara, özel ve kamusal alan içerisinde annelik deneyimlerini konu alan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yöneltilmiştir (Ek 1).

Araştırma literatür değerlendirmesi ve derinlemesine görüşme olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmada literatür taraması ve değerlendirmesi mevcut konu kapsamında gerçekleştirilmiş ve tartışmalar da bu kapsamda ele alınmıştır. Orta sınıf çalışan çocuk sahibi kadınlarla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmelere başlamadan önce katılımcılara net bir şekilde yapılacak görüşmenin amacı aktarılmış ve gerekli bilgiler katılımcılarla paylaşılmıştır. Bu hususta katılımcılarla gerçekleşen görüşmelerin Kişisel Verilerin Korunması Kanunu doğrultusunda ele alınacağı ve bu doğrultuda verilerin tezde kullanılacağı bilgisi görüşmeciyile paylaşılmıştır. Katılımcılara gerçek isimlerinin tezde yer almayacağı, kendilerine farklı bir kod isimle yer verileceği bilgisi verilmiştir. Bu bilginin verilmesi ve katılımcı ile araştırmacının hem cins olması karşılıklı güven ilişkisini arttırmıştır. Bu sayede görüşmelerde samimi ve rahat bir ortam oluşturularak elde edilen verilerin doğruluk oranı bir kat daha artmıştır. Çalışmanın son bölümünde derinlemesine görüşmeden elde edilen veriler bulgular başlığında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada katılımcıların belirlenmesi hususunda nitel araştırmalarda örnekleme tekniği olarak kartopu veya zincir örnekleme kullanılmıştır.

Kartopu veya zincir örnekleme tekniği, çalışmanın evreninin geniş olması, evrene erişimin zor olması veya bilgilerin eksik olması durumlarında kullanılmaktadır. Bu teknik, daha kapsamlı bilgilere götürecek kişilere veya durumlara odaklanmaktadır. Bu örneklemeyi kullanacak araştırmacı, konuyla ilgili en çok bilgiye sahip olduğunu düşündüğü kişilere şu soruları sorar: Bu konu hakkında en çok bilgi sahibi olan kişi kimdir? Görüşmeye kiminle başlamak gerekir? (Baltacı, 2018: 253). Bu bağlamda araştırma verilerinde en doğru sonuca ulaşmanın yolunun doğru katılımcılarla mümkün olacağı düşüncesiyle kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır.

1.4. ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın veri kaynağı, en az 5 yıl bilfiil çalışan annelik deneyimine sahip katılımcılardan seçilmiş, Gaziantep ilinde ikamet eden orta sınıf 20 anneden oluşmaktadır. Araştırma içerisinde belirtilen ve bulgular başlığında sunulan veriler, 20 ocuk sahibi kadına uygulanan yarı yapılandırılmış soruların derinlemesine görüşme tekniği kullanılmasıyla elde edilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler 40-60 dakika arasında tutularak görüşme formundaki sorulara yanıt toplanmıştır. Katılımcılar kartopu veya zincir örnekleme tekniği ile seçilmiş ve veri toplama tekniği olarak görüşme ile sınırlı tutulmuştur. Görüşmeler iş yeri, kafe, çay bahçesi ve ev ortamlarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin kendilerini daha rahat hissetmeleri ve araştırmacıya güven duymaları için mekn ve zaman seçimi görüşmecinin tercihinine bırakılmıştır. Araştırmaya katılım sağlayan ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilen kadınlara ilişkin bilgiler Tablo 1.1. de sunulmuştur.

Tablo 1.1. Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Adı	Yaşı	Mesleği	ocuk Sayısı	alışma Yılı	Ev İşlerinde Yardım	ocuk Bakımında Yardım
İrem	39	Bankacı	2	17	cret karşılığı yardım alıyor	Bakıcıdan cretli yardım alıyor
Sevide	52	Akademisyen	2	16	Uzun yıllar ücretli yardım almış fakat yapılan temizlikten memnun kalmadığından ev işlerini artık kendisi yapıyor	çocukları kşkken, bakıcıdan ücretli yardım almış
Feride	32	Avukat	1	10	cret karşılığı yardım alıyor	Kayınvalidesinden yardım alıyor

Berrin	39	Yönetici Asistanı	2	15	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesi ve kreşten yardım alıyor
Özge	39	Akademisyen	2	9	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesi kayıncı ve kreşten yardım alıyor
Sema	36	Avukat	2	13	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesi ve kreşten yardım alıyor
Gülizar	35	Memur	1	10	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesinden yardım alıyor
Sezen	55	Yönetici	2	23	Ücret karşılığı yardım alıyor	İmkânsızlıklardan (kreş-aile desteği) işten istifa ederek çocuklarına kendisi bakmış.
Çiğdem	38	Yönetici	2	18	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesi ve kreşten yardım alıyor
Züleyha	34	Memur	1	9	Ücret karşılığı yardım alıyor	Kayıncısından yardım alıyor.
Rukiye	32	Şef	2	11	Ücret karşılığı yardım alıyor	Kayıncısından yardım alıyor.
Esin	36	Mühendis	1	10	Ücret karşılığı yardım alıyor	Ücretli bakıcı yardımı alıyor.
Semra	39	Hemşire	1	15	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesinden ve ücretli bakıcıdan yardım alıyor.
Merve	37	Doktor	2	10	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesinden ve ücretli bakıcıdan yardım alıyor.
Gülben	37	Öğretmen	1	13	Ücret karşılığı yardım alıyor	Kreşten yardım alıyor.
Fatma	55	Öğretmen	2	30	Ücret karşılığı yardım alıyor	Çocukları küçükken, kreş imkansızlığından annesinden yardım almış.
Songül	36	Memur	1	12	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesinden yardım alıyor.
Tuğba	40	Grafik Tasarımcı	1	14	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesi ve ücretli bakıcıdan yardım alıyor.
Sevgi	29	Muhasebe Uzmanı	2	7	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesinden yardım alıyor.
Sabriye	27	Muhasebe Uzmanı	2	6	Ücret karşılığı yardım alıyor	Annesinden yardım alıyor.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. ANNELİK KAVRAMI

Kadına özgü bir biyolojik özellik olan doğurganlık, kişiye annelik yetisini vermektedir. Bu yeti, kadına yeni roller katmakta ve kadının kimliğinin yeniden oluşturulmasına neden olmaktadır (Dudu Karaman ve Doğan, 2018: 1493). Annelik, kadın olmanın ön koşulu olarak görülmekte ve kadını anne olmadığı sürece eksik bir insan olarak göstermektedir (Yücebaş, 2019: 579). Biyolojik olarak doğurma eyleminin tamamlanması kısa zaman zarfında kadının hamilelikten çocuğun sorumluluğunu da üstlenen anne olmaya geçmesini ifade eder. Kadının anne gibi hissetmeye başlaması ise daha uzun bir sürece tekabül etmektedir (Miller, 2010: 176). Kısaca annelik, kadının biyolojik yönüyle ortaya çıkan, hamilelik sürecinin başlamasıyla fiziksel olarak hissedilen, fizyolojik olarak deneyimlenen ve doğum sürecini takip eden dönemlerde de bebeğin tüm ihtiyaçlarını karşılama şeklinde devam eden bir rol olarak tanımlanabilir (Sever, 2015: 73). Toplum tarafından annelik kavramına farklı bakış açılarının olduğu gözlemlenebilmektedir. Annelik ve çocuk sahibi olmak bazen soyun devamı için, bazen kendini ispatlama ve tatmin için, bazen de güç ve destek kaynağı olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Annelik, anne olmanın toplumsal açıdan önemini kapsayan bir terimdir. Sosyolojinin annelik kavramına ilgisi zaman içerisinde çeşitlilik göstermiştir. Annelik 1970'lerden önce genel olarak çocuk yapma ve yetiştirme yani sayısal olarak nüfusa katkı sağlamak ve topluma yeni bir birey katmak anlamına gelmektedir. Bu dönem genel olarak doğurganlık modelleri üzerine yoğunlaşmakta ve annenin davranışlarının çocuk üzerindeki etkisini ele almaktadır. 1970'lerde annelik araştırmaları feminist hareketlerin ilgi odağı olmuştur. Bu araştırmalar, çocuk bakımının büyük ölçüde annenin üzerine yıkıldığını belirtmekte ve çocuk bakımı konusunda iş bölümü kavramına eleştirel yaklaşmaktadır. Bu eleştirel yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet farklılığı bağlamında babalık kavramından da bahsedilmesini sağlamıştır. Bu dönemde, annelik deneyimi, kadınların toplumdaki konumu ve

toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü feminist kuramcılarının ilgi odağı olmuştur (Marshall, 1999: 31-32).

2.1.1. Kadınlık ve Annelik Üzerine Yaklaşımlar

Kadın ile erkek arasındaki toplumsal farklılığa ve bu farklılığın neden-sonuç ilişkisine odaklanan feminizm, kadına eşit hakların verilmesini ve kadınların statüsünün güçlendirilmesini amaçlayan siyasi bir akımdır (Arat, 2010: 29). Simone de Beauvoir kadının toplum içerisinde ötekileştirildiğini ve erkeğin ötekisi olarak adlandırıldığını iddia etmektedir. Aynı zamanda Beauvoir'ın bir başka iddiası ise kadınların, toplum tarafından erkeklere oranla daha değersiz görüldüğü ve erkeklerle ilişkileri derecesinde var olduğudur (Stone, 2016: 281).

Tarihsel süreç içerisinde birçok feminist teoriyle karşılaşmak mümkündür. Bu teorilerin ortak konusu ise kadınlardır. Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının sahip olduğu rolleri konu alan ve bu rollerin önemini vurgulayan feminizm akımı, erkek hegemonyası altındaki kadının statüsünü gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır. Feminizm, kadın erkek arasındaki eşitsizliği gidermek ve kadının erkek karşısındaki statüsünü ve/veya konumunu sağlıklı bir şekilde inşa etmek için ortaya çıkmıştır (Dikici, 2016: 524). Feminizm, kadın erkek arasındaki eşitsizlikleri gidermek ve kadınların kişisel haklarını korumak için yasa ve hak taleplerinde bulunur. Bu taleplerden bir tanesi de üreme hakkıdır. Kadının cinsel iradesini kontrol altına almaya çalışan ve anneliğe dayatmacı bir yaklaşımla bakan hareketler karşısında feministler, kadınların hamilelikten uzak durma hakkına vurgu yapar (Brenner, 2012: 298). Kadın istenmeyen bir hamilelik geçiriliyorsa (tecavüz, evlilik dışı, vb. durumlar) ya da çalışma hayatını etkileyeceği düşüncesi gibi kişisel sebeplerden doğumdan vazgeçiyorsa kürtajı tercih etmektedir. Kürtaj konusunda feministler farklı düşünceler içerisinde olabilmektedir. Bu düşünceler feminist teorilere göre değişkenlik gösterebildiği gibi aynı görüşler üzerinde de birleşebilmektedir.

Liberal feminizm, kürtajı kadının kendi seçim hakkı ve kişinin mahremiyet hakkı olarak görmektedir. Sosyalist feminizm ise kürtajı kadının anne olmak ya da olmamak arasındaki seçimi kadına bırakan üreme hakkı olarak görmektedir (Brenner, 2012: 213). Kürtaj karşıtı feministlerin en önemli savunusu fetüsün bir insan olduğudur. Bu hususta kürtaj karşıtları bu konuyu yaşam hakkı olarak ele alırken kürtajı savunanlarda bu önermeyi çürütme yoluna gitmektedirler. Ancak

birçok feminist fetüsün insan olup olmadığıyla ilgilenmeyip kadının kendi bedeni üzerindeki karar verme hakkını savunur. Bu şekilde feministlerin büyük çoğunluğu kadının kendi bedeniyle ilgili karar verebileceği fikrine odaklanmaktadır. Liberaller ile sağ görüşte olanlar kürtaj konusunda aynı şeyi savunmasalar da paylaştıkları görüş, kadının cinselliğini kontrol edebileceği yönünde birleşmektedir. MacKinnon ise bu görüşün aksine kadın ve erkeğin eşit rızası sonucunda cinselliğin oluşmadığını, bu sürecin erkeğin zorlaması ve kadının mecbur kalmasıyla gerçekleştiğini savunur (Erkmen Güngördü, 2019).

Feminist teoriler içinde kadın ile erkeğin eşitliğine odaklananlar ve bunu savunanlar olduğu gibi kadınların duygusal ve biyolojik yönden erkekten daha üstün olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Bu nedenle kadın ve anne olgusuna farklı feminist bakış açısıyla bakmak konunun anlaşılabilirliğini arttıracaktır. Literatür incelendiğinde konuyla ilgili ilişkilendirilecek feminist teoriler sırasıyla; Eşitlikçi feminizm veya diğer bir adıyla liberal feminizm, kültürel feminizm, radikal feminizm ve sosyalist feminizmdir. Bu bağlamda bu teoriler feminist kuramda annelik tartışmaları açısından ele alınmaktadır.

2.1.1.1. Liberal Feminist Kuramda Annelik Tartışmaları

Liberal feminizm kadınlar için eşitlik, adalet ve özgürlük sağlanmasını isteyen ve kadınlara sosyal ve hukuki açıdan hakların tanınması gerektiğini savunan bir feminizm türüdür. Liberal feminizm bazı kaynaklarda eşitlikçi feminizm, bazı kaynaklarda ise klasik feminizm kavramlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu akımın temel amacı, kadın ile erkeğin ekonomik ve siyasi açıdan eşit haklara sahip olmasıdır. Liberal feminizm, ataerkil toplum yapısındaki olgularla ilgilenmek veya onlara karşı çıkmak yerine erkek ile kadın arasındaki rekabeti eşitlemeye odaklanmaktadır. Liberal feminizmin bir özelliği de bireycilik ilkesini benimsemesidir. Yani cinsiyet, dil, din, ırk veya renk gibi unsurlara bakılmaksızın kişilere eşit hakların sağlanması hedeflenmektedir (Dikici, 2016: 524-525).

Liberal feminizmin ortaya çıkışı 17. yüzyıla denk gelmekte olup bu dönem aydınlanma ve akıl çağı olarak adlandırılmaktadır. Liberal feministler kamuda sadece erkeklerin değil kadınların da bulunması gerektiğini savunarak mevcut duruma bir başkaldırıda bulunmuşlardır. Bu feminist yaklaşım hak ve özgürlükler üzerine yoğunlaşmakta olup kadınların erkeklere oranla kişisel hak ve özgürlüklerinin

kısıtlandığını iddia etmektedir (Oğuz, 2019: 32-33). Liberaller hak kavramının iyilik kavramına oranla daha ön planda tutulması gerektiğini savunurlar. Bireysel haklar gibi diğer haklar da yok olmadığı sürece, kişiler kendilerinin iyiliğine olacak seçeneği seçme hakkına sahip olacaktır (Tong, 2006: 23-24).

Kadın, 17. yüzyıldan 18. yüzyılın ortalarına kadar toplum tarafından anne ve eş olarak görülmekte olup evrensel düzlemde ev ile özdeşleşen bir birey olarak kabul edilmekteydi. Bu bakış açısı 18. yüzyılın ortalarında değişime uğrayarak kadının iş yaşamına girmesini olanaklı kılmıştır. 19. yüzyılda Sanayi devriminin de etkisiyle değişim ve dönüşüm etkisini göstererek kadına özel alan olarak gösterilen ev ile erkeklere özel alan olarak gösterilen iş yeri ayrımı ortadan kalkmıştır (Donovan, 2019: 25).

Wollstonecraft² gibi düşünen liberal feministlere göre, birey için akıl tanrısal bir gücü içinde barındırır ve bu da kişinin vicdanını işaret eder. Frances Wright ve Sarah Grimke³ gibi düşünen liberal feministler, gerçeğe ulaşmak için en güvenilir kaynağın kurum ve geleneklerden değil kişinin vicdanından geçtiğini söyler (Donovan, 2019: 33). Wollstonecraft (2012), dünyanın her yerinde kadınların anne ve babalarının egemenliği altında olduğunu savunmaktadır. Bunun temelini ise çocukluklarına bağlar. Kız çocuklarından beklenen görevlerin kadınlardan beklenen görevlerden bir farkı olmadığını, akıldan ziyade görgü kurallarına dayandığını ifade eder. Bu sebeplerden dolayı anne ve babalarına itaat etmeye başlayan çocukların evliliklerinde maruz kalacakları kölelik durumuna hazırlandıklarını vurgular. Burada üzerinde durduğu en önemli nokta ise çocukların sürekli köle oldukları değil, bir otoriteye sorgusuz itaat etmeye zorlanarak yetilerinin zayıflaması ve güvensiz bireylere dönüşmesidir (230-231). Kadınların, erkeklerin haz ve arzularının kölesi olmaktan çıkması gerektiğini savunan Wollstonecraft, iyi bir anne olmanın koşulunu ise kadının akıllı ve bağımsız olmasına bağlar. Ancak çoğu kadının tamamen kocalarına bağımlı yetiştirilmesi nedeniyle çok azının bu koşulu sağladığını ifade eder (Wollstonecraft, 2012). Ayrıca bireylerin akılları ile duyguları arasında bölündüğüne dikkat çeken Wollstonecraft, hayatın önemli işlerinde aklın kullanıldığı, önemsiz hazlar ve kişiyi memnun etme gibi işlerde ise duyguların

² Aydınlanma dönemi, başat feministi Mary Wollstonecraft (1759-1797)

³ Aydınlanma döneminde Wollstonecraft'ı takip eden başat feministler ise Frances Wright (1795-1852) ve Sarah Grimke (1792-1873)'dir (Oğuz, 2019: 35).

kullanıldığını iddia eder ve bu tarz rollerin kadının itibarını zedelediğini ifade eder (Donovan, 2019: 35).

Wollstonecraft ve diğer feministlerin aksine Frances Wright tanrıya inanmaz ve bu nedenle de dinin kadınların bağımlılığının devam ettirilmesindeki en etkin güç olduğunu savunur. Bu tezi, Sarah Grimke, Elisabeth Cady Stanton gibi diğer liberal feministler de desteklemektedir. Wright, kadını bağımlı tutmanın faydalı olduğu görüşünü reddeder. Bu tür bir bağımlılığın baskıya sebep olacağını ve bunu yapanların da gaddar bir sınıfın üyeleri olabileceğini ifade eder (Donovan, 2019: 40-41).

Harriet Taylor ve John Stuart Mill, cinsiyette adaletin sağlanması için erkeklere verilen eğitim olanaklarının kadınlara da tanınmasının tek başına yeterli olmayacağını, erkeklere tanınan sivil özgürlükler ve ekonomik fırsatların da kadınlara sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Taylor ve Mill, uzun süre evliliği reddettiler ve evlilik dışı bir çocukları olur. Kişisel durumlarının da etkisiyle evlilik ve boşanma konularında denemeler yazdılar. Taylor, çiftler boşandıktan sonra annelik bağının daha güçlü olduğunu ve bu nedenle de çocukların yetkisinin annede olması gerektiğini savunmaktadır. Eğer çiftler boşanırsa bu durumdan en zararlı çıkan tarafın çocuklar olacağını söyleyerek eşlerin daha geç evlenmesi ve fazla çocuk yapmamaları konusunda uyarılarda bulunur (Tong, 2006: 31-32). Feministler birçok araştırmada çocuk sayısının annenin iş yaşamındaki konumunu ve statüsünü etkilediğini ifade etmektedir. Bu görüş Taylor tarafından yapılan uyarı ile örtüşmektedir.

Liberalizm, bireysel eşitlik ve özgürlük konularına çok fazla değinmektedir. Kadınlara oy hakkı verilmesi, yasal açıdan eşitliğin sağlanması gibi konular liberal feminizmin ağırlık verdiği konuların başında gelmektedir (Arat, 2010: 33). Kadın haklarını konu alan bu çalışmaların kökenini kölelik karşıtı görüşler oluşturmaktadır. Kadın hakları eylemcileri, tıpkı Wollstonecraft, Sarah Grimke ve Margaret Fuller gibi feministler tarafından yapılan köle ve kadın benzetmesini kullanmışlardır (Donovan, 2019: 55). John Stuart Mill insan ırkının yaklaşık yarısını oluşturan kadınların ahlaki açıdan erkeklerle eşit sayıldığını ve kadınların da vatandaşlığa kabul edilmesi gerektiğini savunur. Mill, çalışmalarında kadınların hukuk sisteminin içinde yer alması, oy hakkına, siyasi ve medeni tüm haklara sahip olması gerektiğini savunmaktadır (Arat, 2010: 35). Kadınların biyolojik özelliği sonucunda elde edilen

annelik, kadına eşitlikçi hakların yanında koruyucu haklar da sağlamalıdır. Liberal feministler, hukuk sisteminde kadın ile ilgili her eylemin bir karşılığı olmasını beklemektedir.

Liberal feminizm savunucularından Betty Friedan, kadınları üstü kapalı bir şekilde de olsa güçsüz cinsel sınıf olarak görmektedir. Ancak kadınların mücadele ederek güçlü sınıf olarak gösterilen erkek sınıfına yükselebileceğini ifade ediyor (Tong, 2006: 38-39). Liberal feminist bakış açısı, kadınların hem kendi özel alanlarında kalabilmesini hem de kamusal alanda erkeklerle eşit şartlarda çalışabilmelerini savunmaktadır (Oğuz, 2019: 36). Kadınların kendi özel alanları eş ve anne olduğunda değişime uğramaktadır. Kadının ev ve kişisel işlerine artık eş ve çocukların sorumlulukları da eklenecektir. Bu durum kişiyi eve, eşe ve çocuklara bağımlı hale getirmektedir. Kadının çalışma hayatında yer alması son derece önemlidir.

Liberal feminizm bakış açısıyla kadınlar duygu, erkekler ise akıl ile eşleştirilmiştir. Bu durum kadınları belirli bir alana hapsederek onların hareketlerini kısıtlamıştır. Bu kısıtlama kadının potansiyelinde körelmeye ve kadını erkeğe bağımlı hale getirmeye yol açmıştır. Liberal feminizmde aile, çatışma temeline dayanan bir güç ilişkisinden çok kategorik hatalar sonucunda ortaya çıkan ve kişilerin doğal olarak algılamasına neden olan bir eşitsizlik temeline dayanmaktadır (Güneş, 2018: 145). Toplumsal bir bakış açısından bir ailede kadın erkeğin eşi, çocuklarının annesi ve ev işlerinin patronu olarak görülmektedir. Bu durum anneyi ve/veya eşi ilerleyen zamanlarda bir çıkmazın içerisine sürükleyerek kişisel yok oluşa neden olacaktır.

Friedan kadınların anne ve eş gibi geleneksel rollerin dışına çıkarak iş hayatına girmeleri gerektiğini savunmaktadır. İş hayatına girmeyen kadınların anneliğe ve eşliğe bağımlılıklarının artacağını ve bu bağımlılığın kişiyi mutsuzluğa sürükleyeceğini ifade eder. Ayrıca Friedan annelerin çocuklarına karşı duydukları sevgiyi obsesif-compulsif olarak tanımlayarak çocukların bu durum karşısında boğulduklarını söyler. Kısaca evde kalan annelerin çocuklarına çok faydalı olamayacağını ve çocukları pasif birer bireye dönüştüreceğini ifade eder (Tong, 2006: 40).

2.1.1.2. Kültürel Feminist Kuramda Annelik Tartışmaları

Kültürel feminizm, hukuksal ve siyasal değişim yerine geniş çapta bir kültürel dönüşüme odaklanmaktadır. Liberal feministlerin üzerinde durduğu kadınlarla erkeklerin eşitliği ve benzerliği konularına yoğunlaşmayı reddederek kadınları güçlü kılan kadınlık niteliklerini ön plana çıkararak farklılıkları ortaya çıkarma konusu üzerine yoğunlaşmaktadır (Donovan, 2019: 73-74). Cinsel farklılık doğasına vurgu yapan feministlerin aksine kültürel feministler toplumsal cinsiyet kalıplarını bir tarafa iterek kadınların ve onlara ait olan kadınsı değerlerin ön plana çıkartılmasını ve farklılıkların muhafaza edilmesi gerektiğini ifade ederler (Berktaş, 2009: 68).

Kültürel feministler, erkek egemen toplumlar tarafından kadın düşmanlığı olarak nitelendirilebilecek söylemlerin yerine kadını yeniden değerlendiren söylemleri tercih ederler. Bu konuya örnek olarak; kadının çok duygusal bir varlık olduğu söylemi, kültürel feministler tarafından kadının bakıp besleyip büyütme içgüdüsüne sahip olduğu yönünde değişikliğe uğraması gösterilebilir (Aybakan Saliya, 2017: 67). Liberal feministlerin aksine kültürel feministler anaerkil bakış açısıyla din, yuva ve evlilik kurumları konuları üzerinde durmaktadır (Oğuz, 2019: 37). Kültürel feminizm teorisinin özünde anaerkil bir bakış açısı yer alır. Bu dönem güçlü kadınların işbirliği içinde barışsever bir ortamda yaşadığı toplumu işaret eder. Margaret Fuller, kültürel feminizm geleneğinin ortaya çıkmasında önemli rol oynayan isimlerin başında gelmektedir. Fuller tarafından kaleme alınan *Woman in the Nineteenth Century* adlı eser, kültürel feminizm iskeletinin oluşmasında etkili olmuştur (Donovan, 2019: 74-75).

Fuller, kadınların kendi yeteneklerini ve bu yetenekleri geliştirmeyi keşfetmek yerine kim olduklarını keşfetmeye ihtiyaçları olduğunu ifade eder. Ayrıca her kadının kendine özgü bir karakteri olduğuna vurgu yapan Fuller, kadınların kendi güçlerini ve güzelliklerini keşfettiklerinde erkeklere ve erkek gibi olmaya ihtiyaç duymayacaklarını savunur (Donovan, 2019: 78). Kültürel feminizmin özünü oluşturan temel ilke, kadınların ilk önce bir birey olarak farklılıklarının ve yeteneklerinin farkında olmasıdır. Bu açıdan konuya yaklaşan Fuller de kadınlara bir seslenişte bulunarak yeteneklerinizi geliştirmeye değil ilk önce kim olduğunuzu keşfetmeye odaklanın yorumunu yapar.

Kadının farklılıkları ile ilgili ilk kuramı ortaya atan Fuller, kadının özel niteliklerinden bahsedilmesine izin verildiğinde kadınların hayatlarının ve toplumun nasıl değişeceğini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmaları sayesinde kadının özgürleşmesiyle dünyanın daha güzel olacağı arasındaki bağlantıyı yakalamış ve diğer feministlere örnek teşkil etmiştir (Donovan, 2019: 81). Kültürel feminizm, toplumda refahın ve huzurun oluşması için kadınların farklılıklarının kabul edilmesi ve kadınlara ait bir kültür varlığının benimsenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Fuller düşüncesini takip eden Stanton, bilim insanları tarafından ifade edilen “başlangıçta hem kadın, hem de erkeklerin tek vücutta birleştikleri ve muhtemelen sonsuzlukta tekrar bir araya gelecekleri” görüşünü kadınlık bakış açısıyla yeniden oluşturmak gerektiğini savunur. Stanton, kadının asıl statüsüne ulaşmasındaki ilk basamağı ilahi anne idealinin kabul edilmesi ve duaların baba için yapıldığı kadar ilahi anne için de yapılması gerektiği olarak ifade etmiştir. Stanton, kadınlara saygı gösteren kültürel gelenek arayışını bir basamak ileriye taşıyarak anaerkillik kuramını benimser (Donovan, 2019: 85). Çocukların eğitimi ve bakımı gibi her türlü iş büyük ölçüde annelere devredilen bir görev olmuştur.

Stanton annelerin hâkimiyet dönemini, kendi kaderlerini çizdikleri, çocukların koruyucuları oldukları, ev yaşamından yönetime kadar en üst düzey hâkim olarak görev yaptıkları dönem olarak tasarlamıştır. Stanton’ın anaerkilliği savunmasındaki temel sebep; kadınların uzun geçmiş dönemlerde yönetici bir güç olması ve bu gücü insanlığın iyiliği için kullandıklarını bilmelerinin kendilerini tekrar keşfetmelerini sağlayarak özgüvenlerini arttırmak ve onursal duygularını yeniden bulmalarını sağlamaktır (Donovan, 2019: 86). Tarihsel süreç içerisinde soyun anneden devam ettiği ve kadının baskın taraf olduğu yönetim anlayışı anaerkillik olarak görülmektedir. Eski zamanlardaki toplumların hepsinde bir anaerkillik sürecin yaşanıp yaşanmadığına ilişkin kesin bir çıkarımda bulunmak zorken günümüz içerisinde yaşayan toplumların anaerkillik kuşak içerisinde değerlendirildiği düşüncesi hâkimdir (Demirdağ, 2017: 11). Anaerkilliği savunan Gillman, kadınların oy hakkına sahip olmamasını, erkeklere karşı ekonomik bağıllık göstermelerini ve gülünç kıyafetlerin içerisinde olmalarını kadınların köleleştirilmesiyle açıklamaktadır. Bu nedenle ekonomi, çocuk ve ev bakımı gibi konularda kurumsal açıdan bir takım değişikliklerin yapılması gerektiğini savunur (Gilman, 2014: 71).

Gilman, kadınların annelik içgüdüsüne sahip olduğunu ve ataerkil toplumlarda bu içgüdünün tam olarak dışa vurulamadığını ifade etmektedir. Gilman, çalışmalarında ev ve eşler arasındaki ilişkilere ağırlık vermektedir (Gilman, 2014: 49). Gilman annelik sevgisinin ve enerjisinin toplumun birleşmesine kolaylık sağlayan, toplumu koordine eden bir güç olduğunu savunur (Donovan, 2019: 99). Kadınların hem biyolojik hem de vizyon açısından erkeklerden daha üstün olduğuna vurgu yapan Gilman, konuyu annelik içgüdüsüne bağlamaktadır. Yani kadınlardaki annelik içgüdüsünün onları erkeklerden daha üstün varlıklara dönüştürdüğünü söyler (Gilman, 2014: 50-51). Gilman'ın bu bakış açısı, kendisinin anaerkil bir yapıyı ne kadar benimsediğini gözler önüne sermektedir. Cinsiyetle doğru orantılı olarak kadınların içgüdülerini tam olarak yansıtamadıklarına vurgu yapan Gilman, kadın olmanın bir güç olduğunu ve cinsiyet bağlamında bu gücün kullanılması gerektiğini savunur. Bu nedenle de anaerkil bir yaklaşımı esas alır.

2.1.1.3. Radikal Feminist Kuramda Annelik Tartışmaları

1960'ların sonunda kadın özgürlüğünün savunucuları tarafından ortaya konulan radikal feminist yaklaşım, İskandinav ülkelerinde daha fazla görülse de 1970 yılının son döneminde Amerika'da daha yaygın hale gelmiştir (Oğuz, 2019: 46). Radikal feminizm, erkek egemenliğinin başka bir deyişle ataerkilliğin kadınları baskı altında tutmak olduğunu, bu durumun kadınları bastırılmış ikinci sınıfa ittiğini ve bu nedenle de kadın olarak mücadele edilmesi gerektiğini savunur. Kadınların ve erkeklerin kültür ve üslup olarak farklı olduğuna vurgu yapan radikaller, kadınların ve bireysel tarzlarının geleceğin toplum inşası için önemli olduğunu düşünür (Donovan, 2019: 266). Ayrıca erkeklerin kültür, inanç ve dilin denetimi noktasında da söz sahibi olduğunu ve bu gücü ele geçirmiş olduklarını ifade eden radikaller "Erkek" kelimesinin tüm insanoğluna gönderme yaptığını vurgu yaparlar (Stone, 2015: 27). Radikal feminizm, kadınların yaşadığı ezilmişliği, erkekler ve erkeklerin iktidarı olan ataerkilliğe bağlamaktadır (Bozok, 2009: 278). Bu nedenle radikaller kadınların erkek egemen toplumlara karşı birleşmeleri gerektiğini savunur (Aybakan Saliya, 2017: 41).

Radikal feminist yaklaşım, 1960 sonrasında en temel sorunun kadınların ezilmesi olduğuna vurgu yapar. Ayrıca kadının bastırılmış kimliğinin açığa çıkarılması gerektiğini savunan radikaller, kadın bedeninin ve kimliğinin farklı

olduğunu ifade ederek farklılık ve eşitliğin bir arada var olması gerektiğini düşünürler (Arat, 2010: 75). Radikal feminist kuramın gelişimine büyük katkı sağlayan Dana Densmore, kadınların özgürlüğü ile cinsel özgürlüğün aynı kalemde ele alınamayacağını, bu kavramların birbirlerinin yerine kullanılmayacağını ve eş anlamlı olmadıklarını ifade eder. Cinsel özgürlüğü olan kadının tam olarak özgürlüğü elde etmediğini ve bunun özgürlüğün sonu olmadığını savunan Densmore, cinsel özgürlüğü kadınları kısıtlamak ve baskı altında tutmak için kullanılan bir yöntem olarak görür (Donovan, 2019: 268).

Radikal feministler, kadınları ve erkekleri iki ayrı siyasi sınıf olarak kabul eder. Sınıfların bir tarafı yöneten diğer tarafı ise yönetilendir. Radikal feminizmin tanımlayıcı özelliklerinden bir tanesi kadına yönelik gerçekleşen erkek şiddetinin kadınlara karşı yapılan baskının temeli olduğu düşüncesidir. Diğer bir özellik ise pornografi ve fuhuş kurumlarının analiz edilmesi ve kadına karşı erkek şiddetinin tüm yönlerinin araştırılmasıdır (Mackay, 2015: 60-61).

Radikal feministler, evliliğin kadınları ezmek için kurgulandığına inanırlar. Bu nedenle hem pratikte hem de kuramda evlilik kurumunu reddetmektedirler. (Donovan, 2019: 269). Radikal feministlerin evliliğe ve anneliğe karşı olduğu bilinen bir gerçektir. Feministler, kadın bedeninin kimsenin denetimine bırakılmayacağını savunurlar. Kadının evlilik yoluyla anneliğe ve cinsel köleliğe maruz kalacağını ifade eden feministler, kadının evlilik, doğum, çocuk bakımı gibi sorumluluklarla erkeklere bağımlı hale geldiklerini söyler. Bu durumdan kurtulmak için doğum kontrol yöntemlerinin kullanılması gerektiğini ve bunun kadının özgürleşmesi için gerekli olduğunu savunurlar (Oğuz, 2019: 49).

Donovan (2019), radikal feminist kuram için iki önemli çalışmanın olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmalar Shulamith Firestone tarafından kaleme alınan Cinselliğin Diyalektiği ile Kate Millett tarafından yazılan Cinsel Politika adlı kitaplardır (s. 272).

Firestone, egemenlik gereksinimlerinin bireyleri ruhsal ve cinsel bakımdan bir takım dengesizliklere götürdüğünü ve sınıfların doğmasına neden olduğunu ifade eder. Erkekle kadının farklı olduğuna ve eşit bireyler olmadığına dikkat çeken Firestone, cinsel sınıfların doğrudan biyolojik bir gereklilik sonucunda ortaya çıktığını savunur (Firestone, 1993: 19). Ataerki düzende sınıfın işlevi erkeğin

kurduğu üstünlükle belirlenmektedir. Bu yaklaşım birtakım çelişkiler doğurmaktadır. Toplumun alt tabakalarında erkek genel olarak beden gücüne dayalı otorite kurmayı denese de ekonomik açıdan üretici olan sınıfın kadınlarıyla gücü paylaşmaktadır. Orta ve daha üst tabakalarda erkeklerin egemenliğe sahip olduğu varsayıldığından üstünlük kurma eğilimi daha azdır (Millet, 2011: 66).

Radikaller tarafından eleştiri odağında bulunan ataerkillik konusu, Kate Millett ve Firestone tarafından da ele alınmıştır. Kate Millett (2011) ataerkilliğin en temel kurumunu aile olarak göstermektedir. Millett'e göre toplum ile aile arasında birbirlerini yansıtan ve kopmayan bir bağ bulunmaktadır. Bu nedenle aile ve toplum bir işbirliği içerisinde olmak zorundadır. Aksi takdirde her iki yapıda zarar görecektir. Bu nedenle ataerkil kurumlardan aile, devlet ve toplum birbirleriyle doğrudan bağlantılı ve ilişkilidir. Hatta bu ilişkinin büyük çoğunluğu din ile desteklenmektedir. Kadınların aile reisi olmaları toplum tarafından istenmeyen bir durumdur. Geleneksel ataerkil düzenin tam anlamıyla uygulandığı toplumlarda akrabalık ölçütü olarak baba soyu esas alınmaktadır. Kadın soyundan gelenlere mülkiyet hakkı tanınmadığı gibi kadın soyu genellikle de akrabadan sayılmaz (60-61).

Firestone (1993)'a göre, kadının ezilmesine yol açan temel şey kadının doğurganlık yapısıdır. Firestone, anaerkilliğin zaman içerisinde erkek tahakkümüne girerek etkisini kaybettiğine vurgu yapmaktadır. Bu durumu erkeğin doğaya ve kadına tapmasıyla başlayan daha sonrasında kadını denetimine aldığı bir süreç olarak anlatmaktadır. Kadınların içinde bulunduğu durum ataerkil bir yapıyla daha da kötüye gitmiştir. Anaerkillik kan bağı ve akrabalık bağının oluşturulmasının yanında hak elde etmenin başka bir biçimi olarak düşünülmektedir. Ataerkil düzende aile, toplumsal kurumun en sonuncu dizisidir. Bu toplumsal düzen içerisinde kadını, çocuk doğurma yetisinden dolayı ayrı bir tür olarak göstermektedir (84-85).

Tarihsel süreç içerisinde kadınların biyolojik yapıları kendilerini dezavantajlı konuma getirmekteydi. Doğumun denetlenmesine kadar bu süreç kadını; kocaya, sevgiliye, babaya, erkek kardeşe bağımlı bırakmaktaydı. Biyolojik açıdan doğurganlık özelliği cinsler arasında sınıf farklılıklarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum sınıfların başlangıcı olarak nitelendirilen iş bölümünü beraberinde getirmiş ve kastın ilk örneğini oluşturmuştur (Firestone, 1993: 20).

2.1.1.4. Sosyalist Feminist Kuramda Annelik Tartışmaları

Çağdaş kadın hareketinin bir yansıması olan sosyalist feminizm, radikal feminizmden etkilenerek 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır (Oğuz, 2019: 41). Sosyalist feminist akım, işbölümü, doğum kontrolü, kürtaj, üretim, aile içi yardımlaşma gibi kadın-erkek eşitsizliğinin ön plana çıktığı konuları detaylı bir şekilde incelemiştir. Bu bakış açısında aile, çocuk bakımı ve ev işleri en fazla ele alınan konular olmuştur (Arat, 2010: 73). Ayrıca sosyalist feministlerin temel tartışmaları özel veya kamusal alan ayrımını esas almaktadır. Kadınların erkeklere oranla daha arka planda kalmasını ve kadınların ezilmesini bu ayrıma bağlamaktadırlar. Kadınların ezilmişliğinin kaynağında ekonomik etmenlerin olduğunu savunmaktadırlar (Tezcan, 2005: 85). Ayrıca eğitim ve barınma hakları gibi hizmet alanlarının yanı sıra çalışma ve kamu sağlığı gibi düzenlemeye ilişkin devlet politikalarının kadınların ücretli işte çalışırken ötekileştirildiğini ve ücretsiz ev işlerinden sorumlu tutulduğunu belirtmektedirler (Brenner, 2012: 76). Toplumda eşitliği zedeleyen her şeyin ekonomik ilişkilerden kaynaklandığına vurgu yapan sosyalist feministler, cinsiyet temelli eşitsiz işbölümünü sermaye sınıfı ile işçi sınıfının karşılıklı olarak üretim ilişkisi olarak açıklamaktadır. Emek ile sermaye çatışmasının kadının toplumsal olarak ezilmesine sebep olduğuna vurgu yapan sosyalist feministler, üst sınıfa temsil eden bir kadın ile alt sınıfta yer alan kadın arasında ekonomik yönden güçlülük ve güçsüzlük bağlamında büyük farkların ortaya çıkacağını iddia ederler (Oğuz, 2019: 44).

Sosyalist feministler, kadın emeğinin görünmeyen yönlerine dikkat çekerler ve kadının görmezden gelinen ev içi üretimine vurgu yaparlar. Bu hususların ise kadın-erkek eşitsizliğinde önemli etkilerinin olduğuna dikkat çekerler. Buradan hareketle ataerkil yapıyı da incelemelerine dâhil eden sosyalistler, bu yönüyle Radikal ve Marksist feminizmi harmanlayarak bir kuram oluşturmuşlardır (Güneş, 2018: 148).

Sosyalist feminizm akımını önemli ölçüde etkileyen Juliet Mitchell, kadınların konumunu incelerken cinsiyet, toplumsallaşma, üreme ve üretim gibi yapılar üzerinde yoğunlaşmak gerektiğini ifade eder. Mitchell, kadının eş, anne veya kadın olarak buldukları yapıyı üreme olarak adlandırırken ev ve aile yükümlülüklerinin dışında kalan toplumsal katılımlarını üretim olarak ifade etmektedir (Arat, 2010: 73).

Kadınlar için toplumsal bağlamda ve ataerkil yapıda önemli bir sorun teşkil eden kürtaj konusu, üreme yapısının içerisinde ele alınmaktadır.

Kürtaj konusu sosyalistler tarafından anne olmak ile olmamak arasında seçim yapmayı olanaklı hale getiren üreme hakkı olarak ele alınmaktadır. Sosyalistler için seçim koşulları; kürtaj, doğum kontrolü, doğum izni süreleri, kısırlaşmanın son bulması, çocuk bakımı, ailenin gelir kaybı yaşamadan çalışma saatlerinin azaltılması gibi konulardan oluşmaktadır. Üreme hakkı, kadının toplumdan beklentisidir (Brenner, 2012: 213).

Kadının ekonomik açıdan sömürüldüğünü, kadınların erkeklere oranla daha kötü şartlarda çalıştığını, ataerkil toplumsal yapının ekonomik ilişkilerdeki eşitsizlikleri beraberinde getirdiğini açığa çıkarması ve bu konularda inceleme yapması sosyalist feminist yaklaşımın güçlü yönleri olarak gösterilmektedir. Yaklaşımın zayıf yönü ise cinsiyetler arasındaki eşitsizliklerin doğrudan ekonomiye bağlanmasıdır. Bu durum eşitsizliklerin sosyal, kültürel ve siyasi yönlerinin önemsenmemesine sebep olmaktadır (Oğuz, 2019: 44).

2.2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet kelimesi herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilen ve tanımlanabilmektedir. Feminizm içerisinde ise bu terimin farklı anlamlar taşıdığı görülmektedir. Feminizmde cinsiyet kelimesi “gender” terimine karşılık olarak iki farklı anlama gelmektedir. Bu anlamlardan birisine göre “gender” beden ve vücuttan ayrı olarak kişisel özelliklere ve davranışlara gönderme yapar ve sosyal açıdan inşa edilmiş bir cinsiyet olarak tanımlanır. İkinci anlamına göre gender, biyolojik olana gönderme yapar ve kadınsı olmak ile erkeksi olmak olarak ifade edilir (Aybakan Saliya, 2017: 64). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıklar 1960 yılının son döneminden günümüze kadar olan süreçte feminist düşüncenin oluşumuna önemli katkılar sağlamıştır. Bu farklılıklara göre cinsiyet biyolojik açıdan ele alınmakta ve kadın veya erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmektedir (Stone, 2015: 53). Toplumsal cinsiyet erkek veya kadına toplumun ve kültürün yüklediği sorumlulukları ifade eder. Toplumsal cinsiyet, kültürel bir yapıya sahiptir ve bireyin biyolojik yönüyle ilişkili psikolojik özelliklerini içermektedir (Dökmen, 2009: 19-20; Ersoy, 2009: 113). Stone (2015)’a göre; toplumsal cinsiyet, hangi davranış ve tutumların kadın veya erkeklere uygun olduğunun toplumsal beklentileriyle ve

insanların toplumsal beklentilerin etkisi altında kendilerini geliştirme yolundaki psikolojik tutumları sonucunda oluşmaktadır (s.53).

Toplumsal cinsiyet olgusu biyolojik açıdan kadın ve erkeği ele almak yerine, toplumun bakış açısıyla şekillenerek kadın ve erkeğe farklı rol ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu rol ve sorumluluklar, toplumun kültürel değerlerine ve normlarına göre değişkenlik göstermektedir (Özmete ve Zubaroglu Yanardağ, 2016: 92). Erillik veya dişilik birer toplumsal rol ve/veya konumu ifade etmektedir. Her bir rol ise bu rolü üstlenenlerin nasıl davranması gerektiğine ilişkin normlarla tanımlanmaktadır (Stone, 2015: 90). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, erkekler ile kadınlar arasındaki fiziksel farklılıkların bulunduğu dikkat çekmektedir. Geleneksel toplumlarda cinsiyet rollerine bakış açısı kadınların aleyhine cinsiyet eşitsizliğini içerisinde barındırmaktadır (Özmete ve Zubaroglu Yanardağ, 2016: 93).

Kadının içinde bulunduğu kültürde yerine getirmekle sorumlu olduğu roller bulunmaktadır. Bu rollerin büyük bir kısmı aile yaşamına diğer bir kısmı ise iş yaşamına bağlıdır. Değişen dünyada değişmeyen bir olgu var ise, bu da kadın olma gerçeğinin hâkim olduğu toplumsal yapıdır (Eroğlu ve Solmaz, 2005: 143). Toplumsal cinsiyet rolleri, hem kadınların hem de erkeklerin toplum içindeki yerlerini, konumlarını ve statülerini belirleyen büyük bir güçtür. Bu duruma örnek olarak, erkeklerin kadınlara oranla fiziksel olarak daha güçlü oldukları ve evin geçimini sağlayacak temel kişinin kendileri oldukları öğretilmekte ve erkekler doktorluk, mühendislik, şoförlük gibi işlere yönlendirilmektedir. Kadınların ise duygusal yönlerine ağırlık verilerek daha merhametli ve fedakâr olmaları beklendiğinden kadınlar hemşirelik, öğretmenlik gibi mesleklere yönlendirilmektedir (Gezer Tuğrul, 2019: 72). Sürekli değişen toplumsal koşullar, kadınlara bir takım haklar tanımakta ve onların iş hayatına adım atmasını sağlamaktadır. Kadınların iş hayatına adım atması ataerkil toplumlarda erkekler üzerinde bir tehdit oluşturmakta ve toplumsal inşada, kadınları simgesel olarak annelik ve eş olma ile sınırlandırmaktadır. Bu simgesel bakış, kadının eğitim olanaklarını sınırlandırabilmekte ve toplumda kadını ötekileştirebilmektedir.

Biyolojik özellikler esas alınarak insanlar arasında temel farklılıkların olduğu araştırmacılar tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Erkekler ile kadınlar arasında oluşan bu biyolojik farklılıklar cinsiyet farklılıkları olarak tanımlanmaktadır. Toplumun bireyler üzerindeki etkisi ile birlikte erkek ve kadının duygu, davranış ve

tavırlarında farklılıklar oluşmaya başlamakta ve bu farklılıklara da toplumsal cinsiyet farklılıkları denmektedir (Dökmen, 2009: 24). Bu durum, bireylerin farklı rollere bürünmelerinde ve toplumsal yapı içerisinde kendi cinslerine uygun sorumlulukları benimsemelerinde etkili olmaktadır. Yani toplum tarafından belirlenen ve bireyler tarafından uyulması beklenen sorumluluklar, kişilerin cinsiyete ilişkin rolleri benimsemesini zorunlu kılmaktadır.

Çocukluk döneminde kız çocuklarının ve erkek çocuklarının farklı şekillerde toplumsallaştırıldıkları gözlemlenmektedir. Erkek çocuklarına kız çocuğu gibi davranmaması yönünde yaklaşım sergilenirken kız çocukları ise erkeksi kabul edilen davranışlarda bulunduğu takdir edilmektedir. Erkek çocuklarının kesin ve katı bir şekilde kız oyuncaklarıyla oynaması hoş karşılanmazken kız çocuklarına bu yönde bir baskı kurulmaz. Bu yaklaşım sonucunda kız çocuklarının farklı oyuncaklarla rahatça oynadığı erkek çocuklarının ise kız oyuncakları olarak kabul edilen oyuncaklara yönelmedikleri görülmektedir. (Demez, 2005: 54).

Erkeğe göre ikincil konumda görülen kadın, çocukları yetiştirmek ve çocukların bakımından sorumlu olan bireydir. Bu nedenle patriyarkanın temelinin ailede oluşturulduğu kabul edilir. Oysaki erkekler toplumsal cinsiyete dayanan hiyerarşideki yerlerini ev dışındaki okul, kilise, ordu gibi alanlardan da öğrenerek hayatlarında uygularlar. Yani patriyarkinin temeli sadece aile değil bütün toplumsal yapılarda oluşturulmaktadır (Hartmann, 2006: 32).

2.3. ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN

Kadınların görünmeyen emeği olarak nitelendirilen ve ev içine atıfta bulunulan özel alan ile kadının toplumsal ortamdaki yerini gösteren ve ev dışına atıfta bulunulan kamusal alan kavramları modern yaşamın önemli tartışma konuları arasında yer almaktadır. Kadınların daha çok ev içi işlerle özdeşleştirildiği özel alan; ev işlerini, çocuk ve yaşlı bakımı gibi hizmetleri kapsamaktadır. Ev içi emeğin toplumsal yapı içerisinde ücretli gerçekleştirilen işlere oranla daha değersiz görülmesi özel alan içerisinde harcanan emeğin görünmeyen emek olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle kadınlar ücretsiz ev emeği yerine kamusal alana geçiş yaparak toplumun ücretli iş gücü ihtiyacını karşılamakta, özsaygılarını kazanmakta ve toplum tarafından verilen rollerinden bir nebze de olsa kurtulabilmektedirler.

Sanayinin gelişmesiyle birlikte kadın işgücüne duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu sayede kadınların özel alan içerisindeki faaliyetleri ve rolleri azalmaya başlamış ve kadınlar kamusal alanda aktif rol üstlenmeye başlamışlardır. Kadınların evlerinden çıkarak kamusal alanda boy göstermesi, bu alanların erkeklerin tekelinde olmadığına bir göstergesi olması açısından önemlidir (Badinter, 1992: 273). Kadınlar tarafından kamusal alana geçiş zamanla artış göstermiştir. Bu durum kadınların anne ve kadın ikilemini daha çok hissetmesine neden olmuştur. Annelik rolündeki kadınların kamusal alan içerisinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerde toplum annelik rolünü onlara karşı bir engel olarak kullanmıştır. Kadınların yaşadıkları kadınlık ve annelik ikilemi nedeniyle toplumsal bakış açısında kadınlara yöneltilen tek çözüm, çocukların iyiliği için kadının çalışmaması yani kamusal alanı bırakarak özel alana geri dönüş yapmasıdır (Badinter, 1992: 277). Bu bakış açısının aksine bir grup feminist kuramcı ise kadınların ücretli bir işte çalışmasının her şeyden önce onların güçlenmesi⁴ açısından gerekli olduğunu savunur. Kısaca kadınlar eğitim, istihdam, siyasal katılım gibi birçok alanda güçlenebiliyor mu, bu gücü kullanabiliyor mu diye bakmalıyız (Ecevit, 2017: 38-39).

Cumhuriyet'in ilanı ve Atatürk devrimlerinin kadınlara tanıdığı haklara rağmen Türkiye'de kadınların çalışma hayatına geçmesi biraz zaman almıştır. Kadınların iş yaşamına aktif olarak adım atmaları yaklaşık 1950'li yıllara denk gelmektedir. Bu dönemde gelişen iş piyasaları erkekler kadar olmasa da kadınlara yeni iş imkânları sağlamıştır. Bu dönemde kamusal alanda çok sayıda kadın yer alsa da kadının yönetsel anlamda hiyerarşik düzende yeri yoktur. 1980'li yıllarda değişen politik ve ekonomik düzen nedeniyle çok az sayıda istihdam gerçekleşmiş ve bu istihdamın büyük çoğunluğu ise erkeklere verilmiştir (Eğitim Sen, 2006: 13). Kamu hizmetine alım, kamuda çalışmak için işe alınma ve ilgili kuruluşlarda istihdam edilme demektir. Türkiye'de geçmiş zaman diliminde kamu hizmetine alımlarda cinsiyet ayrımının gerçekleştiği ve bu durumun kadınların aleyhine olduğu söylenebilmektedir. Geçmiş yıllarda bazı kamu sektörüne hizmet alımlarında kota uygulamaları konulmuştur. 1982 Anayasasının 70. Maddesi belirtilen: "Her Türk kamu hizmetine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada görevin gerektirdiği

---

⁴ Peki ama güçlenme nedir? Güçlenme kişiler, kurumlar veya kaynaklar üzerinde güç kullanması demek değildir. Gücü elinde bulundurmadan ziyade bunu kullanabilmek ve deneyimlemektir. Güçlenme konusunu kapsamlı düşünmek gerekirse konuyu sadece yerel değil ulusal ve küresel bağlamda da ele almak gerekmektedir (Ecevit, 2017).

niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez” ifadesi ve 10. Maddesinde belirtilen: “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” ifadesine ek olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’ndaki şartlar kamu hizmetine alımlarda eşitlikçi bir düzen oluşturmakta ve insan haklarını korumaktadır. Günümüzde Anayasal ve yasal düzenlemeler neticesinde kamu hizmetine alımlarda kadın ve erkek eşitliği sağlanmış olmasına rağmen bazı meslek gruplarında kadınların erkeklere oranla daha az sayıda yer aldığı dikkat çekmektedir. (Cin Karagöz, 2017: 34). TÜİK tarafından en son açıklanan ve meslek gruplarının istihdamına yönelik cinsiyet oranları incelendiğinde bazı meslek gruplarında uçurum olduğu gözlemlenebilmektedir. En belirgin fark ise yönetici meslek grubunda kendini göstermektedir (Bkz. Tablo 2.1.).

Tablo 2.1. Meslek Gruplarına Göre İstihdamın Cinsiyet Oranı (2019)

	Yöneticiler	Profesyonel Meslek Mensupları	Teknisyen, Tekniker, Yardımcı Personel	Büro Personeli
Erkek	1260	1671	1239	1109
Kadın	244	1486	480	840

Kaynak: TÜİK, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri, İşgücü İstatistikleri

Kadınların kamu sektöründe iş hayatına alımlarındaki temel sorunlar yukarıda belirtilen kanunlarla denetim altına alınarak büyük oranda ortadan kaldırılmıştır. Kadınların özel sektörde iş hayatında atılmalarında karşılaşılabilecekleri problemleri ortadan kaldırmak için ise 4857 Sayılı İş Kanunu ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu devreye girmektedir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile işverenin çalışanlarına eşit davranmasına ilişkin düzenleyici kararlar alınmaktadır. Ayrıca bu kanun ile özellikle özel sektörde çalışan kadınların hamilelik, annelik ve çocuk bakımı gibi gerekçelerle istihdam başvurusunun engellenemeyeceği hükmü verilerek kadınlar koruma altına alınmıştır (Cin Karagöz, 2017: 32-33). Kadınların istihdam başvuruları engellenmese de çalışma hayatında erkeklere oranla işgücüne katılımları istatistiksel olarak daha düşüktür (Bkz. Tablo 2.2.).

Tablo 2.2. Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranı

Yıl Year	15-24 yaş-age (%)			25+yaş-age (%)		
	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female	Toplam Total	Erkek Male	Kadın Female
2019	44,4	55,9	32,6	55,0	75,9	34,8

Kaynak: TÜİK, Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri

Kamusal alanda yer almaya başlayan kadının tek sorunu erkeklere göre şekillenmiş bir iş hayatına uymak değildir; konu özgürlükleriyle de doğrudan ilişkilidir. Beauvoir, kadının çalışmasının onu erkeklerle anında eşit konuma getiremeyeceğini ifade etmektedir. Kadının özgürlüğü ile kadın olarak varlığı çelişmektedir. Kadınlar bu çelişkiyi ya kadınlıklarından ya da özgürlüklerinden feda ederek çözme yoluna gitmektedir. Beauvoir'ın eşitlikten bahsettiği şey de tam olarak bu çelişkinin ortadan kaldırılmasıdır. Eşitlik, kadınların da erkeklerin de özgürlüğü, onların varlık olarak cinsiyetçi bir çatışmaya düşmediği zaman var olmaktadır (Direk, 2013: 31).

2.4. TÜRKİYE'DE SON DÖNEM ANNELİK TARTIŞMALARI

Tarihsel süreç içerisinde toplumların ve buna bağlı olarak kültürlerin inşasında aile oldukça stratejik bir öneme sahiptir. Doğal bir yapılanma olarak ortaya çıkan aile, doğal ve biyolojik unsurların bir araya gelmesinin ötesinde toplumsal bir beklentinin sonucudur. Aile üzerinden toplumsal rol ve sorumluluklar kadına daha olağan bir süreç olarak yüklenmektedir. Bu toplumsal kabul kadınların denetim altında tutulmasına neden olmaktadır. Toplumsal uyum süreciyle baş edebilmek için kadınlar toplumsal sistem tarafından biçimlendirilmekte ve yeni rollerle şekillendirilmektedir. Kadınlara atfedilen “çocuklarının annesi” ve “hamarat ev kadını” gibi kavramlar kadınları bu alanda boyun eğmeye ve fedakârlık yapmaya zorlamaktadır (Horkheimer ve Adorno, 2015: 153-155). Kadınlık ve anneliği birbirinden ayırmak oldukça zordur. Bunun nedeni anneliğin doğasının sadece kadınlıkla ilişkilendirilen biyolojik, fizyolojik, hormonal ve fiziksel etkenlerle bir arada düşünülmesidir (Welldon, 2001: 42). Kadının hamile olmasını takiben anneliğin kutsallığına büründüğüne ve taşıdığı embriyo sayesinde insan türünün devamı olacağına inanılmaktadır (Soysal, 2016: 166). Beauvoir bu inanışın aksine hamileliği kadın için bir dram olarak nitelendirmektedir. Bu düşüncesinin nedenini

ise üç farklı bakış açısıyla anlatmaktadır. Bunlardan birincisi kadınların bu durumda zenginleştiği ve aynı zamanda kötürüm kaldığıdır. İkincisi; kadının taşıdığı cenin hem bedeninin bir parçasıyken hem de onu sömüren bir parazit olduğudur. Son olarak bebeğinin sahibi olmakla beraber bebeği tarafından ele geçirildiğidir (Soysal, 2016: 174-175).

Annelik geleneksel anlamda biyolojik açıdan kadın olmayı ifade eder. Annelik sosyal ve kültürel bağlamda biyolojik ve toplumsal açıdan ele geçirilmiş olsa bile annelik kişiye atfedilmiş rolü oynamaktan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Annelik bedene ait olan deneyimleri, kültürel açıdan ortaya çıkan sorumluluk duygularını ve bir bebeğe ait oluşacak ihtiyaçların karşılanmasını ifade etmektedir (Miller, 2010: 33). Ataerkil toplumsal yapı içerisinde kadın, annelik ile birlikte belirli sınırlılıklar içerisinde tutulmakta ve annenin içerisinde bulunduğu baskıyı doğal bir durum olarak göstermektedir. Öyle ki kadın, aileyi dışarıya karşı temsil etme çabası içerisine sokularak öznellikten uzaklaştırılmaktadır (Horkheimer, 2005: 267). Radikal feministler, anneliği erkeklerin kadınlar üzerinde oluşturdukları bir egemenlik göstergesi hatta bir kölelik biçimi olduğunu vurgulamaktadır (Hırata ve diğ., 2015: 43).

Cumhuriyet döneminde kadınlara yönelik politikalar incelendiğinde aile ideolojisinin yeni düzenlemelerle birlikte toplumsal düzen içerisindeki oluşumu ve değişimi dikkat çekmektedir. Bu dönemde uygulanan politikaların birbiriyle çelişkili gibi görünen uygulamaları içerdiği görülmektedir. Kadınların bir taraftan ev dışında emek piyasasına girmesi ve eğitim açısından desteklenmesinin yeni toplum inşasındaki önemine vurgu yapılırken diğer taraftan evliliğin, annelik ve doğurganlık oranındaki artışı güçlü Türkiye'nin olmazsa olmazı olarak görülmektedir (Bozbeyoğlu, 2011: 27). Bu dönemde kadın-erkek eşitliğine ilişkin ilk adımlar 4 Ekim 1926 tarihinde Türk Medeni Kanunu⁵ ile atılmıştır (Aksoy Dursun, 2017: 231).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 1950'lerin sonuna kadar nüfusu arttırmaya yönelik olarak hazırlanmış bir nüfus politikası yürütülmüştür. Bu politika uygulamalarının başında çocuk doğumu sayısındaki artışı sağlamak amacıyla

---

⁵ İslam döneminde aile yapısında erkek egemenliği vardı ve bir erkeğin dört kadınla evlenme hakkı bulunmaktaydı. Türk Medeni Kanununun, kadın hakları ve aile hukukuyla ilgili olarak en önemli yeniliği hiç kuşkusuz medeni nikâhın başlaması ve bunun uzantısı olarak da tek eşliliğin yasallaştırılmasıdır. Bu durum Türk aile hukukunun temel ilkesi haline gelmiştir (Aksoy Dursun, 2017)

ücretsiz doğum evlerinin oluşturulması ve yasal evlenme yaşlarının düşürülmesi gelmektedir (Bozbeyoğlu, 2011: 27). 1965 yılına gelindiğinde ise genç nüfusun yeterli olduğu düşünülerek “Nüfus Planlaması Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Bu kanuna bağlı olarak kürtaj konusu ilk önce yumuşatılmış daha sonra da tamamen kaldırılmıştır. Doğum kontrolü kadınların asli görevi gibi gösterilmiş ve bu konuda kadınlara sürekli bilgilendirmeler yapılmıştır. 1980 Darbesi’nden sonra askerlere doğum kontrolü eğitimleri verilerek Türkiye’de doğum oranları düşürülmüştür (Sever, 2015: 75). Doğum kontrolüne ve kürtaja yönelik özgürlükçü yaklaşımlar kadınların vücutlarının ve cinselliklerinin kontrolünü tekrar ele geçirmelerine olanak tanımıştır. Bu sayede kadınlar çocuk sahibi olmak istedikleri zamanı belirleyebilme hakkını elde etmişlerdir (Thebaud, 2005: 20). Yirminci yüzyılın başında gebelik önleyici araçların kullanılması şuanda bile tartışılrsa da doğurganlığı sınırlama konusunda kabul gören bir düşünce olmuştur (Cott, 2005: 82).

Kısaca yirminci yüzyıl kadınların modern dünyaya adım attıkları bir yüzyıl oldu. Bu yüzyılda bebek ölümleri ciddi oranlarda azaldı. Kadınlar şartlar dâhilinde en iyi eğitimleri aldı. Gelişen şehirler ve artan tüketim ürünleri toplumun yaşam tarzını değiştirdi. Tüketim toplumu olmak başarısızlık ve eşitsizlikleri beraberinde getirse de bazı noktalarda ilerleme olarak gösterilebilmekteydi. Kadınlar için bu ilerlemenin göstergesi ev işlerinde ve çocuk büyütmenin doğasında meydana gelen değişimlerdi. Bunun anlamı, bu alanlara daha az zaman ayırmak ve sosyal yaşama daha çok katılmaktı. Bu nedenle kadınlar için bu yüzyıl, erkekler karşısında ekonomik ve hukuksal bağımsızlık, bireysel ve tam vatandaşlık statüsüne ulaşmak olarak ele alınmaktadır (Thebaud, 2005: 19).

2.4.1. Kadınların Ötekileştirilmesi Tartışması

Kadın ile erkek eşitsizliğinin temelinde yatan etmenlerden bir tanesi toplumsal yapı içerisinde kadının öteki olarak görülebilmesidir. Toplum içerisinde kimliğin bir özne olarak kabul edilmesi, kişinin kendi taşıdığı özelliklerle diğer kimliklerin taşıdığı vasıflar arasında biz ve diğerleri ikilemine düşmesine sebep olur. Bu durum toplum içerisinde bazı bireyleri bizden diyerek içselleştirirken bazı bireyleri de diğerleri olarak göstererek yabancılaştırmaktadır (Üste, 2015). Toplumsal yapı içerisinde kadın kimliğinin taşıdığı özellikler, kadınları bazen özel alanda bazen de kamusal alanda ötekileştirmekte ve üzerlerinde baskı oluşturmaktadır.

Bulduğumuz çağda çocuk, kadın kimliği açısından önemli bir yere sahiptir. Kadınların anne olmayı ya da gönüllü çocuksuz olmayı seçmesi bir takım karşıt sıfatlarla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bu sıfatlar kadınları, ya fedakâr ya da bencil, ya makbul ya da sıra dışı gibi nitelendirmelere sürüklemektedir (Sever, 2015: 72). Annelik günümüz koşullarında tam zamanlı bir çalışmadır. Toplumsal bakış açısında kadınlar bir takım sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Sorunların başında çalışan annelerin suçlanması ve işletmelerde çalışan kadınların birden fazla doğum yapmalarına sıcak bakılmaması gelmektedir (Badinter, 2011: 120). Bu nedenlerle çalışan anneler, iş yerlerinde ikinci plana atılan kişilere dönüşmekte ve motivasyonları düşmektedir. Kadınların hamilelik süreciyle birlikte çalışma yaşantılarında da bir takım farklılıklar meydana gelmektedir. İşletmede personel sayısının bir kişi eksileceğini fark eden yöneticilerin davranışsal farklılıkları ve/veya kadın personel çalıştırmama istekleri bu yaşanan değişimlerin başında gelmektedir. Kadının çalışma hayatında ötekileştirilmesi günümüzde büyük bir sorunsala dönüşmüştür

2.4.2. Taşıyıcı Annelik ve Namus Tartışmaları

Kadınların bazıları anne olmamayı tercih ederken bazıları zorunlu sebeplerden anne olamamaktadır. Kadınlığı annelikle bağdaştıran ve özdeşleştiren toplumlarda bu kadınlar genellikle eksik ve/veya tamamlanmamış olarak nitelendirilmektedir. Anne olmayı tercihen reddeden kadınların önceliğinin çocuk sahibi olmadığı söylenebilir (Badinter, 2011: 126). Diğer taraftan anne yani çocuk sahibi olmayı istemelerine rağmen bu isteklerini çocuk dışı hedeflere veren ve çocuk sahibi olmayı erteleyen kadınlar da bulunmaktadır. Bu kesim ilk olarak amaçladıkları hedefe erişmeyi istemektedir. Bu nedenle de çocuk sahibi olmayı belirsiz bir tarihe ertelemektedirler (Badinter, 2011: 130). Tercihen anne olmayı reddeden kadınların dışında bir de fizyolojik sebeplerden kaynaklı anne olamayan ve her yolu denemesine rağmen çocuk sahibi olamayan kadınlar bulunmaktadır. Bu kadınlar kendilerine çıkar yolu aramakta ve çocuk sahibi olmak için farklı yöntemler denemektedir. Çocuk sahibi olamayan kadınlardan bazıları çocuk yetiştirme yurtlarından evlat edinme yolunu seçerken bazıları ise taşıyıcı annelik yöntemini tercih etmektedir.

Taşıyıcı annelik kavramı, literatürde yedek annelik, kiralık annelik ve vekil annelik gibi kavramlarla karşımıza çıkmaktadır. Taşıyıcı anne, genellikle eşinin

(kadın) kısır olduğu ve hamileliği sürdüremediği durumlarda hamile olmayı ve başka bir çift için çocuk doğurmayı kabul eden bir kadın olarak tanımlanır (Plant, 2010: 1184). Temel olarak iki tür taşıyıcı annelik bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, taşıyıcı annenin aynı zamanda çocuğun genetik annesi olduğu durumdur. Bu durum, geleneksel taşıyıcı annelik veya yedek annelik olarak ifade edilmektedir (Ungan Çalışkan, 2017: 490). Geleneksel taşıyıcı annelikte vekil olan kadın, çocuk sahibi olmak isteyen babadan veya bir donörden sperm ile tohumlanır. Bu durum sonucunda dünyaya gelen çocuk onun genetik çocuğudur (Plant, 2010: 1184). İkinci tür ise taşıyıcı annenin genetik olarak çocukla hiçbir bağının olmadığı durumdur. Genetik olarak başkasına ait bir bebeği dünyaya getirme durumu ise ödünç veya kiralık annelik olarak ifade edilmektedir (Ungan Çalışkan, 2017: 490-491). Ödünç veya kiralık annelikte, çocuğun genetik anne ve babası genellikle çocuk isteminde bulunan eşlerden oluşmaktadır. Taşıyıcı görevi üstlenen kadın bu işlem için karşılığında bir ücret almışsa kiralık, almamışsa ödünç anne olarak adlandırılmaktadır. Taşıyıcı annelik, 30 Eylül 2014 tarihli, 29135 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Üremeye Yardımcı Tedavi Uygulamaları ve Üremeye Yardımcı Tedavi Merkezleri Hakkında Yönetmelik kapsamında Türkiye’de yasaklanmıştır. Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkede de taşıyıcı annelik, yasal uygulamalar çerçevesinde yasaklı üremeye tedavi uygulamaları arasında yer almaktadır. Ülkelerin taşıyıcı anneliği yasaklamasının temel sebebi, kişilerin vücudunun metalaşmasını ve çocukların bir ürün olarak görülüp çocuk satışının ortaya çıkmasını engellemektir (Şensöz Malkoç, 2015: 16-17).

Türkiye’de namus olgusu tarihsel süreç boyunca kadın cinselliğinin kontrolü ve kadın bedeni üzerinde kurulan baskıyı ifade etmektedir. Cumhuriyet ile birlikte bu durum farklı bir şekil almıştır. Namus kavramı, kadınların özel ve kamusal alandaki davranış kalıplarını düzenleyen bir norm haline gelmiştir. Devletin kontrol mekanizması yalnızca kadın bedeninin kontrolünü sağlamakla kalmayıp kadınlar tarafından bu denetimin sorgulanmayan bir unsur haline gelerek içselleştirilmesini hedeflemektedir. Kısacası Cumhuriyet ile birlikte Türk kadınına modern ve namuslu anne imajı kazandırılmaktadır. Burada verilmek istenen mesaj, kadına atfedilen görevin annelik olduğudur (Göksel, 2014: 351-352).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

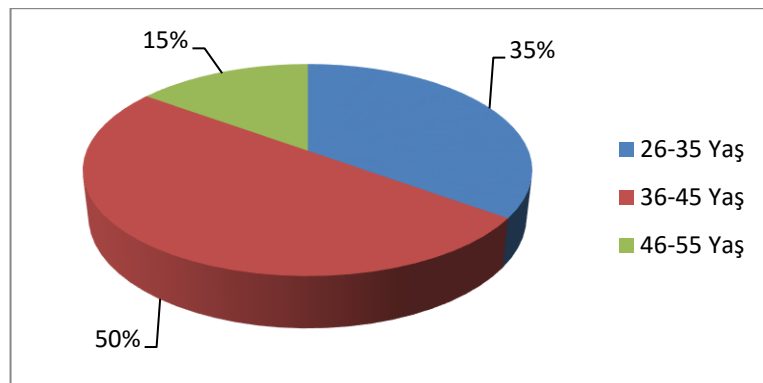
Bu bölümde, araştırmada yer alan katılımcıların özel ve kamusal alandaki deneyimlerinin analizi yer almaktadır. Katılımcıların sosyodemografik verilerine detaylı olarak yer verilmiş olup Gaziantep’te çalışan çocuk sahibi kadınların, anneliği ve iş yaşamını nasıl deneyimledikleri bu deneyimleri nasıl ifade ettikleri belirlenen konu başlıkları altında değerlendirilmiştir.

3.1. KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Katılımcıların yaş, meslek, medeni hal, eğitim durumu, çocuk sayısı gibi bilgilerine ilişkin veriler ele alınarak incelenmiş ve katılımcıların sosyodemografik özellikleri bu bölümde değerlendirilmiştir. Katılımcıların genel bilgilerine ilişkin detaylı veriler EK 1 nolu tabloda paylaşılmaktadır.

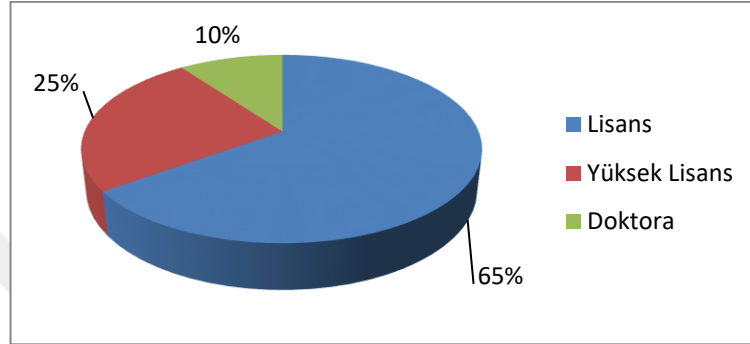
Araştırma kapsamında 20 çalışan çocuk sahibi kadın ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar Gaziantep ilinde yaşayan en az 5 yıldır iş yaşamı içerisinde yer alan orta sınıf çalışan annelerdir. Deneyimlerinin çeşitliliği açısından farklı meslek grubu ve farklı yaş aralıklarından kadınlara yer verilmiştir. En az 5 yıllık iş deneyimi olan kadınlarla görüşme yapılması görüşülenlerin yaşını doğrudan etkilemiş olup en genç katılımcı 27 yaşındadır.

Şekil 3.1. Katılımcıların Yaşlarına Göre Dağılım

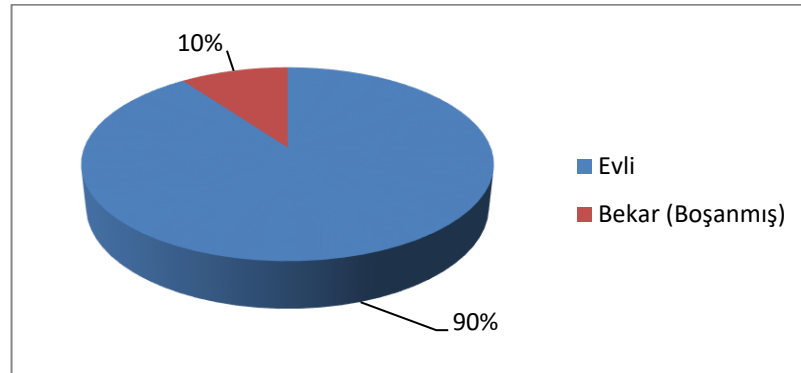
Katılımcıların yaşlarına ilişkin veriler Şekil 3.1’de verilmiştir. Katılımcıların yaş çizelgesine bakıldığında en küçük değerin 27, en büyük değerin 55 olduğu görülmektedir. 26-35 yaş arası katılımcılar 7 kişi, 36-45 yaş arası katılımcılar 10 kişi olup toplam katılımcıların %50 sini oluşturmaktadır. 46-55 yaş arası katılımcılar ise 3 kişidir.

Şekil 3.2. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılım

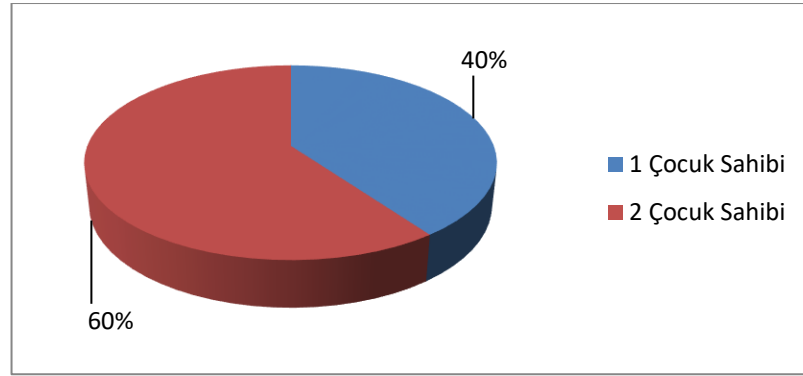
Katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin bulgular Şekil 3.2’de verilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen 13 kadın lisans mezunu, 2’si doktora 5’i yüksek lisans olmak üzere 7 kadın lisansüstü mezunudur. Katılımcılar kamuda ve kurumsal firmalarda çalışan kadınlar oldukları için eğitim seviyeleri en az lisans mezunu olup, lisansüstü eğitim almış ve almayı düşünmekte olduklarını belirtmişlerdir.

Şekil 3.3. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Dağılım

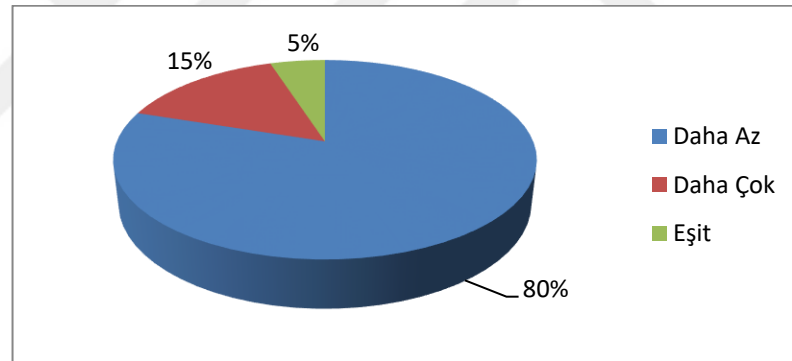
Katılımcıların medeni durumlarına ilişkin bulgular Şekil 3.3’de verilmiştir. Araştırmada 18 evli, 2 bekar (boşanmış) kadın yer almaktadır. Boşanan kadınlar aynı zamanda en genç yaşta evlenen kadınlar olup ev ekonomisine eşinden fazla katkısı olan 3 kadından 2’sini oluşturmaktadır.

Şekil 3.4. Katılımcıların Çocuk Sayılarına Göre Dağılım

Katılımcıların çocuk sayılarına ilişkin bulgular Şekil 3.4’de verilmiştir. Buradaki verilere göre katılımcıların 12’si iki çocuk sahibidir. Geriye kalan 8 kişi ise tek çocuğa sahiptir. Katılımcıların evlilik yaşları ve iş yaşamlarındaki yoğunluklarının çocuk sayılarını etkilediği sonucuna varılmıştır.

Şekil 3.5. Katılımcıların Hane Gelirine Katkısına Göre Dağılım

Katılımcıların hane gelirine katkısına ilişkin bulgular Şekil 3.5’de verilmiştir. Görüşülen 16 kadın eşinden daha az gelire sahip olup 1 kadın eşit oranda gelire sahiptir. Eşinden daha fazla gelire sahip 3 kadından 2 si boşanmış olup boşanmalarında ekonomik sorumluluğun tamamen kendilerinde olmasının temel etken olduğunu belirtmişlerdir.

3.2. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

3.2.1. Deneyimlerle Kadınlık ve Annelik

Ataerkil toplumlarda her kadın potansiyel bir anne adayı görülür ve kadınlık annelikle özdeşleştirilir. Kadının anneliğe geçişi ile büyük bir rol değişimi gerçekleşir. Annelik kadına hem toplumda hem de aile içinde yeni bir kimlik

kazandırmaktadır. Annelik kimliği ile ön plana çıkan kadın, artık rolüne anne-kadın olarak devam etmektedir. Tüm yaşamı artık bu kimliğiyle ve anneliğin getirdiği sorumluluklarla şekillenmektedir. Cinsiyetçi rol ve dayatmaların kadınlar üzerinde tahakküm kurduğu toplumumuzda kadının kendi varoluşunu nasıl anlamlandırdığı ve kadınlık ile anneliğe ilişkin kodlandırmaları nasıl yaptığı oldukça önemlidir.

Anneliğe geçiş sadece fiziksel bir değişimin ürünü değildir. Kadının deneyimleriyle ortaya çıkan bakış açısındaki değişimdir (Miller, 2010:138). Anneliğe atfedilen sayısız sıfat ve söylem vardır. Bu söylemler genellikle kadını annelikle kutsallaştırarak olumlu anlamlar yüklüyor gibi gözükse de aslında tam olarak toplum tarafından annelikten beklenen performansı barındırmaktadır. Görüşülen kadınlar annelik için mucize, fedakârlık, sabır, duygusallık, aşktan güçlü bir bağ gibi olumlu anlamlar içeren ifadeler kullandıkları gibi ağır bir sorumluluk, kendinden vazgeçmek, omuzda bir yük, gönüllü kölelik, yorgunluk gibi daha olumsuz anlamlar içeren ifadeler de kullanmışlardır.

Katılımcılar tarafından annelikle ilgili ifade edilen bu söylemlerin yanında, bazı araştırmacılar konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak anneyi toprağa benzetmişlerdir. Bu benzetmeyi yapan araştırmacılardan biri olan Delenay (2001), toprağın verimli ve kısır olarak ifade edilmesinin kadını tanımlamak için de kullanıldığına dikkat çeker. Ayrıca soyun devamına atıfta bulunan bu ifadenin, erkeklerde bir güç göstergesi olan iktidar ve iktidarsızlıkla açıklandığını vurgular (s.58). Anne ve toprak benzetmesini kullanan diğer araştırmacı olan White (1999)'a göre: “*Anne, soyun tohumlarının ekildiği topraktır.*” Aynı zamanda anne, aile ilişkilerini toplumsal kurallar çerçevesinde yeniden üretir ve çocuklarının hedeflerine erişebilmesi için onları destekler ve yönlendirir (s.107). Bu ifadeyi destekler nitelikte bir yaklaşım sergileyen Delenay (2001) çocukların babalarına oranla annelerine daha yakın olduğunu ifade etmektedir. Bu durumu, çocuk ile annenin sürekli birlikte zaman geçirmesiyle ve çocuğun annenin bedeninin fiziksel bir parçası olmasıyla açıklar (s.97). White (1999)'a göre çocukları annelerine bağlayan temel nokta annenin çocuğu için harcadığı emektir (s.115).

“Annelik yeri geliyor kendini unutupyorsun. Annelik kendinden vazgeçmek. Annelik omuzlarımdaki güzel ama çok ağır bir yük. Annelik fedakarlık. Onlarla sorunu yaşayabilmek içselleştirmek. Bakın ne kadar fedakar bir anne rolü çiziyorum size. Demin ikram ettiğiniz şekerden 2 tane aldım ve birini oğluma vereceğim. Evde şeker

dolu ama o seviyor diye aldım. Ama böyle bir anne kaç kez çocuklarının saçını okşamıştır dersiniz hastalık dışında duygularını sergilemekten bahsediyorum. Antep tabiriyle gadanı alayım, kurban olayım diye kelime sarf etmemişimdir. Öyle saçını okşayayım şapır şapır öpeyim yoktur bende. Kendimi eleştiriyorum bu konuda. Beden dilime yansıtamıyorum. Ama rahatım çocuklarım onlar için çırpındığının farkındalar. Onlarsız bir şey yemeyeceğimi önceliğimin hep onlar olduklarının farkındalar” (Sevide, Akademisyen, 52 yaşında, 2 çocuklu).

“Hem çok güzel mucize gibi, hem çok sorumluluk isteyen bir şey. Artık yani kaç çocuk varsa o kadar parçaya bölünüyorsun. Kadın, kadın olmaktan çıkıyor artık bir anne farklı bir şeye bürünüyor. Duygusal hassasiyet artıyor. Ama sonuç olarak isteyen herkese nasip etsin Allah güzel yani. Olaylara bakış açınızı tamamen değiştiriyor anne olmak kadımı değiştiriyor. Çoğu zaman izleyip geçtiğimiz bir habere anne olduktan sonra bin kat daha sinirlenip bin kat daha ağlayabiliyorsun. Çünkü empati artıyor. Duygusal artıyor. Merhamet, tabi ki sabır. Sabır nedir çocuk olduktan sonra öğreniyorsun” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Anne olunca kendi annemi çok iyi anladım. Farklı bir duygu. Yani hayatınızda hiç kimseye hissetmediğiniz bir duygu. En güçlü duygu nedir aşktır herhalde değil mi bir insanın insana hissettiği bu ondan daha öte bir şey. Yeri geliyor eşinizi elinizin tersiyle itebiliyorsunuz çocuğunuzla vakit geçirip ilgileniyorsunuz. Bilmiyorum yaşı büyüdükçe belki duygular daha farklı şeylere dönüşecektir. Çünkü bu şekilde giderse yazık çocuğa dizimin dibinden ayırlamayacak. Aşktan güçlü bir bağ” (Feride, Avukat, 32 yaşında 1 çocuklu).

“ Ya, o kadar çok şey ifade ediyor ki annelik bir kaç tane söylemem gerekirse bir kere çok büyük bir sorumluluk annelik. Ondan sonra, bazen hayatı kendiniz için değil evladınız için yaşıyorsunuz. Aslında çok zor ama; bir o kadar da güzel bir kavram. Annelik mutluluk; ben seviyorum. Yani anne olduğum için de çok mutluyum bütün zorluklarına rağmen. Evladınız size böyle yaşama kaynağı veren bir şey oluyor. Sizi hayata bağlayan; sizi ayakta tutan bir etken oluyor çocuğunuz. Yani yaşamak için bir nedeniniz oluyor. Annelik bu anlamda çok güzel bir şey bence. Bir güç kaynağı gibi bir şey” (Züleyha, Memur, 34 yaşında, 1 çocuklu).

Görüşülen kadınların annelikle ilgili tanımlamaları kendilerini de nasıl tanımladıklarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu çıkarımda bulunulmasının temel nedeni “kendinizi ilk olarak hangi rol ile tanımlarsınız” sorusuna alınan cevaptır. Katılımcıların bazıları anneliği birinci sırada değerlendirirken bazıları ikinci sırada değerlendirmiştir. Katılımcıların kendilerini tanımladıkları ilk rol kadınlık ve annelik olarak değişkenlik göstermektedir. Annelik ve kadınlık kimliği arasında kalan

katılımcılardan hiçbiri kendini kariyeriyle, mesleğiyle, eş rolüyle ya da herhangi başka bir rol ile tanımlamamıştır.

“Küçük yaşta anne olduğumdan herhalde, onunla (kızını kastediyor) büyüdüğümünden anneliği çok içselleştirdim. Kadınlar hep anne olmak için doğmuştur diye öğretildi bize. Anne olamadan bir kadın olamazmışız gibi. Bunun yanlış olduğunu şimdi fark ediyorum ama anneliği çok içselleştirdiğimden ya da kızıma olan sevgimden midir bilemiyorum; annelik her zaman önde gidiyor, diğerleri hep geride. Ama bir kadın, anne olmadan da değerli ve mutlu olmayı öğrenmeli artık. Yaşadıklarımın mıdır bilemem ama ben anne olmadan da mutlu olmalıydım. Ben eş olmadan da mutlu olmalıydım. Bir kadın olduğum için değer görmeliydim; mutlu olmalıydım. Ama toplum buna izin verir miydi bilemiyorum. Büyük ihtimalle de vermezdi. Ama dediğim gibi şuan benim için en önemli rol annelik” (Gülizar, Memur, 35 yaşında, 1 çocuklu).

“Annelik rolü kendi çocuklarından dolayı tabii ki ama ben çalıştığım insanlarla da eğer onlarda samimi bir şey yakaladıysam gerçekten seviyorsan anaç oluyorum. Yaşımın da ilgili değil yani anlatabiliyor muyum sürekli koruyuculuk vardır bende anaçlık vardır” (Sezen, Yönetici, 55 yaşında, 2 çocuklu).

“Anneliğimle tanımlarım. Kadın ya da eş olarak değil” (Züleyha, Memur, 34 yaşında, 1 çocuklu).

“Dünya yansa şu anda çocuklarıma ne oldu derim. Mesleğime ne oldu ya da şuna buna ne oldu demem. Benim için annelik en öncelikli olan” (Sema, Avukat, 36 yaşında, 2 çocuklu).

“Şurada siz bana bir yemek ikram ettiğinizde onun ucundan bir parça alırsam geri kalan muhakkak evde çocuklarıma götürürüm, onlarsız yiyemem. Arkadaşlarım “sen böyle yapınca biz kendi anneliğimizi sorguluyoruz” diyorlar. Nasıl aklına geliyor diyorlar. Hayır, yiyemem ben onu. Muhakkak bir parça oğluma kızıma gitmeli. Eşim değil bakın. Eşim demiyorum önce kızım ve oğlum. Onlar burada yoksa öncelik eşimdir. Onlarsız bir şey yapamam onların emrine amadeyim. İçsel bir yapı bu. Köpeğim var; ona da kebabçıya gittiğim de üstüm kokmuştur diye kalanları getiririm. Rolüm kadınlık değil kesinlikle. Öyle kuaförle işim olmaz pek. Vakit kaybı görüyorum. Gereksiz görüyorum. Giyimime dikkat ederim ama makyaj yapmam. Dolayısıyla kadınlık geri planda kalıyor. Annelik ve akademisyenlik arasında kaldım. Öğrencilerim anaç bulduğuna göre belki annelik ağır basıyor bunu akademisyenliğime de yansıtıyorum” (Sevide, Akademisyen, 52 yaşında, 2 çocuklu).

Modern dönemde annelik bir arzudur; çünkü kadınlar iş yaşamı ve eğitim hayatlarından dolayı anne olmayı erteleseler de, hala anne olmayı arzularlar. Değişen biyoloji ve günümüz şartlarında annelik çaba gerektiren bir hal almıştır. Annelik

daha önce yaşanmamış deneyim, kaygı ve arzu demektir (Miller, 2010: 12-13). Annelik kadın için özel ve gizemli anlamlar taşımaktadır. Eğitimin, meslek sahibi olmanın zorunluluk arz ettiği günümüzde bile annelik rolü kadın için öncelikli ve önemlidir.

Görüşülen kadınlardan kendilerini annelik rolüyle tanımlayanların koruyuculuk, anaçlık, çocuğunu beslemek ve paylaşımcı olma kavramlarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Katılımcılardan bazıları tarafından kadınlık kimliğinin doğuştan gelen bir nitelik olarak görülüp biyolojik cinsiyet kavramı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bazıları ise kadınlığı duygu, deneyim, toplumsal öğretiler olarak anlamlandırmaktadırlar.

“Ben kadın olarak tanımlarım. Çünkü dünyaya kadın olarak gelmekten çok mutluyum açıkçası. Asla şey demiyorum yani her derdi kadınlar çekiyor falan demiyorum. Kadın olmak çok keyifli. Erkekler çok sıkıcı, ayakkabısı bir tane var bizim kırk çeşit var. Bir şey seçerken renk otuz tane alternatif renk arasında bakıyoruz erkekler bir renk iki renk ayakkabı modeli sıkıcılar. Bazen soruyorum ya siz kendinizden sıkılmıyor musunuz, biz ne güzel renkliyiz diyorum. Bunu bir kaç erkek arkadaşına söylüyorum böyle. Kadın olmak güzel bir şey bu dünyada ben öyle düşünüyorum. Şartları erkekler kötüleştiriyor. Ben gece geç saatte dışarı çıkamıyorsam erkekler yüzünden çıkamıyorum. Ben giyim kuşamdan dolayı taciz ediliyorsam bu adamların sapık düşüncelerinden dolayı taciz ediliyorum. Bu erkeklerle alakalı bir durum bizimle alakalı bir durum değil yani. Ben hiç sallamıyorum. Kendileri, kendi fantazi dünyalarında yaşıyorlar. Bizimle alakalı bir sıkıntı yok yani. Onlarla ilgili bir sıkıntımız var bizim” (İrem, Bankacı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Eş kesinlikle değil. Kadın öncelikle yani. Her şeyden önce biz kadınız. Bu kimlikle doğuyoruz. Onun için, o toplumdaki diğer rolleri sonradan kazanıyoruz. En başta lisedeyken de kadınsın, ortaokula giderken de, anaokulunda da. Evlenince eş oluyorsun. Ya da çocuğun olunca anne oluyorsun. Diğerleri olmasa da olur. Çocuk sahibi olmayan insanlarda var. Özümüz kadın yani. Bizim toplumumuzda kadın aslında bazı ailelerde nasıl ifade edeyim hala erkeğin ön planda olduğu önde yürüdüğü kadın erkekten geri planda. Çok şükür ben kendi ailemde bu konuda şanslıyım. Ama diğer şiddete her türlü cinsel fiziksel maruz kalan kadınlarımız var ne yazık ki” (Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

“Kadın olarak varım. Tüm kimliklerimden önce kadınımla aslında. Annelikte çok başka anlamlar yüklüyor zenginleştiriyor kadını ama öncelikli rolümüz kadın olmalı” (Merve, Doktor, 37 yaşında, 2 çocuklu).

Badinter (2011), hayatı boyunca, anneleri tarafından nefrete maruz kalmış ve bu nefret yüzünden yaşamları paramparça olmuş çocuklarla çalıştığını ifade ederek bir annelik içgüdüsünden kesinlikle bahsedilemeyeceğini savunur. Ayrıca eğer bu içgüdü olsaydı tüm bunlar yaşanmaz ve bu kadar çok sayıda yardım alan mağdur çocuk olmazdı ifadelerini kullanan Badinter, anneliği kabullenmeyen kadınların varlığının anneliğin bir içgüdü olmadığı sonucuna varılabileceğini savunmaktadır (52). Annelik içgüdüsünden bahsedilebilmesi için dünyadaki tüm kadınların annelik deneyimini aynı duygularla yaşaması gerekirdi. Koşulsuz bir annelik içgüdüsünden söz etmek mümkün değildir.

Toplumsal ve kültürel bir çok argüman anneliğin içgüdüsel olduğunun altını çizse de aslında bu durumun içgüdüden ziyade kadına çocukluğundan itibaren yüklenen öğretilerin içselleştirilmesi olduğu görülmektedir. Özellikle kadını annelikle özdeşleştiren toplumlarda annelik içgüdüsü kabul görmektedir. Ataerkil toplumlar kız çocuğunu küçük yaştan itibaren anneliğe hazırlamaktadır. Toplum içerisinde kişiye öğretilen roller zaman içinde kanıksanarak duygu ve düşüncelere de yön verebilmektedir. Ancak tüm annelerin duygu ve davranış biçimlerinin, çocuğuyla kurduğu ilişkilerinin aynı olması mümkün değildir. Haber bültenlerinde kendi çocuğunu öldüren, çocuğuna işkence eden, ya da çocuğunu kucağına dahi almak istemeyen, çocuğunun varlığını kabullenmeyen annelere de rastlanmaktadır. Dolayısıyla anneliğin bir içgüdü olduğundan bahsetmek bir yanılgı olacaktır. İçgüdüsel bir annelikten bahsedecek olursak tüm annelerin çocuklarına aynı şekilde sevgi duyması ve çocuklarını aynı ölçüde koruması gerekirdi.

Bu konuda katılımcıların görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Görüşülen kadınların büyük çoğunluğu anneliğin öğrenilen bir davranış bütünü olduğunu belirtmeler de anneliğin içgüdüsel bir tarafının olduğunu düşünen katılımcılar da söz konusudur.

“İçgüdüymüş gibi zannediyoruz aslında ama zaten annelikten başka bir çaremiz olmadığı öğretiliyor bize. Anne olmak bu kadar çok kutsallaştırıldığından bizim başka bir şey düşünme şansımız yok. Kabullenip en iyisini yapmaya çalışıyorsun bir içgüdüymüş gibi aslında. Ben öyle düşünüyorum. Bir içgüdü değil biz içselleştiriyoruz öğrendiğimiz şeyleri” (Gülizar, Memur, 35 yaşında, 1 çocuklu).

“Yani aslında ilk bebeğin olduğun birdenbire ben artık anneyim gibi bir his olmuyor. Zamanla duygu yoğunluğu, verdiğin emek, sevgi ile anlam yüklüyorsun. Annelik öğrenilen bir şey bence” (Merve, Doktor, 37 yaşında, 2 çocuklu).

“İçgüdü değil bence. Zamanla bebeği tutmayı, emzirmeyi, altını değiştirmeyi öğreniyorsun. Sorumluluk hissediyorsun ona iyi bakmak için sonuçta muhtaç sana. Uykusuz kalıyorsun onun için. Kendi çocuğun olmasa da bunları yapabilirsin”(Esin, Mühendis, 37 yaşında, 1 çocuklu).

“Yani bazen video izliyorum anneler kucağına bebeği alınca ağlaya ağlaya kendinden geçiyorlar ben de öyle de bir şey olmadı yani. Zamanla gelişti. Yani içgüdüsel olarak sahipleniyorsun. Nefes alıyor mu diye gözünü açıyorsun da. Tabi hormonların verdiği içgüdüsel bir şey oluyor da ben de böyle çok yoğun duygularla olmadı bebeği kucağına aldığı anda bile çok algılayamıyorsun. Ben baktım şöyle ben doğurdum değil mi Allah Allah. Daha çok mimik yapmaya başladığında falan başlıyor çocuk ilk önce süt kuzusu zaten gözünü zor açıyor. Ama şey çok ilginç tabi ilk süt vermeye başladığında o çocuğun içgüdüsel olarak böyle emmeye başlaması falan Allah’ın mucizesi yani gördükçe insan çok etkileniyor. Aslında ne diyeyim kendi açımdan yüzde otuz içgüdüsel yüzde yetmiş sonradan bebekle vakit geçirdikçe diyebilirim aslında. Bağ kurdukça oluşuyor” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“İçgüdü de var ama öğrenilen bir davranış çünkü annelik ilerleyen bir kartopu gibi olduğunu düşünüyorum. İlk doğduğunda çok farklı duygular içinde oluyorsunuz sonra daha da şey oluyorsunuz. Mesela ilk bana anne dediğinde bile şaşırıyordum. Doğurduğum zaman da onları hissettim. Çok güzel bir duygu normal doğum yaptım üstelik bunun duygusunu doya doya yaşayan bir kadımdım. Daha çok büyüyorsun sen ona bir şey katıyorsun o sana bir şeyler katıyor daha da ilerliyor bağlarınız. Ben öyle düşünüyorum. Doğar doğmaz bir anda anne olunmuyor. Annelik böyle zamanla oluşuyor. Doğum yapmayan insanlar da çok güzel annelik yapabilir yani. Zamanla o sevgi yerleşiyor çünkü kadın çocuk arasında. Bu babada da var aslında ama anneler çok sahiplendiği için sorun ” (İrem, Bankacı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“İçgüdü olduğunu düşünüyorum. Öğrenilen bir davranış olarak neden kabul etmiyorum çünkü kızımın biz düzenli olarak YA-PA’ya gittik, kitaplar dediler bazı kitaplar okudum. Çok büyük hata etmişim. Ben eski usul yetiştirmenin daha iyi olduğuna inanıyorum artık. Çünkü onlar bana hiç bir şey katmadı. Öğretmedi aksine bildiklerimi yanlış uygulattı. Benim içgüdülerim daha doğruydı. Ama öğrenilmişlikte şu yönden var; annemden gördüklerim, ataerkil yapılardan aktarılanlar. Bunlar öğrenilmiştir ama bir kısmı da içsel. Genetik olarak aktarılmış belki. Annemden öğrendiğim şeyler de var mesela kızım liseyi bitirinceye kadar ne kaş almasına müsaade ettim, ne makyaj yapmasına. Üniversiteyi kazandığın gün seni güzellik merkezine ben götüreceğim

dedim. Sana en güzel makyaj setini o gün alacağım dedim. Kazandığı gün de aldım. Bu annemden gelen bir şeydi” (Sevide, Akademisyen, 52 yaşında, 2 çocuklu).

Görüşülen kadınlar, çocuk sahibi olmanın hayatlarında değişim ve dönüşüm yarattığı noktasına vurgu yapmaktadırlar. Kadın için annelik çok önemli bir rol değişimidir. Çocuk sahibi olduktan sonra kadının hayatında çocuk merkezli bir yaşam başlamakta ve kadının sorumluluğu artmaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi gözlemlenmektedir. Özellikle erken yaşta evlilik yaparak anne olan kadınlar, anneliği daha yoğun şekilde içselleştirerek kendilerini annelik kimliğiyle özdeşleştirmektedirler. Kadınlar hayatlarındaki önceliğin çocuklarının oluşturması noktasında yaşanan fedakârlık ve zorluklara dikkat çekseler de, annelik deneyimiyle ilgili söylemlerinden kadınlar tarafından anneliğin manevi bir doyum olarak görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar çocuklarına karşı davranışları ve paylaşımlarında kendi annelerinin öğretilerinden beslenmektedirler. Annelikten bahsederken kendi annelerine de vurgu yapmaktadırlar. Annelerinden öğrendikleri annelik rollerini çocuklarına karşı davranışlarına yansıtmaktadırlar.

3.2.2. Evlilik ve Kadın

Kadının yaşamı boyunca en belirleyici tecrübesi evliliğidir. Kadın için evlilik bir yazgı olarak görülmektedir. Kadın zorla evlendirilmiyorsa bu evlilik kendi tercihiyle de yine de kadın için evlilik bir alın yazısı mıdır? Peki kadının tercihi gibi gözükse de hayatı boyunca farkında olarak ya da olmadan kendisine dayatılan ailevi, toplumsal, psikolojik yönlendirmeler zorunlu bir yazgıyı getirmez mi? Evli olmayan kadına toplumun uyguladığı baskıyı da göz önünde bulundurunca Beauvoir’un evliliği incelediği bölümün adının “yazgı” olması daha da anlam kazanmaktadır. Sadece bir kadın olarak nasıl mutlu olabileceği, kendini anlamlandırarak varoluşunu sağlayabileceği konusunda toplum hiçbir örnek vermez kadına. Bu nedenle toplumların büyük çoğunluğunda kız çocukları ve genç kızlar evliliğin onlar için bir alinyazısı olduğu gerçeğiyle tanışırlar (Soysal, 2016: 21).

“Toplumun kadına yazdığı yazgı genel olarak, evliliğidir. Bugün bile, kadınların çoğu evlidir, evlenip ayrılmış ya da dul kalmıştır, evlenmeye hazırlanmakta ya da evlenemediği için dertlenmektedir. Bekâr kadın, ister bundan yoksun kalmış, ister başkaldırmış ya da aldırılmamış olsun, hep evlilik kurumuna göre belirlenir” (Beauvoir, 2010:11).

Özellikle ataerkil bakış açısının hâkim olduğu toplumlarda kadın için evlenmek yazılı olmayan bir zorunluluk gibi görülmektedir. Kimi zaman üzerinde tahakküm hisseden kadın evliliğe kendini mecbur hissederken kimi zaman bir çıkış yolu olarak görülebilmektedir. Belli bir yaşa gelmiş görünürde bir baskıyla karşılaşmadığını düşünen kadınlar içinse evlilik toplum tarafından adeta bir tamamlanma süreci olarak empoze edilebilmektedir.

Bir kadının bekâr olarak tek başına hayatını devam ettirmesi toplum tarafından kadını dezavantajlı duruma düşürür. Eril tahakküm kadın bedeni üzerinden işler ve bekâr kadını merak edilen, gözetlenen bir obje olarak görür (Lordoğlu, 2018:79). Toplum kadının yalnız yaşama hakkını doğal karşılamamaktadır. Kadın ancak evlilik kurumu ile ailesinden ayrı kendi evine geçerek toplumda kabul görür. Bunun dışında ancak eğitim gibi geçerli sebepleri olduğunda bekâr bir kadının yalnız yaşaması toplumda olağan karşılanmaktadır.

Evlilik kadının hayatında olmazsa olmaz bir eylem, yerine getirilmesi gereken bir görev, toplumdaki rol açısından önemli bir aşama olarak görülebilmektedir. Katılımcılardan Gülizar aile ve çevre baskısı sonucu erken yaşta evlenmek zorunda kalmıştır. Özge ise herhangi bir baskıyla değil kendi tabiriyle çılgınlık yaparak ani bir kararla evlendiğini ifade ederken evliliğe daha kadercî baktığını ifade etmektedir:

“19 yaşında evlendim Gaziantep gibi illerde biliyorsunuz kızlar hemen evlendirilir. Bizimki de o şekilde gelişti. Çok erken evlendim şu an erken olduğunu fark ediyorum. Ben okumak istiyordum çevrem de erken yaşta evlendirmek istiyorlardı. Ayrıldığım eşim, eğitim konusuna sıcak baktığını söylüyordu o zamanlar. Ben de eğitimime engel olmayacak tek kişi olarak onu düşünüp ona karar verdim. Zaten evlenmek zorundaydım başka çarem yoktu. En azından en doğru tercihin o olduğunu düşünüyordum o zamanlar. Toplumun çevrem çok baskısı oldu illa o anda evlenmem karar vermem gerekiyor diye düşündüm. Ve eski eşimle evlenmeye karar verdim. Yani objektif bir karar verememiştim. Sağlıklı düşünememiştim belki yaş itibarıyla de yanlış düşüneceğim bir yaşıydım. Çok erken oldu her şey” (Gülizar, Memur, 35 yaşında, 1 çocuklu).

“32 yaşında evlendim. Evliği de düşünmüyordum. Nasıl olduysa vallahi hala anlam veremiyorum. Flört ederek evlenmedim bir çılgınlık yaptım kız kardeşimin kocasının arkadaşıydı nasıl bir boşluğuma geldiyse artık tanıştıktan 1 buçuk ay sonra evlilik teklif etti 1 yıl nişanlı kaldık. Sonra evlendik. Evlilik çok gereksiz bir şey. Ya da şöyle söyleyeyim sesli düşünürsem. Çiftler çok iyi anlaşıyorlarsa ve gerçek bir aşkla evlenildiyse belki daha güzel düşünebilirdim öyle bir şey olmadığı için. Şu anki aklım

olsa evlenir miydin dersin evlenmezdim. Olmazsa olmaz değil bence. Neden herkes evlenmeli ki? Sosyal baskı gibi yani aslında öyle şeyleri fazla sallamam da bazen insanın ağız dili bağlanır derler ya kader dediğin şey devreye giriyor sanırım”(Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

Sema ise evliliği koruyucu bir kalkan olarak tanımlanmakta ve bekâr olmayı bir kadın için tehlike olarak ifade etmektedir.

“Etraftaki herkes tarafından rahatsız edilebiliyorsun. Asılıyor sana, yazıyor. Evlenmek bir koruma gibi oluyor aslında. Ben iş yaşamında her yere her ortama gidemiyordum ama şimdi istediğim yere gidebiliyorum. Yani aslında evlilik kalkan gibi bir şey. Bekar olsan her şeyi yanlış anlayabilirler veya niyetleri değişebilir ama burada öyle bir kaygın yok. Kimse yanlış bir şey anlayamaz evli barklısın. İki çocuk var zaten ortada kim, niye asılsın. Bunlar engelliyor. Gerçekten toplumsal hayatta bu şekilde gerek oluyor çalışıyorsan. Evde oturursan kim seninle iletişime geçecek ki ama çalışıyorsan tehlikeli bekar olmak” (Sema, Avukat, 36 yaşında, 2 çocuklu).

Çocuk sahibi olmak evlilik içindeki en büyük sorumluluklardandır. Görüşülen kadınlar çocukları olduktan sonra hayatlarının değiştiğine ve sorumluluklarının arttığına vurgu yapmaktadırlar. Çalışan kadınlar için ev ve iş sorumluluğuna çocuk sorumluluğu eklenmesi hayatlarında büyük bir özveriye neden olmaktadır. Bu bağlamda çocuk sayısı kadının tüm yaşamını etkileyen son derece önemli bir konudur. Çocuk sayısı konusunda eğitim, kadının iş yaşamında aktif yer alması ve evlenme yaşının etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Son yıllarda çocuk sahibi olma yaşı giderek artsa ve ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de ilk çocuk kararının hayatın biraz daha rayına oturtulduğu otuz yaş civarında alındığı bilinmektedir (Badinter, 2011: 123). Kadının iş yaşamındaki aktif şekilde yer alması evlenme yaşı ve çocuk sayısını da etkilemiştir. Stresli ve yoğun iş yaşamı, toplumsal rol ve sorumluluklar bu konuda en belirleyici etkenler olmaktadır.

“Ben küçükken büyüyünce 4 çocuğum olsun 2 kız 2 erkek diye hayal ederdim. Çocukluk işte şimdi düşünüyorum da 1 taneye zor yetişiyorum. Eskiler sayısına bakmadan doğuruyorlarmış. Günümüzde çalışan bir kadın için imkânsız. Çok çocuk için hem erken yaşta evlenmek gerek hem de çalışmamak. Gerekte yok zaten o kadar çocuk doğurup kendi hallerine bırakmaktansa tüm ihtiyaçlarını dört dörtlük karşılamak en mantıklısı” (Tuğba, Grafik tasarımcı, 40 yaşında, 1 çocuklu).

“ Ya benim yüksek lisans dönemimde ertelemiştik çocuğu sonra yaptık. Ee tabi hayat şartları iş güç eğitim her şey etkiliyor çocuk sayısını. Bir de biyolojik saat meselesi var

tabi geç evlenince zaten evlen çocuk yap hadi bir ikinciyi yap derken istesen de üçüncüyü yapacak ne fiziksel ne mental gücün olmuyor. Zaten enerjin de ancak yetiyor. 1 az 2 fazla diye bir söz duymuştum çocuk için hoşuma gitti gerçekten de öyle” (Esin, Mühendis, 36 yaşında, 1 çocuklu).

“Allah sağlıcakla büyütmeyi nasip ederse yeter bu kadar. Bir çocuk yapıyorsun kardeş kardeş diye baskılar bitmiyor zaten. Gerçi insanlar ikinciyi de yapsan başka bir şey söyler. Ama çalışan anne için en fazla iki çocuk yeter bence” (Semra, Hemşire, 39 yaşında, 1 çocuklu).

“Bazen düşünüyorum eskiler nasıl yapmışlar o kadar çocuğu diyorum ama gerçi çocuklar kendi kendine büyüyormuş. Kadınlar da evdeymiş. Benim annem 18 yaşında doğurmuş beni ben olmuşum 30 yaşında öyle evlenmişim. Bir de hatırlıyorum benim annem de oturup dersim için başımda beklemezdi sokaklarda büyüdük. Şimdi bu şartlarda istesen de yapamazsın çocuk” (Gülben, Öğretmen, 37 yaşında, 1 çocuklu).

Kadınların çocuk sayılarında iş yaşamlarının, çocuklarına karşı sorumluluk algılarının ve evlilik yaşlarının etkili olduğu gözlemlenmektedir.

Evlilik mutlaka kişinin özgürlüğünü kısıtlıyor neden çünkü sorumlulukların var. Tabi evli olduğun zaman belli yapman gereken şeyler var onları yerine getirmekle yükümlüsün bekâr gibi olmuyorsun yani ben bekârken çok rahattım. Buradan gidiyordum, yemeğim hazır saat gece 10'lara kadar çalışıyordum ve eve gidip yemeğimi yiyip odama geçip yatıyordum. Ama evlendikten sonra bir eşiniz var sorumlu olduğunuz eviniz çocuklarınız var. Onların ayrı ayrı sorunları var. Kesinlikle kısıtlıyor” (Çiğdem, Yönetici, 38 yaşında, 2 çocuklu).

“Evlilik özü itibariyle bence bir bağımlılık gerektiriyor. Yani düşünün işten çıkıyorum evde çocuk var, eşim var ben gidiyorum geziyorum arkadaşlarımla. Ben kendimi kötü hissediyorum. Ben bekârlık hayatımda daha rahat bir insandım. Şimdi sanki yemek yapmalıymışım gibi hissediyorum. Eşim dışarıda yemek yemeği çok seven birisi değil. Ben ona her gün yemek yapmak zorunda hissediyorum kendimi. Böyle olunca da evliliğin özünde bir bağımlılık olduğunu düşünüyorum” (Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu)

Evlilik, sorumlulukların artması olarak ifade edilebilmektedir. Bu durum Çiğdem'in bakış açısıyla ele alındığında bekârken yapılan faaliyetlerin evlendikten sonra daha kolay yapılamadığı ve bu durumun da kadın üzerinde bir kısıtlama oluşturduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Feride ise evliliğin kadını eve bağımlı hale getirdiğini vurgulamaktadır.

Evlilik bağlamında katılımcılara planlı bir hamilelik yaşayıp yaşamadıkları ve çocuğun aile yaşamında nasıl bir etkisi olduğu sorusu yöneltilmiştir. Verilen yanıtlar irdelendiğinde katılımcıların kürtaj konusundaki görüşlerine ulaşılmaktadır. Katılımcıların bazıları kadının kendini anneliğe hazır hissetmemesi, maddi manevi yetersizlik, çocuğun aileyi olumsuz yönde etkilemesi gibi durumlarda kürtajın gerekli olabileceğini vurgulamışlardır. Gebelik sonlandırma konusunu olağan karşılayan Özge, Berrin ve Feride'nin görüşleri şu şekildedir:

“Kürtaja karşı değilim olabilir. Büyük konuşmak istemiyorum ama artık yaşım ilerledi zaten 2 çocukta da zorlandım hazır büyümüşken mesela şu an 3. bir çocuğa hamile kalsam doğurmak isteyeceğimi düşünmüyorum. Aldırabilirim öyle bir şey de kürtaja karşı değilim” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Çocuk aldırma konusunda şunu söyleyebilirim: Benim karnımda bebeğim ölmüştü istemeden. Ama insanlar eğer hazır değilse sanki Allah affetsin ama aldırma daha doğru gibi geliyor çünkü biz isteyerek elde ettiğimiz halde ben çok zorluk çektim. Eğer insanlar hazır olmadığı bir çocuğa sahip olacaklarsa bence onun sorumluluğunu hiç kaldıramazlar. Hem maddi hem psikolojik inan ki. Maddiyatı da geçtim psikolojik olarak gerçekten çok zor” (Berrin, Yönetici asistanı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Yani bebek istenmiyorsa ya da o aileyi olumsuz yönde etkileyecekse hem çocuğa hem de anne babaya, diğer kardeşlere bir yükse kürtaj olur. Sonlandırılabilir bence. Ben böyle bir şey yapabilir miyim bilmiyorum sanmıyorum ama 3. kişiler yapabilirler. Karı koca birlikte karar vermeliler. Omuzlardaki yük annede olduğu için anne ağırlık olmalı ama o da erkeğe haksızlık olur. Eşit karar vermeliler” (Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

Katılımcıların kürtajla ilgili görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Gebeliği sonlandırma konusunu Çiğdem dini açıdan ele alarak kürtajın günah olduğunu beyan etmekte, Sema çocuk sahibi olmayı maddi güçle orantılı düşünmekte ve maddi gücü olan kişinin kürtaj yaptırmasını bencillik olarak nitelendirmektedir. Sezen ise gelişen çağ koşullarında gereken önlemin daha önceden alınması gerektiğini savunmaktadır.

“Kürtaj hiç başıma gelmedi. Fakat çok sıcak bakmıyorum yani dini açıdan okuduklarıma ve duyduklarıma dayanarak söylüyorum. Günahının çok olduğundan dolayı korkarım yani” (Çiğdem, Yönetici, 38 yaşında, 2 çocuklu).

“Kürtaj bunlar benim hoşuma giden işler değil. Ama dini anlamda falan değil yani sadece yazık üzülüyorum yani hiç bakamıyorsan yurda vereceksen çocuk perişan olacaksa tamam amenna ama eğer bakabilecek durumdaysan bencillik yapmanın bir anlamı yok. O gelmek istiyorsa gelsin” (Sema, Avukat, 36 yaşında, 2 çocuklu).

“Bu kadar yol varken ona bence önceden tedbirini almak gerekiyor. Eğer istemiyorsan gerçekten istemiyorsan. Olduysa da o zaman Allah’ın verdiği bir şey bence dünyaya getirmek gerekir ben karşıyım. Hem günah olarak hem de yanlış olarak görüyorum. Çünkü çok eskilerde yaşamıyoruz. Eskilerin çaresi yokmuş. Bu çağda bu kadar yol varken tedbir alma sonra git aldır. O bana keyfiyet gibi geliyor” (Sezen, Yönetici, 55 yaşında. 2 çocuklu).

Katılımcıların bir kısmı kürtaj konusuna kadın odaklı bakarken bazılarının kürtaji bencillik, keyfiyet gibi anlamlandırmaları, kadın cinselliğinin kontrolünün kadında olduğu görüşünü destekler niteliktedir. MacKinnon (2015)’a göre; kadın cinselliğinin kontrolünün kadının kendisi tarafından yürütüldüğü görüşü gerçeği yansıtmamaktadır. Cinsel ilişki her zaman kadın ve erkeğin ortak istekleri doğrultusunda gerçekleşmemektedir. Hamileliğin her zaman kadın isteğiyle gerçekleştiği görüşü yanlıştır (s.213). Günümüzde yeni yeni evlilik içi tecavüz konusunun sesli tartışılmaya başlandığını düşünecek olursak “hamilelik evlilik içinde gerçekleşmişse kesin suretle iki tarafın isteğiyle gerçekleşmiştir” bakış açısının yanılıcı olduğunu söyleyebiliriz. Kaldığı ne sebeple olursa olsun gebeliği sonlandırma konusu kadının kendi bedeni üzerindeki söz hakkı ve kadın cinselliğinin özgürlüğü açısından son derece önemlidir.

3.2.3. Ev İçi Sorumluluklardaki Eşitsizlik

Günümüz toplumu kadına bir taraftan modern, profesyonel çalışan rolü bir taraftan evine çocuklarına karşı sorumluluklarını aksatmadan yerine getiren anne rolü yüklemiş modern iş yaşamı ve geleneksel ev kadınlığı iç içe geçmiştir. Kadınların daha çok ev içi işlerle özdeşleştirildiği özel alan; ev işlerini, çocuk ve yaşlı bakımı gibi hizmetleri kapsamaktadır. Ev içi emeğin toplumsal yapı içerisinde ücretli gerçekleştirilen işlere oranla daha değersiz görülmesi özel alan içerisinde harcanan emeğin görünmeyen emek olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır. Kadının üzerindeki eşitsiz iş yükü kadını psikolojik anlamda olumsuz etkilerken aile içindeki en büyük çatışma nedenlerinden biridir.

Renzetti ve Curran (1992), ev içi işleri şöyle tanımlar: Ev içi işler seksenden fazla yapılacak görev barındırmasına rağmen profesyonel iş olarak kabul edilmez. Bu işler sürekli tekrarlanır ve asla tamamen bitmez. Bu işlerin tatili de yoktur. Özel yaşamla ilgili olan ev içi işler ücretsiz ve değersizdir. Teknolojik gelişmelere ve

modernleşmeye karşın kadınlar için durum hala aynıdır. Çalışan kadınlar için de enerji tüketen büyük zaman alan işler olmaya devam etmektedir.

Connell (1998)'e göre, erkeklerin denetimi altında olan ve kendi çıkarlarına hizmet eden evrensel bir cinsiyet sistemi söz konusudur. Bu sistemin devamlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biri kadın ve erkeklerin farklı işler yapmasını sağlayarak statülerini, gelirlerini, toplumdaki yerlerini etkileyen cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Bu işbölümü kadının ücretsiz ev içi emek vermesine neden olurken diğer yandan erkeğin iktidarına ve cinsiyet rejiminin sürekliliğine katkıda bulunur.

Ailede ev içi işlerdeki sorumluluk büyük ölçüde hala kadının üzerindedir. İyi eğitilmiş profesyonel meslek sahibi kadınlar için de durum çok farklı değildir. Hanedeki işbölümü konusunda sorumlulukların eşit paylaşılması gerektiğini belirten katılımcıların pratikte ise bunu gerçekleştiremedikleri görülmektedir. Özellikle de yemek yapma temizlik yapma gibi işler konusunda görüşülen kadınların hemen hemen hepsi “Eşim yardım eder, istediğim zaman yardımcı olur” ifadesini kullanmışlardır. Buradan yola çıkarak ev içi işlerle ilgili öncelikli sorumluluk kadındadır görüşünü kanıksadıkları çıkarımında bulunabiliriz. Görüşmeciler için net ayrımları olan bir iş bölümü söz konusu olmadığı gibi eşitsiz bir iş yükü ve sorumluluk söz konusudur.

“Yani genel olarak bizim Türk toplumunun yapısı gereği işler kadında ama yani yardım istediğim zaman eşim de yardım ediyor. Onun dışında büyük temizliklerde bir abla var ondan yardım alıyorum. Ama genel olarak bende” (Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

“Eşim yemek konusunda sadece salata yapar çokta güzel yapar. Salatayı benden iyi yapar. Evi toplama konusunda yardım eder. Ev küçük zaten süpürme konusunda benim yetişemediğim yerde sadece hafta sonları yardımcı olur, hafta içi umrunda olmaz” (Sevide, Akademisyen, 52 yaşında, 2 çocuklu).

“Eşim yardımcı olmaz kadın her şeye yetişebilmeli, yetişmeli zaten mantığında bir insandır. Çocuklarla akşamları on dakika oynarsa oynar. Ona göre kadın yapmalı her şeyi. Kadının görevi olarak görür. İşten sonra beş buçuk gibi evde olduğumu düşünürsek yatana kadar saat on bir on ikiye kadar 4-5 saat yemek hazırlamak, mutfağı toplamak, çay hazırlamak derken sonra çocuklarla meyve yeriz televizyon izleriz yatma vakti geliyor. İş dışındaki tüm süreç bu” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Çalışana kadar ben hallediyordum çalışmaya başladıktan sonra çocuklardan sonra yani annemin çok eski bir kadını vardı (temizliğe gelen kadını kastediyor) 4 gün o geliyor biraz o biraz ben yapıyoruz. Ama eşim hiç bulaşmaz o işlere. Yardımcıyla beraber hallediyoruz. Çalışmıyorken yemeğin tamamı bende idi, temizlik için yine bir kadın alıyordum haftada bir. Ama zaten temizlik işi haftada bir günle olacak bir şey değil ki çocuklar sürekli döküyor, saçıyor kadın akşam yok. Yani mesela yine temizlik bende oraya bir şey döküyorlar sürekli bez elimde geziyorum ya da canları o gün yapılan yemeği yemek istemiyor. Bu da sık oluyor biz de. Saat geç demeden oturup yemek yapıyorum baştan. Belki yerler diye bir umut. 5’te eve gidiyorum desem 9 saatim falan bu işlerle geçiyor. Şöyle söyleyeyim evde bu kadar oturamam. Gerçekten evde bu kadar oturmuşluğum yok.(İş yerini kast ediyor). 48 kiloyla geri döndüm ya (işe) o hareketten sürekli eriyorsun zaten. Bir de emziriyorsun zaten bitiyorsun. Bütün gün öylesin oturmak yok” (Sema, Avukat, 36 yaşında, 2 çocuklu).

En büyük problemlerden biri olan kadının ev içi işlerle özdeşleşmesi ve sorumluluğun kadına yüklenmesi hem çiftler arasında çatışmalara neden olmakta hem de kadının bunalmasına neden olmaktadır. Ev içi işlerle ilgili iş bölümü talep ettiklerinde ise katılımcılar eşlerinden aldıkları yanıtları şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bunlar benim görevim değil deyip yapmadı eşim. Hiç bir şey onun görevi değil. Onun tek görevi eve para getirmek (gülüyor). Öyle herhalde erkek milleti görevim değil deyip çıkıyor işin içinden. Daha alt değiştirdiği de olmadı. Eğer çocuk kucağında uyuyakalırsa ben uyuttum diye söylenir. Sadece sevmeye var bakmaya yok. Talep ettim ama o (eşini kastediyor) her defasında eve kadın (ücretli temizlikçi) getirdi kadınlar da hiç yetenekli çıkmadı. Daha fazla iş yüküm arttı gibi oldu. Çünkü yönetmek daha zor. Evin düzeni gidiyor” (Sema, Avukat, 36 yaşında, 2 çocuklu).

“Bu konuda çok tartışmışızdır. Şimdi daha iyi, başlarda çok daha kötüydü. Ama talep etsem de tam anlamıyla bir değişiklik olmadı. Yani ancak hastaysam tam anlamıyla iş yapar. Ama onun dışında pek bir etkisi yok. Yani çok yoğun çalışıyor; onu da anlıyorum da. Böyle de ama ben çok bunalıyorum” (Sevgi, Muhasebe uzmanı, 29 yaşında, 2 çocuklu).

Kadının iş sonrası mesaisi evde başlamaktadır. İş dışındaki tüm vakitlerini ev içi işlerle geçirdiklerini belirten katılımcıların eşlerinin evde nasıl vakit geçirdikleriyle ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Bütün gün açıyor şeyi A haberi ya da maç yorumlarını ya da maç varsa maçı. Aynı köşede oturuyor. Sadece bunları izliyor. Bir tek çayını almaya kalkıyor. Her çay aldığı da bir çayını getiren yok deyip söylenip sinirlenip oturuyor. Onun hayatı bundan ibaret gerçekten öyle” (Sema, Avukat, 36 yaşında, 2 çocuklu).

“O akşamlarını telefonla oynayarak ya da televizyon izleyerek geçirir. Arada arkadaşlarıyla çıkar. Ama genelde evcimen bir insan. Her akşam dışarı çıkayım kafasında değildir” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Evlendiğimizden beri eşimin geçmeyen ağırları var (gülüyor). O yüzden hep yatarak vakit geçirir. Evde yemek yeriz; masayı birlikte toplarız. Sonra o kanepeye uzanır. Açar bir şeyler izler. Arada bir kalkar çay demler. Biraz çocukla oynar o kadar” (Sevgi, Muhasebe uzmanı, 29 yaşında, 2 çocuklu).

Görüşülen kadınlardan bazıları ev içi işlerdeki bu eşitsiz sorumluluklarda önemli payın kadının kendisinin ya da erkeği yetiştiren annenin olduğu görüşündedirler.

“Aslında kadınlarda da sorun var çok sahipleniyorlar mesela diyorum ki “ver”(çocuğu kastediyor) adamın tutamayacağını düşünüyor. Tutamaz, doyuramaz diye düşünüyor. Adamın yapamayacağını düşünüyor. Niye yani? Sen yapabiliyorsan o da yapar, sen de annenin karnında 9 aylık büyüdün o da 9 aylık sen yapabiliyorsan o da yapar. Hiç bir sıkıntı yok yani. Bunun cinsiyetle alakası yok. O da tutabilir. Sen öğrenebiliyorsan o da öğrenebilir o da alt değiştirebilir. Ama adamı o kadar şey yapıyorlar ki yani böyle ne denir yeteneksiz gibi davranıyorlar erkeklere. Kadınlarımız adamın tutamayacağını düşünüyor. E sen tutuyorsun o niye tutamasın sen annenden doğduğun zaman bebek tutmayı mı öğrendin? İlk başta biz onlara fırsat vermiyoruz. Doğum yapıyor kızın yatak odasına kızın annesi yerleşiyor zaten. Kızın annesi bakıyor sonra adam ilgilenmiyor oluyor. E sen geliştirmedin, briket ördün. Doğuma anneler neden o kadar karışıyor, iki tarafında kayınvalideler” (İrem, Bankacı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Ya ben çok direndim o yapmıyorsa ben de yapmadım. İnatlaşıp hiç bir şeye elimi sürmüyordum. Konuştum tüm sorumluluğu ben kaldıramam dedim. Konuşurken gayet güzel hak verir tamam der ama icraata gelince çok zayıf. Yani alışmamış ya ağır geliyor. Erkek anneleri öyle bir yetiştiriyorlar ki erkekleri bir bardak suyunu almaktan acizmiş gibi evlenince biz uğraşıyoruz. Tabi ki zamanla değişiyor daha iyiye gidiyor ama bir kadın olarak vazgeçmemek gerek” (Songül, Memur, 36 yaşında, 1 çocuklu).

Ev işleri kadınlığın inşasında stratejik bir öneme sahiptir. Farklı sınıflardan kadınlar arasında ortak bir payda oluştursa da sınıfsal farklılık nedeniyle kadınların deneyimleri kendi içinde birbirinden farklıdır. Ücretli ev hizmetleri için sınıfsal farkın yeniden üretildiği bir alandır denilebilir. Çünkü farklı sınıflardan kadınlar bir araya gelerek gündelik yaşam içerisinde ilişki kurmakta ve farklı stratejilerle kendi öznelliklerini oluşturmaktadırlar (Aksu, 2010: 70). Görüşülen kadınların deneyimleri Aksu Borayı destekler niteliktedir. Görüşülen çalışan anneler evdeki temizlik, yemek

yapma, çocuk bakımı gibi işler için yine başka bir kadından destek almaktadırlar. Bu destek çocuk bakımı için kimi zaman anne, kayınvalide olurken çoğunlukta parayla hizmet alınan bakıcı olmaktadır. Temizlik konusunda görüşülen tüm orta sınıf anneler evlerine mutlaka rutin aralıklarla ücretli temizlik hizmeti, kendi deyimleriyle “kadın” almaktadırlar. Aksu Bora kadının bir başka kadını değersizleştirerek güçlenmesi konusunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Kadınların başka kadınları değersizleştirme üzerinden güçlenmelerini onların yanlış bilincine bağlamak rahatlatıcı olsa da, gerçek durumun bundan daha derin ve yapısal olduğu kanısındayım. Kadınların sadece kadın oldukları için ezildikleri doğruysa da, bunun bir "ortak ezilme olarak yorumlanması mümkün görünmüyor. Eğer bir ortaklık kurulacaksa, bunun "ezilme" değil, değişim arzusu, iradesi ve imkânları, yani politik eylemlilik üzerinden kurulabileceğine inanıyorum” (Bora, 2005: 190).

Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bakıldığında ataerkil toplumlarda kadının görevi olarak kabul edilen ev içi işler konusunda görüşülen eğitimli meslek sahibi kadınların da eşleriyle aralarında iş bölümü konusunda sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir. Sorumluluk konusundaki eşitsizlikler için kadınlar ücret karşılığı eve “kadın” alarak kendi çözümlerini yaratmaktadırlar. Ev içi emeğin dönüşümüyle birlikte geliri daha iyi olan kadın başka bir kadından yardım almaktadır. Özellikle de bu işlerle baş etme noktasında bunu strateji olarak görmektedirler. Çalışan bir kadın için özellikle de anne için eve gelen temizlikçi kadının olmazsa olmaz olduğunu belirtmektedirler. Kadınlar kendi öznelliğini inşa ederken ataerkinin devamlılığına farkında olmadan katkıda bulunmaktadırlar.

“Haftada bir temizlik için kadın alıyorum diğer türlü yetişemem. Zaten çocuklarla ancak ilgileniyorum birinin dersi öbürünün bakımı. Temizlik için ayırabileceğim bir vaktim yok. Eşim zaten ev işlerine hiç yatkın değil başta çok zorladım baktım çabalarım bir işe yaramıyor tartışma çıkıyor ben de böyle çözüm buldum. Aslında ben yatılı bir yardımcı kadın almak istiyorum, kız kardeşimin yatılı yardımcısı var çok rahat. Ama eşimi ikna edemedim. Evde yabancı birini istemiyordum. Bu konularda çok geleneksel düşünüyör. Hala da deniyorum şansımı bakalım ikna edebilirsem.”(Merve, Doktor, 37 yaşında, 2 çocuklu).

“ Ev hanımlığı bana göre değil. Oldu bitti sevmem ev işlerini, aram yoktur. Eşimin uzaktan akrabası bir yardımcımız var hafta içi onu alıyorum. Çocuklara bakıyor ortalığı topluyor yetişirse yemek bile hazırlıyor. Valla o olmadan olmaz elimiz ayağımız. Artık aileden biri gibi abla der çocuklar ona. Çalışan bir kadın için zaten yardımcısız olmaz” (Esin, Mühendis, 36 yaşında, 1 çocuklu).

“Biz, ikizler olunca annemin karşı dairesi şanstan boşalmıştı oraya geçtik. Yani düşünüyorum geçmesek halimiz ne olurmuş iki çocukla. Zaten yatana kadar onun evinde çocuklar yemeğimizi hazırlıyor. Ben işten gelince yemeğimizi yiyor ancak yatmaya geçiyoruz eve. Bizim için en büyük konfor bu: Çocuklara ailemizden biri bakıyor, gözümüz arkada da kalmıyor, hem akşam yemek derdimiz olmuyor. Bizde maddi olarak destek oluyoruz anneme. Bütün gün bizim çocuklar batırıyor evini. Temizlikçi kadın alıyoruz onun evine, işleri kolaylaştırıyor en azından”(Sabriye, Grafik tasarımcı, 27 yaşında, 2 çocuklu).

3.2.4. Çalışma Hayatında Kadın Olmak

Günümüzde kadınlar iş yaşamı içinde etkin bir şekilde yer almaktadır. Kadınlar ev içi işler için çeşitli biçimlerde ailenin diğer kadınlarından yardım alarak ya da ücretli yardım alarak kamusal alana geçiş yapmaktadırlar. Kamusal alana geçiş yaparak toplumun ücretli iş gücü ihtiyacını karşılamakta, özsaygılarını kazanmakta ve toplum tarafından verilen rollerden bir nebze de olsa kurtulabilmektedirler.

Yoğun iş temposu içinde çalışan kadına hem iş hayatında hem aile ve sosyal hayatında toplumsal rol ve sorumluluklar yüklenmektedir. Çifte sömürüye maruz kalmak ve beklentinin artması süreci içerisinde kadınlar iş yaşamı içerisinde erkeklere oranla daha fazla sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunla mücadele etmek için bazen ailenin desteğine bazen ise farklı çözüm yollarına başvurmaktadır. Kadınların çalışma hayatına girmesi ve annelik bu süreç içerisinde var olması bir takım zorlukları beraberinde getirmektedir.

Fakat bazen iş hayatı mı, annelik mi ikileminin de yaşandığı bu süreç araştırma kapsamında alt başlıklar halinde ele alınacaktır.

3.2.4.1. Modern Anne Sendromu

Kadınlar iş dünyasındaki yerini aldıktan sonra varlıklarını performanslarıyla ispatlama çabası içine girmiş bir taraftan da özel alanlarındaki geleneksel rollerini aksatmadan sürdürebilme ihtiyacı içerisinde olmuşlardır. Günümüz toplumu kadına bir taraftan modern profesyonel çalışan rolü bir taraftan evine çocuklarına karşı sorumluluklarını aksatmadan yerine getiren anne rolü yüklemiş modern iş yaşamı ve geleneksel ev kadınlığı iç içe geçmiştir. Öte yandan medya kanallarının kadınlar üzerinde oluşturduğu fit ve sağlıklı kalma ve görünme baskısı da ev ve iş yaşamı arasında mekik dokuyan kadınlar için psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Modern

çağın kadını ve özellikle de annesi için oluşan “Modern Anne Sendromu”, diğer adıyla “Süper Anne Sendromu” yorgunluk, motivasyon eksikliği, migren, depresyon, cinsel istekte azalma gibi bir çok psikosomatik sorunu da beraberinde getirmektedir. Genellikle eğitilmiş, çok çalışan, hırslı, azimli, mükemmeliyetçi kadınlarda ortaya çıkmaktadır. (Besser vd., 2010: 292). Çalışan anneler birçok rol ve sorumluluğu aynı anda yerine getirmeye çalışmaktadır. Kadınlar için rutin bir yaşam temposu gibi gözükse de ev içi işler, sosyal beklentiler ve profesyonel iş yaşamının sorumlulukları birleşince bu süreç bir süre sonra kadını ruhsal çöküntüye götürmektedir.

Görüşülen kadınların günlük yaşamları içerisinde, toplumsal beklenti ve rolleri yerine getirmeye çalışırken birçok psikolojik baskıya maruz kaldıkları hastalık ve sorunlarla yüzleşerek farkındalık yaşadıkları görülmektedir. “Modern anne sendromu” yaşayan kadınlar deneyimlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bir ara resmen depresyona girdim çok sorguladım kendimi. Her şeye yetişmeye çalışıyordum. Hem çalışan hem de yemeğini yapan arkadaşlarım var ben de yapmalıyım diye düşünüyordum. Eşimin ailesinin beklentilerini karşılamalıyım. Çocuğuma iyi bir anne olmalıyım; ona her şeyin en doğasını en iyisini yedirmeliyim, İşimde de bekarlığımıdaki gibi iyi olmalıyım evliyim diye arka plana atmamalıyım falan derken bir süre sonra baktım ki ben kendim için hiçbir şey yapmıyorum ve işin kötüsü hiç bir şeye de yetişemiyorum. İçinde bulunduğumuz hayat bizleri bir yarışa sokuyor. Toplumun görünmez bir baskısı var. Buna biz de izin veriyoruz tabi. Tüm sorumluluklara mahkûm ediyoruz kendimizi. Yorgun argın işten geldiyse ama akşama misafirin varsa her şeye rağmen bir ev hanımı gibi harika yemekler yapman gerekiyor gibi hissediyorsun. Her şeyi yapmaya çalışırken hiçbir şeyi tam yapamıyorsun aslında. Ben de bir silkelendim sonra. Kendime sınırlı gücü olan bir insan olduğumu hatırlattım silkelendim. (Esin, Mühendis, 36 yaşında, 1 çocuklu).

“Bir dönem her konuda mükemmel olmak zorundaymışım gibi koşturuyordum her şeye yetişmeye çalışıyordum. Yani mükemmellikte kime göre neye göreyse tabi. Ee zaten iş yoğunluğum da var. İş yerinde de ücret eşit değil. Sonra stresten migren baş gösterince kendimi frenledim. Hala çevremde görüyorum arkadaşlarımda akrabalarımda: Yok efendim zayıflamam gerek kocam kilodan nefret eder, yok biz dışarıda yemek yemeyiz tertemiz evde yaparım, iş yerinde en iyi çalışan benim vs. Bu kendine baskı resmen. Kadın dediğin zayıf olacak, güzel olacak, meslek sahibi olacak, hamarat olacak. Eee peki erkek iyi bir işi olsun yeter” (Tuğba, Grafik tasarımcı, 40 yaşında, 1 çocuklu).

“Bazısı diyor ki sen çalışan kadınsın. Ben evimi ihmal etmemek için çalışmadım. Sana bir baskı olabiliyor kadınlar tarafından. Erkekler tarafından da bazıları çalışan kadın

alalım maaşlı olsun diyor. Böyle terbiyesizce konuşmalar yani olabilir bir şekilde ağız payı verilir ama oluyor yani” (İrem, Bankacı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Benim ki padişah torunu. Bak şimdi benim hep başına kaktığım konular bunlar. Ben 3 sene sonra patladım. Temizlik bende, yemek bende, çocukların bakımı bende uyutma bende, banyosu bende, hastanesi bende kendisinin de (eşini kastediyor) bütün bakımı bende. Haftanın başında onun kombini falan yaparım haftanın ortasında ayrı yaparım bildiğin paşa torunu yani o gün sevdiği bir yemek yoksa akşam gelir başka bir yemek yaparım. Gerçekten çok ta sevmesem çekmem de yani kötü bir insan da değil. Ama adam böyle ağır abi yetiştirilmiş. Kendince ve bunu erkeklik, ağalık zannediyor. Böyle bir aile yapısından gelmiş bir adam. En sonunda çok fena patladım” (Sema, Avukat, 36 yaşında, 2 çocuklu).

“Ya biz niye hep güçlü, hep başarılı, hep bakımlı olmak zorunda olalım ki. Çocukta yaparım kariyer de lafi çok güzel ama ben niye engelleri aşa aşa yapıyorum bunu. Önüme setleri çekmeseler gerçek anlamda eşit yapsak sorun yok. Süperman gibi her şeye koşturunca eşim senin hakkın ödenmez diyor bazen eee bir ödemeyi dene belki ödenir diyorum (gülüyor). Yani sürekli insanı gaza getiren cümleler yerine icraat görsek yükümüz alınsa çözülecek sorun” (Sevgi, Muhasebe uzmanı, 29 yaşında, 2 çocuklu).

Kamusal ve özel alanda birçok rol ve sorumlulukla baş etmeye çalışan çocuk sahibi kadınlar fiziksel güzellik algıları konusunda da baskıya maruz kalabilmektedir. Günümüzde modern kariyerli çalışan kadını hep bakımlı ve fit olmalı algısı yaratılmaktadır. Özellikle yazılı ve görsel medya bu konuda oldukça etkili olmaktadır. Spor yapan, kendine bakan, kariyerli, başarılı gibi birçok sıfat kadına yüklenmektedir. Bu sıfatlar kadınlar üzerinde bir baskı oluşturmakta sürekli değişen ve artan sayısız beklentilerine yetişmeye çalışan kadını ruhsal olarak tüketmektedir. Kadınlar dayatılan güzellik algılarıyla ilgili şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Toplumumuzda kadının kadına baskısı da var. Ne yazık ki o annelik sürecinde bunu daha fazla hissettim. Bir gün makyajsız bakımsız işe geldiğin vakit hemen bir psikolojik bir baskı uygulanıyor. Neyin var hasta mısın diye. Hayır hasta değilim sadece bugün makyaj yapmak istemedim değil mi. Hani bu bence psikolojik bir baskı. Anne olunca ister istemez kilo alıyorsunuz ki ünlülerde bile yakın zamanda Fahriye Evcen örneği aklıma geldi normalde çok güzel bir bayan ama aşırı bir kilo alınca o toplumsal baskıyı o psikolojik baskıyı düşünün. Hepimiz malesef bunu yaşıyoruz onun için erkekten önce kadının kadına değer vermesi gerekiyor. Aynı süreci bende yaşıyorum. Bir başkası da yaşıyor yani ilk günümüzdeki muhabbetler mesela görür görmez oo kilo almışsın diyor. Ya o kişinin kilo önceliklerinden belki birinci sırada olabilir. Psikolojisi açısından. Onu

o insana söylemek psikolojisini çok kötü etkiliyor olabilir. Gününüm kötü geçmesine sebep olabilir. Çünkü biz kadınlar biraz daha hassas yapıya sahibiz malesef artık yetiştirilme tarzımı bunun kaynağını bilmiyorum. Bu toplumun bize öğrettiği bir şey mi ama ne yazık ki fitratımız da mı var bunu ben kabulleniyorum. Erkekler daha güçlü gerçekten. Onun için kadının öncelikle kadına değer vermesi saygı duyması lazım” (Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

“Erkek kilo alınca karısı iyi bakmış deniyor. Kadın kilo alınca bakımsız. Kilo konusu kadına çok büyük baskı günümüzde” (Merve, Doktor, 37 yaşında, 2 çocuklu)

“Ya hem ev, hem çocuk doğum sonrası çok kötü bir dönemimdi işe de başladım. Eşimde bir taraftan şakayla karışık sen kendini bırakırsın bu gidişle kilo da veremezsin demez mi baya alındım niyeyse o an tepki de veremedim. Ama çok alındım. Kilo veremesem ne olacak yani çocuk doğurmuşum bu mu yani önceliğimiz. Düşündüm acaba ima da mı bulunuyor diye sormadım da. Yani işte hem çocuk yap hem güzel ol istiyorlar” (Rukiye, Şef, 32 yaşında, 2 çocuklu)

Kadınlar iş yaşamı içerisinde aynı işi yaptığı halde düşük ücret alabilmekte, kadın olmasının anne olmasının performansını olumsuz etkilemeyeceği konusunda işvereni ikna etmek zorunda kalabilmektedir. Dezavantaj yaratan tüm sorumluluklarına rağmen iş yaşamı içerisinde erkeklerle kariyer mücadelesi içinde yer almaktadır. Çocukta yaparım kariyerde mottosuyla yola çıkan modern çalışan kadın bir süre sonra iyi bir anne, güzel bir eş, iyi bir çalışan olma gibi sayısız sıfat ve sorumluluğun baskısı altında ezilebilmektedir. Kadın kendini ispatlama çabası içerisinde girerek modern anne sendromu yaşamaktadır.

3.2.4.2. Kariyer Engeli

Annelik, kadını iş yaşamı içerisinde dezavantajlı konuma düşürebilmektedir. Özellikle de ataerkil toplumlarda kadına yüklenen rol ve beklentilerden dolayı çalışan anneler kariyerlerinden kimi zaman gönüllü olarak vazgeçebilmekte kimi zaman ise kreş imkânının olmaması, çocuğunu bakacak kimseyi bulamaması gibi mücbir sebeplerden fedakârlık yapmak zorunda kalabilmektedirler. Bir babanın kariyerinden babalık sorumluluklarından dolayı vazgeçmesi duymaya alışık olduğumuz bir kavram değilken kadınlar için bu konu olağan karşılanabilmektedir. Bu durum patriyarkanın hâkim olduğu toplumlarda cinsiyet rollerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ataerkil toplumlarda çocukların bakımından sorumlu tutulan kadınlar, kariyer engeline maruz kalmaktadır. Bu duruma çözüm arayan ülkelerde farklı uygulamalar ile karşılaşılabilir.

İskandinav ülkelerinde ‘çift ücretli-çift bakımcı aile modeli’ anlayışıyla eşitlikçi düzenlemelerin olduğu ebeveynlik izni uygulanmaktadır (Sumbas, 2018: 190). İskandinav ülkelerindeki “çift ücretli-çift bakımcı” aile modeli ile hem anneye, hem babaya dönüşümlü olarak ücretli izin verilmekte ve maddi destek sağlanıp özendirici bir politika izlenmektedir. İsveç’te 480 gün olan bu iznin 60 gününün baba, 60 gününün anne tarafından kullanılması zorunlu olup bu süreler devredilememektedir. Kalan süreyi ebeveynler aralarında istedikleri gibi paylaşabilmektedirler. Finlandiya’da ise eşler arasında kullanılan izin süreleri ne kadar eşitlikçi paylaşırsa çiftler aynı oranda vergi indirimine tabi olmaktadır (Sumbas, 2018).

Katılımcılara anneliklerinin kariyerleri açısından bir engel teşkil edip etmediği sorulmuştur. Bu hususta annelerin büyük çoğunluğu kariyerlerinde bir duraklama yaşadığını ve anneliğin kariyer önünde bir engel teşkil ettiğini ifade etmektedir.

“Yüksek lisans yaptım. Sonra devam etmedim. Sebebi de ben artık anneliği mi ve kadınlığımı yaşamak istiyordum dedim. İlk önce doktora programı yoktu burada, doktora için il dışına çıkmakta yasaktı o zamanlar o nedenle ara verdim. İlk kızım da anneliğimi tam hissedemediğim için ikincide yeter artık dedim. Her şey kariyer değil ben çocuklarıma da zaman ayırmak ve anneliğimi hissetmek istiyordum dedim. Akademik kariyerimde ilerlemeyi durdurdum” (Sevide, Akademisyen, 52 yaşında, 2 çocuklu).

“Ben çocuklarımı çok zor büyüttüm ailemden kimse bana yardımcı olamadı çünkü farklı şehirlerdeydik. Ne annem, ne kayınvalidem hiç kimsem yoktu yanımda başka başka şehirlerdeyiz. Benim zamanında bu kadar çok kreş, anaokulu da yoktu çocuklarımı büyütürken çok zorluk çektiğim halde tamamen işten kopmayı hiçbir zaman düşünmemiştim. Fakat oğlum çok sorunlu bir bebeklik geçirdi. Çok hastalanıyordu hiçbir şey yemezdi, bakacakta kimse yoktu mecbur kaldım ve işten ayrıldım istifa ettim. Öyle oldu yani istifa etmeye kadar götürmüştü durum beni çok sıkıntılı olmuştu. Fakat evde bulunduğum o üç sene boyunca o kadar kendimi bıraktım ki. Ben benlikten çıkmıştım. Hem ruhen hem de fiziken. Oğlum 4 yaşına geldiğinde yeniden işe başladım” (Sezen, Yönetici, 55 yaşında, 2 çocuklu).

“İlk çocuk sürprizdi kariyerimde duraklama oldu doktoramı geç bitirebildim. (..) çocuğum kariyerimde doktoramı geciktirdi diyebilirim” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Benim hep önceliğim çocuklarım oldu kariyerim hep ikinci planda geldi. Önce çocuklarımın hayatına baktım sonra işime baktım” (Berrin, Yönetici asistanı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

Annelik rolünü iş yaşamının önüne koyan kadın kariyerinin önüne set çekerek iş yaşamında daha yavaş ilerlemektedir. Görüşmelerde iş yaşamını arka plana atan ya da atmak zorunda kalan kadınların deneyimleri görülmektedir. Sevide anneliğini hissetmek çocuklarına vakit ayırmak için kariyerinde ilerlememeyi durdurduğunu belirtirken Sezen ise tamamen başka bir alternatifi olmadığını düşündüğü için istifa ederek iş yaşamına ara vermek zorunda kalmıştır. Özge ise anneliğinin akademik hayatını sekteye uğrattığı bir dönem yaşamıştır. Annelik deneyimleri kadınların iş yaşamlarını doğrudan etkileyebilmektedir. Kadın toplumun cinsiyetçi yaklaşımıyla iş yaşamında eşitsiz muamele görebilmektedir.

“Toplumumuzun genelinde var milletvekili sayılarına bile baktığımızda erkek daha fazla hâkim savcı kadın sayısına baktığımızda erkek daha fazla doktor da öyle hepsinde zaten erkek sayısı fazla dolayısıyla bu ister istemez terfi edilecekken de o en üstteki amir erkeği tercih ediyor. Çünkü kadın doğum yapıyor ve sonrasında süt izni oluyor. Hiç kimse istemiyor süt izni kullanan çalışanı. Bunun dışında doğum sonrası sıklıkla doktora gitmek zorunda kalıyorsunuz ki bu durum da idareciler tarafından istenmeyebiliyor. Ben çevreme de bakıyorum adliyede de bütün icra müdürleri erkek. Şeye de bağlı tabi bu okuma oranına çalışan kişiye de bağlı ama özellikle bir özel sektör varsa tepede bir müdür bir amir varsa özel sektörde erkek tercih ediliyor. Tabi kamu da bu biraz daha eşite yakındır. Kadının o noktalara gelebilmesi için özel hayatından fedakârlık yapması gerekiyor. Çünkü özellikle özel sektörde kamu dışında toplantıya çıkacaksınız benim çocuğum hasta olmuyor yani anlatabiliyor muyum o sebeple erkek tercih ediliyor. O nedenle evet kadında bir baskı var ama bekârsanız evlenmeyi düşünmüyorsanız sorun yok. Benim bir iş başvurumda evlenmeyi düşünüp düşünmediğim ya da işte çocuk sahibi olmak isteyip istemediğim sorulabiliyor. Bu bir baskıdır bu bir cam tavanın ötesinde üzerinde bir enkazdır. Çünkü kendimi çok kötü hissetmiştim. Ne demek evliyseniz hamile misiniz? Ben çocuk yapmayacak mıyım? Seni de doğuran bir ana nihayetinde” (Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

“Şöyle bir etrafımıza baktığımızda kadın amir çok az sayıda. Yetisine göre de bakılmıyor. Kadınlara akıl yetisi çok azmış gibi bir ön yargı var. Erkekler daha kapasiteli ve her işi yapabilirmiş gibi bir algıyla öncelikli iyi bir seviyeye biri gelecekse belli bir makama önce erkekler düşünülüyor. Aslında kadında çok iyi yapabileceği şeylere öncelikle erkekler görevlendiriliyor. Yani çok eşitsiz bir iş dağılımı var kadına çok fazla iş verildiğini ama sadece zekâyla değil bedenle ya da böyle herkesin

yapabileceği basit işler yükleniliyor aslında bir erketen çok daha iyi iş yapabilir kadın ama işyerlerinde iş dağılımında çok bariz ortaya çıkıyor” (Gülizar, Memur, 35 yaşında, 1 çocuklu).

Günümüzde hala yoğun mesaisi olan mesleklerdeki kadınlar toplum tarafından eleştirilere maruz kalmaktadır. Kadınlar “nasıl olur da bir annenin önceliği işi olur çocuğunu bırakıp kariyerinin peşinden gider” eleştirisiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

“Bebeğim çok küçüktü bakıcıya verip işe geliyordum. İl dışı önemli bir görevim çıkmıştı. Müdür önce işi başkasına vermek istedi ve annesin sen muhtemelen gidemezsin dedi. Hayır giderim dedim. Önce müdürü ikna ettim işi bana versin diye. Çok üzülerek gittim benim için de zordu ama kariyerim için çok önemliydi. Aman Allah’ım kayinvalidemden kendi akrabalarımaya kadar o kadar gereksiz şeyler kulağıma geldi ki bir anne nasıl olurda çocuğunu bırakmış vay efendim ihtiyacımı varmış. Allahtan eşim bana destektir bu konuda kulağımı tıkadım” (Esin, Mühendis, 36 yaşında,1 çocuklu).

“Maddi olarak çalışmaya hiç ihtiyacım yok eşimin gelirinden dolayı fakat benim için maddi değil çalışma nedenlerim. Ama eşime dertlenemiyorum bile biraz serzenişte bulunsam çocuk, iş yoruluyorum diye ilk söylediği “ işi bırak o zaman” demek . O yüzden sesimi çıkarmadan kendimce çözümlerimi buluyorum.” (Tuğba, Grafik Tasarımcı, 40 yaşında, 1 çocuklu).

3.2.4.3. Suçluluk Duygusu

Günümüz şartlarında kadına iyi bir kariyere sahip olması gerektiği empoze edilirken, bir taraftan da çocuğa en iyi bakacak kişinin annesi olduğu söylemiyle bir de annelik rolü yükü eklenmektedir. Çalışan birçok anne suçluluk hissi yaşayabilmektedir.

Katılımcılara “Çocuk sahibi bir kadın olarak çalışma hayatınızda zorlandığınız durumlar oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplar doğrultusunda araştırmaya katılan kadınların tamamının iş yaşamlarıyla bağlantılı olarak çocuklarına karşı bir suçluluk duygusu içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

“Çalışan anne olmak demek çocuğunuzdan istemeden çaldığınız zaman demek. Bakın ben şu yaşıma geldim bu kadar verimkâr bir insanım misafirperverimdir. Ama kahvaltıya kimsenin gelmesini istemem. Küçükken annem çalıştığı için sadece hafta sonu kahvaltılarında bir arada olurduk ve o sırada bir misafir gelince ben çok sinirlenirdim. Annemle geçirdiğim zamandan çalındığımı düşünürdüm nefret ederdim

hala da sevmem kahvaltaya misafir gelmesinden hoşlanmam. Çalışan anne çocuğu olarak o çalınan zamanlar bana ağır gelmiş. Bende çocuklarıma o konuda suçluluk hissediyorum” (Sevide, Akademisyen, 52 yaşında, 2 çocuklu).

“Doğumdan sonra ilk işe başladığım zaman bıraksam mı acaba? Ben yanlış mı yapıyorum? Benim burada ne işim var? Çocuğum evde çocuğumu kimlere bıraktım geldim gibi kafanızda bu tarz sorular çok fazla dönüyor. Bu sefer aklınıza iş hayatının sadece maddi yönü geliyor. Bu parayı almasam da olur kazanmasam da olur evimde çocuğuma ilgi göstersem daha iyi olacak gibi düşünceler oluyor eğer maddi bir sıkıntınız yoksa. Maddi bir sıkıntınız varsa bu duyguların hiçbiri olmadan zaten mecburen çalışıyorsunuz o konuya girmiyorum. Ama hani bu duygular çok oluyor. İlk zamanlarda benim burada ne işim var duygusu sizi işten ayrılmaya yöneltiyor” (Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

“Çalışan anne olmak hep ikilemde bırakıyor insanı. Onca çocukla ilgilendim yıllarca hala öyle. İş yerinde de anne gibiyim çocuklarım hepsi. Eskiden çok derdim çocuğuma yeteri kadar vakit ayırmıyorum ileride ya benim eksikliğimden kaynaklı sorunları olursa diye düşünüyorum. Hep bir suçluluk oluyor. Sonra mantıklı düşününce tabii diyorsun bu geçici bir dönem çocukluk çağı bitince her yönden yetebilmek için çalışan güçlü bir anne olarak hayatında olmak daha kıymetli diye ama yine de bir suçluluk hissi oluyor. Şimdi değil de daha küçük yaşlarında daha çok.” (Fatma, Öğretmen, 55 yaşında, 2 çocuklu).

Araştırmaya katkı sağlayan kadınların söylemleri incelendiğinde özellikle de çocuklarının küçük yaşta olduğu dönemde çocuklarına karşı bir suçluluk duygusunun var olduğu ve bu duygu nedeniyle bazen iş hayatına son verme düşüncesi içerisine gidebildiklerini, bazen ise kendini telkin ederek rahatlama yoluna gittiklerini anlayabilmekteyiz. Maddi açıdan bir çıkar yol bulamayan veya başkasına bağımlılığını devam etmesini istemeyen anneler, çalışma hayatına devam etme kararı almaktadır.

“Bence bütün anneler de var bu suçluluk duygusu. Var ama ne yapacaksınız kendimizi biz de şu şekilde teselli ediyoruz. İşte onun geleceği için çalışıyoruz. Yoksa olmaz olur mu kesinlikle var. Çünkü düşünsenize sabah 8 de bırakıyorsunuz akşam 5 te alıyorsunuz çocuğu kreşten aslında o çocuğu siz büyütüyorsunuz ki ne sizin terbiyenizi alıyor. Ne sizin örfünüzü kurallarınızı alıyor. Ben mesela kendi çocuklarımı şöyle düşünüyorum. 6 dan sonra 4 saat görüyorum günde. Sabahta 1 saat görüyorum.” (Berrin, Yönetici asistanı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

Katılımcılardan Berrin’in geleneksel bir bakış açısıyla çocuğa kültür aktaranın kadın olarak gördüğünü anlamaktayız. Yuval-Davis (2016)’e göre: Toplumun

kültürü ruhu anne üzerinden sembolize edilir. Rusya, İrlanda ya da Hindistan ne kadar farklı kültürler olsa da ortak olan tüm kültürlerde temsili bir kadın figürü topluluk kimliği olarak karşımıza çıkar. Toplumun geleceği kadının şerefi ve onun temsiline bağlı olarak görülür. Kadın tüm yaşantısıyla doğru davranışlarda bulunmalıdır algısı hakim olur. (94-95). Yuval-Davis kültürel aktarım konusunda sadece annenin ön plana çıkarılması konusuna eleştirel bir yaklaşımda bulunmaktadır.

3.2.4.4. Baskı ve Psikolojik Şiddet

Baskıyla ya da baskıya dayanmadan kişinin rızasıyla kurulan egemenlik olarak ifade edilen tahakküm, kişilerin veya grupların ister kaba kuvvet isterse iktidarını kullanarak başkaları üzerinde oluşturduğu bir güç olarak tanımlanmaktadır (Marshall, 2005: 712). Foucault, iktidarı hem gizleyip hem de bunu devam ettirmenin yolunun cinsiyet ile iktidar arasında bir ilişki kurmaktan geçtiğini söyler. İktidar, baskı ve tahakküm olarak ele alınırken cinsiyet salıverilmeyi ve önu kesilmiş bir enerjiyi ifade etmektedir (Butler, 2014: 170). Aile içerisinde erkekler egemenliğin simgesi olarak nitelendirilen kadın bedeni üzerinde tahakküm kurmaya yönelik hakları ellerinde bulundurmaktadır. Modern egemen iktidar, ataerkil bir düzen içerisinde kurulmaktadır. Doğurganlık gücüne sahip olmayan erkeklerin iktidarı ellerinde tutmaları ve bu iktidarın devamlılığını sağlamaları kadın bedeninin kendileri tarafından kontrol altına alınmasına bağlıdır (Göksel, 2014: 360).

Katılımcılara “İşyerinizde kadın- erkek çalışan arasında bir ayrımcılık var mı?, Çocuk sahibi bir kadın olarak çalışma hayatınızda zorlandığınız durumlar oldu mu?” soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda büyük çoğunluğunun farklı şekillerde ayrımcılık ve baskıya maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

“Erkeklerin yetiştirilme tarzıyla alakalı. Azıcık açık giyindiğin zaman aaa bu taciz edilebilir vs. düşünüyorlar veya komplekse giriyor bazı erkekler. Evdeki otoritesi yok burada bir otorite kurmaya çalışıyor. İçeride çok kılıbık çünkü. Çok ezilmiş bir erkek. Saçma sapan şeylere takılıp kadına baskı yapıyor veya toplum kadını alt görüyor” (İrem, Bankacı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Erkekler daha ön planda tutuluyor. İnsanların beynindeki o kalıplaşmış şeye bağlıyorum ben erkek daha güçlüdür erkek daha iyi bilir yerleşmiş yani. Erkekler daha aktif ama kadınların olması gerekiyor. Aslında şöyle düşünmek lazım biz bayanlarında

etkisi var ben bu statüye gelene kadar kendi alnımın teriyle geldim çok şükür. Onun bunun aracılığıyla değil. Kendi özverimle geldiğimi düşünüyorum” (Çiğdem, Yönetici, 38 yaşında, 2 çocuklu).

“Sürekli erkek personel iyidir kadınların izni doğumu bitmiyor gibi cümleler duyuyorum ve iğreti ediyor beni. Acaba çocukları hep anneler doktora götürdüğü için olabilir mi o izin diyorum sinirleniyorum. Sonra işyerinde erkek sayısı fazlaysa giyimini bile ona göre ayarlıyorsun. Birde şöyle bir söylem var bekâr kadın süslenebilir ama evli kadın artık kime süslenecek ki diyorlar. Yani bir kadının sadece kendi için bakımlı olma ihtimali yok onlara göre. Bu da ister istemez baskı oluşturuyor” (Berrin, Yönetici asistanı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

İrem, Çiğdem ve Berrin tarafından da bahsedilen konu tam olarak bir tahakküm oluşturmaya örnek olmaktadır. Ataerkil yapı içerisinde erkeklerin egemen bir güç olarak kabul edilmesi kadınları ötekileştirerek onların üzerinde bir baskı oluşturma hakkını erkeklere vermektedir. Toplum içerisinde bu durum sıradan kabul edilse de kadınların özgürlüğünü kısıtlamakta, motivasyonunu etkilemekte ve iş hayatındaki statüsünü düşürmektedir.

“Kısa bir dönem bir iş yerinde çalışmışım, bir avukatlık ofisinde. Orada kıyafetle ilgili bir mobbinge maruz kalmışım. İşveren kişi de avukat bu arada. Oradaki avukatların kıyafetini bir yönerge şeklinde bir şey hazırladı. Bu erkekleri çok etkilemiyor zaten çünkü iş hayatında erkekler takım elbise giyiyor. Ne olabilir en fazla işveren der ki herkes beyaz giyecek beyaz takım giyerler, kırmızı kravat değil de lacivert tak der. Ama bayan da bu böyle olmuyor. Tayt giyme, mini etek giyme, abartılı makyaj yapma vs. bu dediklerim gerçekten doğru. Keşke atmayı paylaşmışım o yönergeyi. Dikkat çekici parfüm, topuklu ayakkabı, kısacası erkeğin dikkatini çekmeyecek giyim onu algıladım yani o zaman. Ve şuna bakmışım ben işe ilk başladığım sıralar takım elbise giyiyordum yaşım küçük gösterdiği için avukat olduğumu bilsinler diye. O yönerge bize gönderildiği vakit, bir baktım takım elbise o kriterlere uymuyor. Açık kalıyor, anlatabiliyor muyum? Örneğin kalçanı örtecek bir şeyler giy diyor. Normalde ceket kısadır biliyorsunuz takım elbise. Hatta kış günüydü ben boğazlı kazak takım elbise pantolon ceket giymiştim. Şimdi dar pantolon moda o zaman daha genişti ona rağmen o kıyafetim o kriterlere uymuyordu. Kendimi çok kötü hissetmişim yani. Malesef orada devam eden birçok arkadaşım var. O kriterlere uygun şekilde giyinip işlerine devam ediyorlar. Orda 2 yıl çalışma deneyimim oldu. Ama o kriterler de önceden yoktu sonradan geldi. İşverenin kendi düşüncelerinde birtakım değişiklikler oldu mu o çalışanlara yansıyor. Daha önceden çok daha rahat kimseye karışmaz bir yapıdayken adam diyelim ki dine ilgi duyuyor dine doğru kayıyor. Ve ya futbola ilgi duyuyor oradaki çalışanları işte futbol oynamaya götürüyor. Ben de herhalde dindarlık dönemine

denk geldim. Çok kötü yani herkesin istediğini giyebilmesi gerektiğini düşünüyorum. (...) Kim nasıl istiyorsa çarşafta, türban da, mini etekte giyebilmeli bence”(Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

“Çocuğum hastaydı ve onun yanına gitmem amirim tarafından keyfi görüldü üstelik çok küçüktü. Bu bence bir mobbingti ve bütün gün çok kötüydüm. Bütün gece beddua ettim ertesi günü merdivenden düştü ayağını kırdı. Buna sevindiğim söylenemez ama ilahi adaleti gördüm o an. Ama bu tarz insanların iş hayatında çok fazla olduğunu gördüm kendini bilmez, anlayışsız, hadsiz insanlar. Mobbing var görmezden geliniyor ama anne için daha da ağır şartlarda gerçekleşiyor. Kadınlara çok uygulanıyor. Anneler çaresiz çocuklarının yanında olması gereken günleri, sağlık sorunları oluyor ya da mecbur ondan başka hiç kimsenin bakamayacağı zamanlar oluyor. Bu durumda çok anlayışsız amirler var. Bir anne ebeveyn olmanın dezavantajlarını bana karşı kullandılar. Benim bunu kullandığımı söylediler halbuki bu durumu kullanan onlardı, iftira attılar. Kadına karşı mobbing çok fazla var işyerlerinde hep bir önyargı baskı” (Gülizar, Memur, 35 yaşında, 1 çocuklu).

İş hayatında bazen ataerkil idari yapı ile karşılaşılmakta ve bu durum da kadınların önüne bir engel olarak çıkabilmektedir. Bu yapı kadını kısıtlama yetkisine sahip ve keyfi kararların alınmasına engel olmayan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların bazıları zorunluluklarından dolayı ataerkil yapı içerisinde karşılaştıkları baskılara karşı direnemezken İrem gibi kadınlar da bu baskılara karşı dur diyebilmektedir.

“Taciz baskı oluyor başımıza geliyor. Her konuda olabiliyor ama güçlü durmak önemli. O baskıları ben çok güzel püskürtürüm. Yani bana baskı yapamazlar. Yani bu konuda kendime çok güvenirim. Ben püskürtürüm hatta karşıdaki insana haddini bildiririm. İşte bunun içinde evde kız çocuğuyken babanın rolü çok önemli. Bastırılmamış genç kız olmak, baba tarafından çok sevilen kızlar olmak çok önemli. Eğer baba tarafından çok baskı görülmüşse ve çok otoriter bir ortamda yetiştirilmişse güdülmeye alışıyor çocuk. Amir tarafından da güdüyor. Ama baba tarafından çok sevilen bir kız çocuğuyorsa ve hani kendine güvenilir bir ortamda yetiştirilmişse annede çok güzel bir rol model olmuşsa bu konuda kendini ezdirmez, ezemezler. Bende ezilebilirdim ama ezemezler” (İrem, Bankacı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

3.2.4.5. Motivasyon Eksikliği

Katılımcılara “Ev içi sorumluluklar iş hayatınızı nasıl etkiliyor?” sorusu yöneltildi. Katılımcılar tarafından verilen cevaplar doğrultusunda; kadınların aile

ilişkilerinin, çocuklarının sağlık durumunun ve toplumsal rollerinin motivasyon kaybına yol açtığı ve iş tatminini doğrudan etkilediği görülmektedir.

“Etkiliyor, çok fazla oluyor. Çünkü evde çalışamamanın sıkıntısız çok fazla yaşıyorum ya da evdeki bazı şeyler çocuk hasta olduğunda ya da eşinle gerginlik olduğunda vs. çok fazla etkiliyor iş hayatını. Bizim işimiz zaten motive olup makale yazabilmek iletebilmek kafa yerinde olmayınca yapılamıyor yani. Diğer işlerde masa başı memurluğunda falan canın sıkın olsa da, olmasa da belli bir veri giriyorsundur onu yapabilirsin ama benim mesleğimde seni bitirir yani. Her türlü motivasyon evdeki olumsuzluk, çocuğun hastalığı, eşinle problem biz de çok fazla olumsuz dönüşü olur. Çünkü çalışamazsın, üretemezsin birebir etkiler. Bizim işimiz üretmek. Üretmeyi nasıl yaparsın? Kafan rahatsa huzurluysan yaparsın huzursuzsan yapamazsın” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Yani çocuğum hastayken bırakıp işe gittiğim de tabi aklım sürekli onda oluyor. Tamamen adapte olamıyorum. Ya da evde bir sorun yaşamışsak illaki etkiliyor. Ama en çok çocuk bir annenin çocuğuyla ilgili içi rahat değilse verimli olamıyor” (Sabriye, Grafik tasarımcı, 27 yaşında, 2 çocuklu).

“Bizi daha çok etkiliyor bence. Duygusallığımızdan mı bilmiyorum ama ailevi konular etkileyebilir. Çocukla ilgili durumlar küçük yaşta bırakıp geldiğimde eskiden daha sıkıntıydı. Saatlerce ağlıyordu arkamdan. İyi mi sustu mu yemeğini yedi mi diye düşünmekten ilk bir saat toparlanamıyordum. Sonra zamanla daha azaldı” (Fatma, Öğretmen, 55 yaşında, 2 çocuklu).

3.2.5. Bağımlı Kılan Annelik ve Özgürleştiren İş Yaşamı

Kadınlarla çocuklardan her zaman bir bütün olarak bahsedilir. Aralarında özel bir bağ olduğu kabul görür. Bence bu bağ onların üzerlerindeki ortak tahakkümdür. Bu tahakküm öylesine farklı yollardan iç içe girmiştir ki artık birbirini destekler bir hal almıştır. Bu girift bağ içinde kadın özgürlüğü ve çocuk özgürlüğü birbirine bağlıdır. Birisi özgürleşmeden diğeri özgürleşemez. Kadının ezilmesinin yegâne nedeni çocuk doğurması ve çocuk yetiştirmesidir (Firestone, 1993: 83). Hayatının merkezine çocuğunu ve anneliği koyan kadın kendi varlığının sadece annelikle mümkün olduğu inancı içerisine girebilmektedir.

Evlilik ve anneliğin kadının özgürlüğüne etkisi konusuna değinen katılımcılar evlilik ve anneliğin kadını eve bağımlı kılarak özgürlüğünü kısıtladığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Evliliğin değil ama anneliğin kadın özgürlüğünü kısıtladığı görüşünde olanlar daha fazla olmakla birlikte evlilik kadının özgürlüğünü kısıtlıyor

diyenlerin de aslında yorumlarını irdelediğimizde çocuk odaklı sorumlulukları kastederek evlilik ve anneliği örtüştürdükleri görülmektedir.

“Evlilik insanı kısıtlıyor, kesinlikle kısıtlıyor. Çünkü eşiniz sizi kısıtlamasa bile şartlarınız sizi kısıtlamasa bile çocuklarımın maddi manevi ihtiyaçları evde organize etmem gereken işler var. Tabiri caizse saçım arkadan çekiliyor. Akşam 10’da bir yere çıkıyorum desem eşim çıkabilirsın der o güveni duyar. Ama arkadaşlarımla kafeye bile gitsem sürekli aklımda; şunu mu yapsam şunu mu pişirsem oluyor. Dolayısıyla yeterince özgür hissetmiyorum kendimi. Ben iyi bir yüzücüyümdür; ama yüzerken bile yemek planlıyorum. Sporun rahatlattığına inanmıyorum; çünkü ben atamıyorum üstümden sorunları ” (Sevide, Akademisyen, 52 yaşında, 2 çocuklu).

“Kendime vakit ayırmak istediğim zaman çocuğu bir yerlere bırakmak zorundayım. Çocukla çok şey yapamıyorum çocukla en fazla ne yapılabilir. En fazla yürüyüş yapılabilir. Onun dışında işte kişisel bir bakım için kuaför olabilir. Onun içinde ya eşime eve bırakacağım ya ailelerden destek alacağız. Bir sinemaya gitmek istiyorum çocuğu mecbur eşimin ya da benim aileme bırakmamız gerekir o şekilde olabilir ancak ama en son ne zaman sinemaya gittim şimdi düşünüyorum da evlenmeden önce galiba. Zor oluyor ya bir de çalışıyorsun ya vicdan azabı da oluyor çocukla vakit geçirmem lazım diye hissediyorsun o annelik içgüdüsünden dolayı. Sinemaya mı gitsem, kuaföre mi gitsem, çocuğumla mı zaman geçireyim deyince. Çocuğumla zaman geçireyim diyorum. Çocuğum o anne sevgisinden mahrum olmasın diye düşünüyorum çünkü benim kızım nasıl söyleyeyim işten eve geldiğim zaman bana çok yükleniyor. Her şeyi annem yapsın diyor. Bu sefer ben acaba çocuğumu anne sevgisinden mahrum mu bırakıyorum diye bir his oluşuyor. Böyle olunca da bırakıp gidemiyorsun bir yere”(Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

“Kısıtlıyor ama evlilikle alakalı değil sorumlulukların çok fazla mesela kocana yemek yapma sorumluluğun yok birlikte yaparsın edersin veya dışarda yersin ama çocuklarına karşı sorumlulukların olduğu için tabi bir bekâr gibi free takılamazsın. Gerçi ya benimkini kısıtlamıyor. (kakhaha atıyor) Gece birlerde danslardan gelen bir kadından bahsediyoruz. Sorumluluk çok fazla evlilikte; ama paylaşırsan çok keyifli. Kısıtlama karı-koca arasında ikimizde de saçma sapan kısıtlamalar yok. Ne o beni, ne ben onu kısıtlarım. Niye sen oraya gittin diye sormam; o da bana sormaz yani. Hani kendimizin farklı alanlarda sosyal hayatlarımız var. (.....) Ama ilk zamanlar çok sancılıydı açıkçası inan ki 2 çocuğu büyütürken çok aşırı zorlandım gerçekten. 2 tane küçük çocuk var ya birisi gelip bakacak, kimse de bakmıyor. Yalan söylüyorlar sakın inanmayın o büyükler siz doğurun biz bakarız diye. Yok bilmem ne hepsi yalan. İyi ki inanmamışım 5 yıl boyunca yalancılar hiçbiri bakmıyorlar. Her gün bir işleri çıkıyor. Öyle kalıyorsun 2 çocukla mal gibi evde” (İrem, Bankacı, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Her şey çocukla beraber daha da zorlaştı. Önce çalışıyordum ama eve geldiğimde aperatif bir şeyler atıştırıp ya da ne bileyim şurayı sonra toplarım diyebiliyorsun ya da çalıştım geldim yorgunum bari çıkayım da biraz kafa dağıtayım diyebiliyordum. Çocuk varken onu diyemiyorsun. Çünkü sen yorgun argın eve de gitsen o çocukların karnını doyurmak zorundasın. Diyelim ki yemekte bir şekilde sorun değil. Özellikle küçük olanların ihtiyaçları hiç bitmiyor. Konuşmaları hiç bitmiyor. Her an her saniye zaten tependeler. Bu da eşittir senin asla dinlememen zaten kendin için bir şey yapamaman anlamına geliyor. Ve hayatta böyle geçiyor. Çocuklar hayatı kolaylaştırmazlar ekstra bir yük ve sorumluk verirler. Kötü anlamda da söylemek istemiyorum. Tabi ki bir mucize ya da istemiyorsan yapma derler adama ama sorumluluk ve yük yani” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Evlendikten sonra özellikle de Türk toplumu için söylüyorum. Mesela ben evlendikten sonra kafama göre takılayım falan öyle bir dünya yok. Özgürlüğümü kısıtlayamaz falan. Bilimsellik dışında gelenekçi konuşacağım ama anneyi kınarsan başına gelir hesabı özgürlüğüm kısıtlanamaz falan öyle olmuyor. Sorumlu olduğun bir insan oluyor haliyle. O da sana sorumlu ama kadın yüzde yetmiş seksen daha sorumlu oluyor nedense erkeğe karşı. Yani bir erkek ben arkadaşlarımla çıkacağım ya da işte şurada işim var deyip rahatlıkla çıkabiliyor. Bayan bunu rahatlıkla diyemez niye kimle çıkacaksın bu saatte ne işin var başka saat yok muydu der mesela ya da ben niye gelmeyeyim ki der. Ama bir bayan kolay kolay demez diyemez” (Sevgi, Muhasebe uzmanı, 29 yaşında, 2 çocuklu).

Görüşmeciler iş yerlerini nefes alma yeri, ev sorumluluklarından uzaklaşılan yer, kendileriyle baş başa kalabildikleri, kendilerine vakit ayırabildikleri özgür hissettikleri yer olarak ifade etmektedirler. Kadınlar için bireysel özgürlük hissiyatında anneliğin özgürlüğün önündeki en büyük engel iş yaşamının kadın için hayati önem taşıyan bir kavram olarak görüldüğü sonucuna varılmaktadır.

“Farkında değilsin ama dinlenebildiğin kendinle baş başa kaldığın yerde işyeri. O nedenle özgürleştiriyor. Şu anda yemek yapmıyorum ya da çocuklar ne yiyecek derdim yok sadece kendimle baş başayım. (...). İşe geldiğim zaman benim dinlenme yerim gibi oluyor. Dinlenme yerim odam öyle söyleyeyim. Onun dışında akşamları evde hiç bir özel çalışmamı yapamıyorum. Çünkü akademisyenlik demek ekstra kendi çalışmalarını yapman demek bu da çocuklarla imkânsız. Sadece dediğim gibi dışarıya bir bahaneyle çıkabildiğim her an benim için nefes aldığım an” (Özge, Akademisyen, 39 yaşında, 2 çocuklu).

“Kendime 10 dakika bile televizyon izlemeye, kitap okumaya vaktim olmuyor. Bunu yapabildiğim zaman sadece işyerinde öğle araları. Onun dışında kendime ayırdığım hafta sonu da dâhil hiçbir vaktim yok” (Gülizar, Memur, 35 yaşında, 1 çocuklu).

“Evde bu kadar oturmuşluğum yok. Mükün mü iki küçük çocukla. İş yerinde dinlenebiliyorum desem yeridir. Tamam işim de çok yoğun gerçekten ama iki laf edebiliyorum. Bir kahve içip kendimi dinleyebiliyorum.” (Sema, Avukat, 36 yaşında, 2 çocuklu).

Görüşmeciler iş yaşamını ayaklarının üzerinde durmak, özgüvenli olmak, ekonomik özgürlük, üretken olmak, kendini iyi hissetme gibi kavramlarla özdeşleştirmektedirler.

“Çalışmak benim için sadece maddiyat demek değil yani tabi maddi yönü de önemli ama kendimi iyi hissetmek, kendimi güçlü hissetmek, özgüvenim açısından çok önemli” (Gülben, Öğretmen, 37 yaşında, 1 çocuklu).

“Bir kadın çalışmalı. En başta kendisi için hem ekonomik hem manevi doyum açısından. Ben kendimi bildim bileli hep çalışıyorum yani hiç ev hanımı olarak düşünemiyorum. Öyle evde gün yapmak ev ziyaretleri falan oldum olası sevmem. Çalışmadan yapamam gibi geliyor”(Sezen, Yönetici, 55 yaşında, 2 çocuklu).

“En başta insanın kendine olan saygısını arttırıyor çalışmak. Kendini işe yarar hissediyorsun. Zorluğu tabi ki çok var. Ama bir kadın ne olursa olsun çalışmalı. En başta kendi için çalışmalı” (Sevgi, Muhasebe uzmanı, 29 yaşında, 2 çocuklu).

“Çalışma hayatım 16 yıl oldu. Çalışma gerekçem üretken olmam ve kendimi iyi hissetmem. Kabul günlerini gezmeyi sevmiyorum orada konuşulanlar beni açmıyor. Ben ayaküstü bir kahve içimlik sohbetleri seviyorum. Çalışma hayatı beni tamamlayan bir şey, zevk aldığım bir şey” (Sevide, Akademisyen, 52 yaşında, 2 çocuklu).

“Üretmeyi seviyorum. Tabi para kazanmakta bir kadın için önemli genel tabiriyle ayaklarının üzerinde durmak bunu yapabilmek. Bir şeyi kendin bunu istiyorum deyip almak gerçekten farklı bir duygu. Kendin almakla babandan ya da eşinden para isteyip almak arasında büyük fark var. Onun için bir kadının kendi gelirini elde etmesi gerektiğini düşünüyorum” (Feride, Avukat, 32 yaşında, 1 çocuklu).

Katılımcılar ev içi sorumluluklara iş yaşamıyla ilgili sorumluluklarının eklenmesiyle çok zorlandıklarını ifade etseler de iş yeriyle sıkı sıkıya bir bağ kurmakta tüm zorluklara rağmen stratejiler geliştirerek iş yaşamında çocuk sahibi kadınlar olarak varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler.

SONUÇ

Geçmişten günümüze değin kadınlar farklı meslek dallarında varlık göstermiş ve göstermeye devam etmektedir. Kadının iş yaşamında aktif varlığı son derece önemli olmakla birlikte istihdam durumları temel alındığında kadın erkek eşitliği açısından yeterli değildir. Türkiye’de yaşanan sosyoekonomik gelişmeler olumlu yönde ilerlese de cinsiyete dayalı ayırım hala sürmektedir. Ataerkil yapı, kadını ev ve iş yaşamında cinsiyet rollerine bağlı sorumluluklara maruz bırakmaktadır. Bu çalışmanın amacı cinsiyet eşitsizlikleriyle birlikte kadınların aile hayatlarında anne olarak ve çalışma hayatlarında meslek sahibi kadınlar olarak kendilerini nasıl algıladıklarını ortaya çıkarmak olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda çalışan annelerin aile ve iş yaşamında cinsiyet odaklı yaşadığı çatışmalar ve edindikleri stratejiler araştırma için önem arz etmektedir. İnceleme yapılırken çalışan annelerin yaşadıkları sorunların ataerkil yapı ve cinsiyetçi rollere bağlı olduğu varsayımıyla yola çıkılmıştır.

Kadının kamusal alana geçmesi ve sürecin annelik deneyimiyle perçinlenmesi sonucunda kadınlar çok yönlü çalışma hayatına adım atmıştır. Bu durum kadını aile hayatı ve iş yaşamı arasında bir çatışmanın içerisine sürüklemektedir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların özel alan olarak ev içerisinde en çok yaşadıkları sorunlar; çocuk bakımının kadının sorumluluğunda görülmesi, cinsiyetçi iş bölümü, ev işçiliği olarak sıralanmaktadır. İş yaşamı içerisinde çocuk sahibi kadınlar; psikolojik şiddet, taciz, cinsiyetçi rol ve bakış açılarının kariyerleri önünde engel oluşturması, gibi sorunlar yaşamaktadırlar. Bu sorunlara karşı kadınların sorunlarla baş etme stratejileri; kişisel zamandan fedakârlık, aile bireylerinden yardım almak ya da ücretli ev işçiliği hizmeti almak olarak sıralanmaktadır.

Toplum içerisinde kadınlara dayatılan cinsiyetçi roller kadını özel ve kamusal alanda dezavantajlı duruma düşürmektedir. Bu konuda görüşülen kadınların kendilerince buldukları çözümler soruna köklü bir katkı sunmamakla birlikte ataerkil sistemi beslemektedir. Geliştirilen stratejiler çoğunlukla cinsiyetçi ilişkinin sonucudur ve eşler arasındaki eşitsizliği güçlendirmektedir. Ev içi işler, temizlik ve

çocuk bakımı gibi kadın işi olarak kabul edilen görevler ya anne, kayınvalide gibi aileden başka bir kadından yardım alarak ya da ücretli hizmet satın alıp başka bir kadınla sorumlulukları paylaşarak çözüm bulunmaya çalışılmaktadır. Orta sınıf çalışan kadının yine başka bir hemcinsinden yardım aldığını iş yükünü ona yükleyerek kendini ev hanımlığı, ev işleri kavramından soyutladığını görmekteyiz. Bu bağlamda izlenen stratejiler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devamlılığını sağlamaktadır. Çalışan anneler ev içinde cinsiyete dayalı iş bölümünden kaynaklı eşleriyle çatışma yaşamakta ve bu durum motivasyonlarını olumsuz etkileyerek iş yerindeki verimli çalışma ortamını da yok etmektedir. Bu eşitsizliği kabul etmediklerini söyleyen kadınlar pratikte toplumsal rolleri farkında olmadan kanıksamaktadırlar. Mental olarak bu eşitsiz durumu kabullenmek istemeseler de pratikte çaresiz bir döngü içinde günlük yaşantılarında bu işleri kendileri üstlenmektedirler.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, katılımcıların deneyimleri cinsiyetçi iş bölümündeki ilk adımların ailede atıldığını düşündürmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocukları için birer rol model olduklarını unutmamaları ve bu doğrultuda onlara örnek olacak davranışları sergilemeleri çözüm odaklı atılacak ilk adım olacaktır. Ebeveynlerden çocuklarına bir miras şeklinde geçen toplumsal cinsiyet algısı, aile içindeki bireylerin tutumları, davranışları, düşünceleri ve aktarımları ile şekillenerek sürdürülebilir bir hal alacaktır. Kısaca çocuklara toplumsal cinsiyet eşitliği algısının ilk olarak ailede kazandırılması gerekmektedir.

Toplumun kadınlara yüklediği cinsiyet rolleri annelik rolüyle birleştiğinde kadının yükü artmaktadır. Bu durum kadını hem fiziksel hem de ruhsal anlamda olumsuz olarak etkilemektedir. Görüşülen çocuk sahibi çalışan kadınlara, çok fazla sorumluluk yüklenmesi ve toplumsal rollerden dolayı suçluluk ve yetersizlik hissi yaşadıkları gözlemlenmiştir. Araştırma çalışan annelerin suçluluk duygusu ve cinsiyet rolleri sonucu ruhsal çöküntü hissetmeleri konularına da odaklanmıştır. Ayrıca süper anne sendromu günümüz kadınının yaşadığı en büyük sorunlardan bir tanesidir. Bu tez çalışmasıyla bu olgu da görünür kılınmaya çalışılmıştır.

Kadın için aile içinde ve iş yaşantısında en büyük rol değişimi annelikle başlamakta sorumlulukları artmaktadır. Çocuk sahibi olmanın kadının özgürlüğünü elinden alma noktasında önemli bir etken olduğu görülmektedir. Çocuk sahibi olan

kadının hayatı bağımlı hale gelmektedir. Yalnız bu bağımlılık sadece çocuk sahibi olduğu için değil toplumsal rollerden kaynaklı kadının tahakküm altına alınmış olmasındandır.

İş gücü piyasasında yer alan ebeveynler için ailedeki çocukların bakımı önemli bir sorundur. Toplumumuzda çocuk bakımı öncelikli olarak kadının sorumluluğunda görüldüğünden bu durum doğrudan kadının iş yaşamını etkilemektedir. İş ve aile yaşamı için yasal zeminde değişiklikler şarttır. Özellikle de çocukların bakım hizmetleriyle ilgili düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Gerek ekonomik anlamda gerekse sosyopolitik anlamda çalışan ebeveyn için problem olan çocuk bakımı, toplumsal cinsiyet eşitliği göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir.

Türkiye’de devlet destekli çocuk bakım hizmetlerinin profesyonelleşmesi, kurumsallaşması ve yaygınlaşmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda kamu kurum kuruluşları ve özel sektör firmalarının bünyelerinde çalışan kadın sayısına bakılmaksızın kreş ve anaokulu gibi çocuk bakım hizmeti sunan birimleri oluşturma zorunluluğu getirilmesi son derece önemlidir⁶. Tüm dünyayı etkisi altına küresel salgınla mücadele edilen Pandemi döneminde görülmektedir ki çalışma hayatı içerisinde yer alan ebeveynler için en temel sorunsal “çocuğuma kim bakacak” sorusu olmuştur. Bu sorunsala çözüm olarak aile büyüklerinden destek almayı seçen ebeveynler, burada farklı bir sorunsalla karşılaşmaktadır. Yüksek riskli grup olarak gösterilen 65 yaş üstündeki aile büyüklerinin çocuklara bakma durumu onları bu süreçte risk altında bırakmakta ve ebeveynlerin ikileme düşmesine sebep olmaktadır. Bu ikilem nedeniyle ebeveynlerin okul öncesi eğitim kurumlarına duydukları ihtiyaç artmıştır. Bu dönemde kreş ve anaokullarının geçici süreyle kapatılması aileleri içinden çıkılmaz bir sürecin içerisinde bırakmıştır.

Ataerkil kültürün hâkim olduğu Türkiye’de çocuk bakımının sorumlulukları kadındadır. Bu kadının kariyer ve çalışma olanaklarını etkileyerek onu düşük sosyal statüye mahkûm etmektedir. Toplumun geleceği olan çocukların bakımı ortak bir sorumluluk ve toplumsal bir mesele olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda ebeveyn izni: Anne babanın dönüşümlü kullandığı, devredilemez bir hak aynı zamanda sorumluluk olarak görülmelidir. Ülkemizde de ihtiyaç duyulan düzenleme doğum

⁶ 28737 sayı ve 16.08.2013 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan yönetmeliğin 13. Maddesinde “150’den fazla kadın işçi çalıştırıldığı takdirde, işverenin açacağı okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların eğitim hizmetleri karşılanmalıdır.

sonrası ebeveyn izni oluşturulmasıdır. Kadının iş yaşamı içerisinde pratikte de erkekle eşit koşullarda çalışabilmesi ataerkil bakış açısıyla anneye çocuğu bütünleştiren analık izni gibi düzenlemelerin yerini toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla, anne-babayı kapsayan zeminde oluşturulacak bir ebeveyn izni olarak değiştirilmelidir. Doğum sonrası izin, anne ve babaya eşit verilerek annenin görevi olarak kabul edilen çocuk bakımı konusundaki algı yıkılmalıdır. Toplumsal Cinsiyet eşitliği açısından kadın ve erkeğe eşit hak ve sorumluluk verilmelidir. Türkiye’de doğum sonrası çocuk bakımıyla ilgili düzenlemeler kadın ağırlıklıdır. Memur, işçi ayrımı yapılmadan tüm çalışanlara yönelik bir ebeveyn izni gereklidir.

Katılımcılar, görüşme sorularını yanıtlarken: Kendilerine bir sorumluluk olarak yüklenen ve sorgulamadan benimsedikleri kadınlık rolleri konusunda bir farkındalık yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların rutin yaşamları içerisinde kanıksadıkları rollerin, derinlemesine görüşme yoluyla detaylı konuşulması ve bu konuları irdeleyerek düşünmeye sevk etmesinin farkındalık konusunda etkili olduğu gözlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aksoy Dursun, S. (2017). Türk Medeni Hukukunda 1926'dan Günümüze Kadın Hakları Üzerine Düşünceler. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1): 231-235.
- Arat, N. (2010). *Feminizmin ABC'si*. Ankara: Say Yayınları.
- Aybakan Saliya, D. (2017). *Judith Butler ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: Kibele Yayınları.
- Badinter, E. (1992). *Annelik Sevgisi: 17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi*. K. Çelik (çev.). İstanbul: Afa Yayınları.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı, Annelik mi?* Ekmekçi, A. (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 231-274.
- Beauvoir, S.D. (2010). *Kadın "İkinci Cins" II: Evlilik Çağı*. Onaran, B. (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Berktaş, F. (2009). Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik. *Cogito*, 58: 57-72.
- Besser, A., Flett, G.L., ve Hewitt, P.L. (2010). *Silencing the Self and Personality Vulnerabilities Associated with Depression*. Dana C. Jack, Alisha Ali (Eds.) *Silencing the Self Across Cultures* içinde. London: Oxford.
- Bora, A. (2010). *Kadınların Sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Eril Tahakküm*. Yılmaz, B. (Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bozbeyoğlu, A.Ç. (2011). Doğurganlık Kontrolünde Rasyonelliğin Sınırları: Türkiye'de Kürtaj ve Gebeliği Önleyici Yöntem Kullanımı. *Fe Dergi*, 3(1): 24-37.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler. *Cogito*, 58: 269-284.

- Brenner, J. (2012). *Sınıf Siyaseti ve Kadın*. Yeşilsu, D. (Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. Ertür, B. (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Cin Karagöz, E. (2017). Kadın-Erkek Eşitliği ve Ayrımcılık Yasağı Bağlamında Türkiye Eşitlik ve İnsan Hakları Kurumu'nun Yetkileri. *Yasama Dergisi*, 32: 21-40.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Soydemir, C. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Cott, N.F. (2005). 1920'lerin Modern Kadını, Amerikan Tarzı. G. Duby, M. Perrot (Ed.). *Kadınların Tarihi V: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru*. (80-93) içinde, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Del Boca, D. and Locatelli, M. (2008). Motherhood and Participation. D. Del Boca and C. Wetzels (Ed.) *Social Policies, Labour Markets and Motherhood: A Comparative Analysis of European Countries* (155-181) içinde. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Delenay, C. (2001). *Tohum ve Toprak: Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji*. Somuncuoğlu, S. ve Bora, A. (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Demirdağ, M.F. (2017). Anatanrıça İkonografisi ve Anaerkillik. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1): 6-18.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 43: 523-532.
- Direk, Z. (2013). Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği. *Cogito*, 58: 11-38.
- Donovan, J. (2019). *Feminist Teori: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri*. Bora, A., Gevrek, M.A. ve Sayılan, F. (Çev.). İstanbul: İletişim.

- Dökmen, Z.Y. (2009) *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dudu Karaman, E. ve Doğan, N. (2018). Anelik Rolü Üzerine: Kadının “Anelik” Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2): 1475-1496.
- Ecevit, Y. (2012). Aile, Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(1): 9-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/729/7871>
- Ecevit, Y. (2017). Türkiye’de Kadın Emeği ve İstihdamını Tartışmak için Disiplinlerarası Bir Çerçeve, *ESKAR 2. Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Sempozyumu: Çalışma Hayatında Kadın*, Ankara, ss. 37-47.
- Erkmen Güngördü, S. (2019). AKP Döneminde Türkiye’de Biyopolitik Yönelimler: Kürtaj Politikaları Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi
- Eroğlu, E. ve Solmaz, B. (2005). Örgütlerde İşgörenlere Yönelik Mobbing (Yıpranma) Davranışları Ve Örgütsel İletişime Etkileri. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 21: 143-154.
- Ersoy, Ş. (2009). Kimlik, Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Kavramları Ve Müziğe Yansımaları. *Folklor / Edebiyat*, 15 (60): 111-124.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği*. Salman, Y. (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik (2013, 16 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 28737). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130816-8.htm>
- Gezer Tuğrul, Y. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Anelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3: 71-90.
- Gilman, C.P. (2014). *Bizim Ülkemiz: Kadınlar Ülkesi’nden Sonra*. Onacak, A. (Çev.). İstanbul: Otonom Yayınevi.
- Göksel, H. (2014). Michel Foucault’da İktidar Kurma Pratikleri: Türkiye’de Kadın Bedenini, Namus’u ve Şiddeti Yeniden Düşünmek. *Cogito*, 70-71: 344-370.

- Güneş, H.N. (2018). Feminist Akımlarda Aile. *Social Sciences Research Journal*, 7(3): 142-153.
- Hartmann, H. (2006). *Marksizm'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği*. Aygen, G. (Çev.) İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hırata, H. ve diğ. (2015). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*. Ankara: Dipnot.
- Horkheimer, M. (2005). *Geleneksel ve Eleştirel Kuram*. Tüzel, M. (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Horkheimer, M. ve Adorno, W.T. (2015). *Sosyolojik Açılımlar*. Durgun, M.S. ve Gümüş, A. (Çev.). Ankara: Bilgisu Yayıncılık.
- Lordoğlu, C. (2018). *İstanbul'da Bekâr Kadın Olmak*. İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Mackay, F. (2015). *Radical Feminism: Feminist Activism in Movement*. England: Palgrave Macmillan.
- MacKinnon, C. (2015). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Akınhay, O. ve Kömürcü, D. (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Miller, T. (2010). *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler*. Tunçer, G. (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Millett, K. (2011). *Cinsel Politika*. Selvi, S. (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Oğuz, A. (2019). *Feminizm, Postkolonyal Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Özmete, E. ve Zubaroglu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Kadın Ve Erkek Olmanın Değeri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1: 91-107.
- Plant, R.J. (2010). Surrogate Motherhood. A. O'Reilly (Ed.) *Encyclopedia of Motherhood* (1184-1186) içinde. California: SAGE Publications.
- Renzetti, C.M. and Curran, D.J. (1992). *Women, Men and Society*. 2.Baskı. Boston: Bacon.
- Sever, M. (2015). Kadınlık, Annelik, Gönüllü Çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler ve

Deneyimler ve Corinne Maier'dan No Kid Üzerinden Bir Karşılaştırmalı Okuma Çalışması. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 7(2): 72-86.

Soysal, D. (2016). *Beauvoir Dersleri: "Evli Kadın" ve "Anne" Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık.

Stone, A. (2016). *Feminist Felsefeye Giriş*. Cingöz, Y. ve Tanrısever, B. (Çev.). İstanbul: Otonom.

Sumbas, A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitlik Politikası Olarak Ebeveyn İzni. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2): 167-194.

Şensöz Malkoç, E. Uluslararası Taşyıcı Annelik Sözleşmesinden Doğan İhtilaflarda Uygulanacak Hukuk. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 35(2): 13-49.

Tezcan, M. (2005). *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Thebaud, F. (2005). Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları. G. Duby, M. Perrot (Ed.). *Kadınların Tarihi V: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru*. (13-24) içinde, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tong, R.P. (2006). *Feminist Düşünce*. Cırhinlioğlu, Z. (Çev.). İstanbul: Gündoğan Yayınları.

TÜİK (2019). Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri. (Erişim Tarihi: 18.12.2020). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>

Ungan Çalışkan, H. (2017). Bırakınız Taşısınlar: Taşyıcı Anneliğe Güncel Bakış. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1): 489-510.

Üste, R.B. (2015). Hegel-Rousseau, Mill ve Hayek'in Değerlendirmelerinde Toplumda Ötekileştirilen Kadın'ın Konumu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(4): 103-126.

Welldon, E.V. (2001). *Anne: Melek mi, Yosma mı?*. Akbaş, S.K. ve Kurultay, C. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- White, J.B. (1999). *Para ile Akriba: Kentsel Türkiye’de Kadın Emeği*. Bora, A. (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. Hakyemez, D. (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yasalarda Kadın (2006). *Eğitim Sen*. Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yuval-Davis, N. (2016). *Cinsiyet ve Millet*. Bektaş, A. (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yücebaş, S. (2019). Kadının İmkânsız Tamlığı Olarak Annelik: Reklamlarda Anneler. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 31: 577-600.

EK 1: KATILIMCILARIN SOSYODEMOGRAFİK BİLGİLERİ

Adı	Yaşı	Mesleği	Çocuk Sayısı	Eğitimi	Medeni Hali	Maaş Oranı
İrem	39	Bankacı	2	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Sevide	52	Akademisyen	2	Y.Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Feride	32	Avukat	1	Y.Lisans	Evli	Maaşı eşit
Berrin	39	Yönetici Asistanı	2	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Özge	39	Akademisyen	2	Doktora	Evli	Maaşı eşinden fazla
Sema	36	Avukat	2	Y.Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Gülizar	35	Memur	1	Y.Lisans	Bekâr (Dul)	Maaşı eski eşinden fazla
Sezen	55	Yönetici	2	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Çiğdem	38	Yönetici	2	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Züleyha	34	Memur	1	Y.Lisans	Bekâr (Dul)	Maaşı eski eşinden fazla
Rukiye	32	Şef	2	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Esin	36	Mühendis	1	Y.Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Semra	39	Hemşire	1	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Merve	37	Doktor	2	Doktora	Evli	Maaşı eşinden az
Gülben	37	Öğretmen	1	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Fatma	55	Öğretmen	2	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Songül	36	Memur	1	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Tuğba	40	Grafik Tasarımcı	1	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Sevgi	29	Muhasebe Uzmanı	2	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az
Sabriye	27	Muhasebe Uzmanı	2	Lisans	Evli	Maaşı eşinden az

EK 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

Çalışan Kadınlarda Annelik ve İş Hayatı Üzerine Bir Araştırma: Gaziantep'te Orta Sınıf Çalışan Anneler Örneği

Not: Adınız çalışmamızda başka bir isimle belirtilecektir.

Demografik bilgilere ilişkin sorular

- Kendinizi tanıtır mısınız?
- Kaç yaşındasınız?
- Medeni durumunuz?
- Eğitim durumunuz nedir?
- Mesleğiniz?
- Kaç çocuğunuz var?
- Çocuklarınız kaç yaşında?
- Ailenizin toplam gelirinde sizin payınız yaklaşık olarak yüzde kaçtır?

Evlilik/Ev yaşamıyla ilgili sorular

1. Kaç yaşında evlendiniz?
2. Evlilik sizin için ne ifade ediyor?
3. Temizlik, çocuk bakımı, yemek hazırlama gibi günlük işlerle kim ilgilenir?
4. Günde kaç saatinizi ev içi işlere ve çocuk bakımına ayırıyorsunuz?
5. Eşiniz kaç saatini ev içi işlere ayırmaktadır?
6. Evliliğinizin başında ev içi işlerle ilgili iş bölümünüz nasıldı? Anne olduktan sonra iş bölümünde değişiklik oldu mu? İş bölümünde eşinize düşen görevler nelerdir?
7. Çocuğunuzun eğitim ve sağlık ihtiyaçlarıyla (rahatsızlandığında doktora götürme, diş çekimi, rutin kontroller, okul araştırması, okula alıp bırakma vs) kim ilgilenir?
8. Hayattaki önceliğiniz nedir? İşiniz mi aileniz mi? Anlatır mısınız?
9. Kendinizi tanımlamak isteseydiniz ilk hangi rol ile tanımlardınız? Neden? (kadın, anne, eş, memur, mühendis, işçi gibi)

Annelik üzerine sorular

10. Sizin için anneliğin anlamı nedir, hangi duyguları ifade ediyor?
11. Evlendikten ne kadar süre sonra çocuk sahibi oldunuz, kaç yaşındaydınız?
12. Planlı bir hamilelik mi yaşadınız?

13. Bebeğiniz doğduğunda profesyonel bir yardım aldınız mı?
14. Kendinize ayırdığınız kişisel zamanınız var mı?
15. Sizce aile yaşamında çocuğun nasıl bir etkisi vardır? Anlatır mısınız?

İş yaşamına ilişkin sorular

16. Çalışma hayatına ne zaman başladınız? Evlilik öncesi mi? Evlilik Sonrası mı?
17. Çalışan bir kadın olmak ile çalışan bir anne olmak arasında farklılık var mı ?
18. İş hayatı ve kariyer planlarınız çocuk sahibi olma planınızı etkiledi mi?
19. Çocuk sahibi olduktan ne kadar süre sonra iş yaşamınıza döndünüz?
20. İş yaşamınız anneliğinizi ve çocuk sayınızı etkiliyor mu?
21. Ev içi sorumluluklar iş hayatınızı nasıl etkiliyor? Anlatır mısınız?
22. Çocuğunuzun özel günlerinde (karne, yılsonu gösterisi vb.) yanında olabiliyor musunuz?
23. İşteyken çocuğunuza kim bakıyor ya da baktı?
24. Çocuk sahibi bir kadın olarak çalışma hayatınızda zorlandığınız durumlar oldu mu? Anlatır mısınız?
25. Sizce iş yerinizde kadın- erkek çalışan arasında bir ayrımcılık var mı?
26. Çalışan çocuk sahibi kadınlara tanınan imkânları yeterli buluyor musunuz?
Bu konuda herhangi bir öneriniz var mı?
27. Ev işleri ve bakım işinde yardım (ücretli veya ücretsiz) alıyor musunuz?
Anlatır mısınız?

ÖZGEÇMİŞ

Esengül ÖZDEMİR [REDACTED] yılında [REDACTED] doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Gaziantep'te tamamladı. 2006 yılında Selçuk Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü'nden, 2012 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun oldu. Gaziantep Üniversitesi Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programı'nda eğitimini tamamladı. Özdemir, Gaziantep Üniversitesi'nde Bilgisayar İşletmeni olarak çalışma hayatına devam etmektedir.

VİTAE

Esengül ÖZDEMİR was born in [REDACTED] in [REDACTED]. She completed her primary, secondary and high school education in Gaziantep. She graduated from Selcuk University Tourism and Hotel Management Department in 2006 and Anadolu University Faculty of Business Administration in 2012. She completed her education in Gaziantep University Women's Studies Master's Program. Özdemir continues her career as a Computer Operator at Gaziantep University.